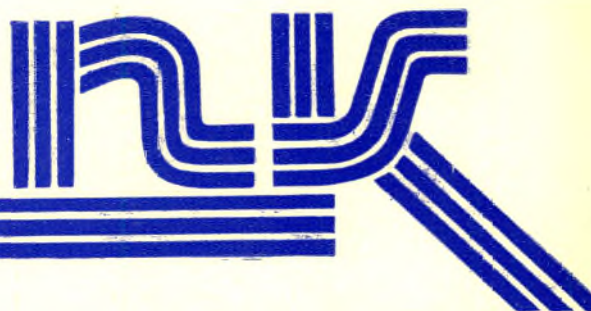
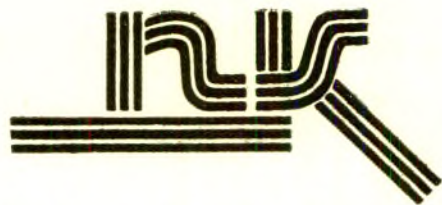

NÕUKOGUDE KOOL 8 • 78

EESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUMI PEDAGOOGILINE AJAKIRI

AUGUST NR. 8
XXXVI AASTAKÄIK

1978

TOIMETUSE KOLLEEGIUM:

V. EKSTA, A. KOPPEL, F. KUPP, L. LEVALD, O. NILSON, J. ORN, T. PETERSON, V. RAAGMETS, H. ROOSVEE, H. ROOTS, A. SEPP (toimetaja), I. UNT.

Keeletoimetaja M. RANDE

Tehniline toimetaja O. LEIDMAA

200 001 Tallinn, Pikk tn. 40. Telefonid: toimetaja 601-318, toimetaja asetäitja 440-381 ja 601-447, vastutav sekretär 449-397, ideoloogiaosak. 601-447, pedagoogika- ja teadusosak. 448-916, koolikorralduse osak. 448-916, töökasvatuse ja õhtukoolide osak. 601-318, humanitaarainete ja esteetilise kasv. osak. 601-447, algõpetuse ja koolieelse kasv. osak. 440-381, korrektuur 601-935.

Kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk tn. 73, tel. 601-337.

EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.

Ladumisele antud 29. VI 1978. Trükkimisele antud 1. VIII 1978. Trükiaru 4500. Trükipaber nr. 2, 70×100/16. Trükipoognaid 5,75. Formaadile 60×90 kohaldatud trükipoognaid 7,47. Arvestuspoognaid 9,21. MB-06111. Tellimise nr. 2220.

Tellimishind: aastaks — rbl. 3.60, 6 kuuks — rbl. 1.80, 3 kuuks — 90 kop. Üksiknumbri hind 30 kop.

«Ньюкогуде кооль» («Советская школа»). Орган мин. просв. ЭССР.

На эстонском языке.

Выходит один раз в месяц.

© Kirjastus «Perioodika»,
«Nõukogude Kool» 1978.

Esikaanel: «Olgu jääv meile päike!»

Tagakaanel: Suveidüll.

MARGUS VIIKMAA fotod

NB! Toimetus käsikirju ei tagasta.

ÜLELIIDULISELE ÕPETAJATE KONGRESSILE

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu tervitavad palavalt ja südamlikult teid, üleliidulise õpetajate kongressi delegaate ja kõiki meie maa haridustöötajaid — meie rahvaharitlaskonna tublit väesalka.

Nõukogude rahvahariduse kutsus ellu sotsialistlik ühiskonnakord. Temas viiakse kõrvalekaldumatult ellu V. I. Lenini geniaalset suunitlust ühtse polütehnilise töökooli kohta. Ta on andnud hindamatu panuse kõigi põlvkondade nõukogude inimeste, kommunismi ideaalidele piiriltust ustavate ja aktiivselt uut ühiskonda ehitavate inimeste kasvatamisse. Meie maal on edukalt lahendatud Kommunistliku Partei poolt seatud ajalooline ülesanne seada sisse üldine kohustuslik keskharidus, mis vastab nüüdisaja sotsiaalse, teadusliku ja tehnilise progressi nõuetele. Rahvaharidus on jõudnud tõelisele õitsengule kõigis liidu- ja autonoomsetes vabariikides, mis on leninliku rahvuspoliitika triumfi ere ilming. Need arenenud sotsialismi väljapaistvad saavutused on seadusandlikult kinnistatud NSV Liidu konstitutsioonis.

Kooli küsimus on alati olnud ja jääb meie edasilikumise küsimuseks. Nüüd, kus keskharidus on saanud üldiseks ja kohustuslikuks, on veel rohkem suurenenud õpetaja osa sirgivate põlvkondade kommunistlikus kasvatamises.

Nõukogude õpetajaskond, kes on kasvatatud marksismi-leninismi elujaatavate ideede najal, töötab ennastsalgavalt õilsal haridustandril. Partei ja Nõukogude valitsus hindavad kõrgelt õpetajate väsimatut ja viljakat tegevust ning avaldavad sügavat tänu nende ennastsalgava töö eest.

Küpsed sotsialismi ühiskond avab uusi horisonte majanduse ja kultuuri arengule ning esitab uusi nõudeid rahvaharidusele. Kooli peamine ülesanne praegusel etapil on järjekindlalt ellu viia NLKP XXV kongressi otsuseid rahvahariduse edasiarendamise ja täiustamise, noorte õpetamise ja kasvatamise efektiivsuse ja kvaliteedi tõstmise ning nende eluks ja tööks ettevalmistamise kohta.

Kool on põhilüli, mis tagab isiksuse igakülgse arenemise. Ta kujundab noormeestes ja neidudes marksistlik-leninlikku maailmavaadet ja murdumatut ideekindlust; kasvatab nendes sügavat kõlblust, töökust, nõukogude patriotismi ja proletarset internatsionalismi, leppimatust kodanliku ideoloogia ja moraali suhtes ning valmisolekut kaitsta meie sotsialistlikku isamaad.

Üldhariduskoolide, keskeriõppeasutuste ja kutsekoolide õpilased saavad täieliku võimaluse omandada õppimisaja kestel sügavad ja kindlad põhiteadmised mitmesugustes teadustes ning oskuse kasutada neid praktikas, et aktiivselt lülituda töösse, seda eelkõige materiaalse tootmise sfääris. Asi tuleb korraldada nii, et ühiskondlikult kasulik ja tootlik töö saaks noorele inimesele eluliseks vajaduseks, tema vaimse väljakujunemise aluseks.

Nende tähtsate riiklike ülesannete edukas lahendamises kuulub otsustav osa õpetajale ja pedagoogilisele kollektiivile. Tänapäeva tingimustes on väga tähtis saavutada õpetamise ja kasvata-mise ühtsus ning kompleksne lähenemine õpilaste ideelis-poliitilisele, tööalasele, kõlblisele ja esteetilisele kasvatamisele ning kehalisele arendamisele, tugevdada kooli sidemeid nõukogude rahva elu ja tööga, kommunismi ehitamise praktikaga. On tarvis täiustada õppe- ja kasvatustöö meetodeid ning anda koolinoortele teadmiste iseseisva täiendamise oskus ja vilumus.

Nõukogude õpetaja on aktiivne loov jõud. Ta näitab lastele ja noortele kõrge kommunistliku ideelisuse ja kõlbluse ning töösekiindumise eeskuju. On tähtis, et õpetaja osutaks komsomoli-, pioneeri- ja muudele õpilasorganisatsioonidele pidevat abi nende töös koolinoorte aktiivse eluhoiaku kujundamisel, nende iseseisvuse ja algatusvõime, kohusetunde ning õppimise ja töösse vastutustundelise suhtumise arendamises.

Sirguva põlvkonna ettevalmistamine eluks on üldrahvalik üritus. Tähtis koht õpilaste kommunistlikus kasvatamises kuulub perekonnale ja üldsusele. Ükski partei-, ametiühingu- ja komsomoli-organisatsioon, ükski töökollektiiv ei

tohi jääda kooli asjadest eemale, sest hoolitsus laste ja noorte õpetamise ja kasvatamise eest on hoolitsus meie armastatud kodumaa homse päeva eest!

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu soovivad nõukogude õpetajakonnale uut loomingulist edu ja avaldavad kindlat veendumust, et haridustöötajad täidavad edaspidigi auga oma kõrget kohust partei ja rahva ees, pühendavad oma innuka töö uue inimese, kommunistliku ühiskonna aktiivse ehitaja kasvatamise suurele üritusele.

NLKP
KESKKOMITEE
NSV LIIDU
ÜLEMNÕUKOGU
PRESIIDIUM
NSV LIIDU
MINISTRITE
NÕUKOGU

**NÕUKOGUDE LIIDU
KOMMUNISTLIKU PARTEI
KESKKOMITEELE**

**NSV LIIDU
ÜLEMNÕUKOGU
PRESIIDIUMILE**

**NSV LIIDU
MINISTRITE
NÕUKOGULE**

**NLKP KESKKomitee
PEASEKRETÄRILE,**

**NSV LIIDU
ÜLEMNÕUKOGU
PRESIIDIUMI**

**ESIMEHELE
SELTSIMEES**

**LEONID
ILJITŠ**

BREŽNEVILE

Meie, üleliidulise õpetajate kongressi delegaadid, läkitame haridustöötajate paljumiljonilise pere nimel palava tervituse Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomiteele, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumile, NSV Liidu Ministrite Nõukogule ja Teile, kallis Leonid Iljitš.

Meie kongress kulgeb nõukogude rahva suure poliitilise ja tööentusiasmi õhkkonnas, mille on esile kutsunud NLKP XXV kongressi otsused, Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva tähistamine ja NSV Liidu uue konstitutsiooni vastuvõtmine. Kõigi haridustöötajate ühtset tahet, mõtteid ja tundeid väljendades toetame palavalt ja jäägitult NLKP Keskkomitee ja Nõukogude valitsuse leninlikku poliitilist kurssi ja praktilist tegevust.

Sügava rahuldustundega võtsid kongressi delegaadid koos meie maa kogu õpetajaskonnaga vastu NLKP Keskkomitee, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu tervituse. Kõrge hinnang Nõukogude õpetajaskonna panusele laste ja noorte kommunistliku kasvatamise ülesannete lahendamisse ning meie maal üldisele kohustuslikule keskharidusele ülemineku üldrahvalikku üritusse, mis on oma tähtsusest ajalooline, täidab meie südamed piiritu rõõmu ja uhkusega.

Nõukogude õpetajad tunnevad iga päev ja iga tund kalli Kommunistliku Partei ja Nõukogude riigi väsimatut hoolitsust noore põlvkonna, kooli ja õpetaja eest. Sügava rahuldustundega reageerisime NSV Liidu rahvaõpetaja austava nimetuse sisseseadmisele ja suure grupi haridustöötajate autasustamisele kodumaa kõrgete autasudega.

Üleliiduline õpetajate kongress avaldab parteile ja valitsusele ning isiklikult Teile, kallis Leonid Iljitš, siirast tunnustust ja tänu selle isaliku hoolitsuse eest. Nõukogude õpetajale osutatav suur usaldus innustab, tiivustab ja kohustab meid paljuks.

Kommunistliku Partei XXIV ja XXV kongressi otsustes, NSV Liidu uues konstitutsioonis, NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus-

tes rahvahariduse kohta ning NLKP Keskkomitee peasekretäri, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe selt-simees L. I. Brežnevi kõnedes on leid-nud loovat edasiarendamist Lenini õpe-tus sirgivate põlvkondade kommunist-liku kasvatamise ja tõeliselt üldrahva-liku kooli kohta ning määratud kind-laks tema kasvanud osa ja ülesanded arenenud sotsialistliku ühiskonna tingi-mustes. Nõukogude õpetajaskond on va-rustatud ideeliselt karastatud, töökate, kõrgete moraaliomadustega noorte kom-munismiehitajate õpetamise ja kasvata-mise edasise täiustamise teaduslikult põhjendatud programmiga.

Kogu oma igapäevase tegevuse mõtet näeme selles, et toetada igati noorte püüdu mõista Lenini ideepärandit, Vla-dimir Iljitši suurt elukangelastegu ja NLKP ajaloolisi kogemusi. Me peame oma esmaseks patriootlikuks kohuseks seda, et viia kujukas ja arusaadavas vormis iga kooliõpilase teadvuseni Kom-munistliku Partei tähtsamad dokumen-did, nõukogude ühiskonna tõelise mani-festi, NSV Liidu uue konstitutsiooni sätted ning Leonid Iljitš Brežnevi tööde sisu, mis on sügavalt teaduslikud, kan-tud sotsialistlikust demokratismist, sot-siaalsest optimismist ja loovast energiast võitluses inimkonna helge tuleviku eest. Me peame tähtsaimaks kasutada ulatus-likult oma tegevuses L. I. Brežnevi üld-rahvaliku tunnustuse pärvinud raama-tuid «Väike maa» ja «Taassünd», mis on võimas vahend noorte kasvatamisel meie partei ja nõukogude rahva revo-lutsiooni-, lahingu- ja töötraditsioonide varal.

Õppe- ja kasvatusprotsessi sisu ja meetodite edasise täiustamise alusel tõs-tame kõrvalekalduvat õppe- ja kas-vatustöö efektiivsust ja kvaliteeti ning taotleme, et iga koolitud aitaks arenda-da õpilaste teadmishimu ja omandada teadmiste iseseisva täiendamise oskusi.

Tuginedes tootmiskollektiivide abile, rakendame kogu oma jõu ja oskuse selleks, et keskkooliõpetajad omandak-sid põhjalikult teaduste alused ja osku-sed tööks rahvamajanduses, oleksid val-mis omandama elukutset ja et püüd töö-

tada rahva hüvanguks saaks noortes esmaseks eluvajaduseks.

Arendades igakülgset õpilaste ühis-kondlikku aktiivsust, anname pidevalt abi komsomoli- ja pioneeriorganisatsioonidele, parandame õpilasmavalitsuse organite tegevust, suuname koolikollek-tiivide jõupingutused edukale õpinguile, tööle ja osavõtule ühiskondlikust elust ning kujundame sel alusel iga kasvan-dikus kõrged kodaniku- ja moraalioma-dused.

Uued ülesanded, mida peab tänapäe-val lahendama üldhariduskool, nõuavad õpetajalt tema ideelis-poliitilise ja tea-dusliku taseme ning pedagoogilise kvali-fikatsiooni pidevat tõstmist. Igäühele meist on vääramatuks seaduseks püüd omandada põhjalikult marksismi-leni-nismi teooriat, tänapäeva teadust ja eesrindlikke pedagoogilisi kogemusi.

Meie nõukogude õpetajate esinduslik foorum üldistas tohutud saavutused üldise keskhariduse arendamisel, õpeta-mise ja kasvatamise täiustamisel ning soodustas nende põhjalikku lahtimõtes-tamist ja ulatuslikku propageerimist.

Meie, üleliidulisest õpetajate kongres-sist osavõtjad, kinnitame kõigi Nõuko-gudemaa haridustöötajate nimel NLKP leninlikule Keskkomiteele, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumile ja NSV Liidu Ministrite Nõukogule ning isikli-kult teile, kallis Leonid Iljitš, et pühen-dame ka edaspidi kogu oma energia, teadmised ja südamesoojuse lastele, noore põlvkonna õpetamise ja kommu-nistliku kasvatamise õilsale üritusele.

Olgu tervitatud Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei — nõukogude rahva võimas innustav ja organiseeriv jõud võitluses kommunismi eest!

Au NLKP leninlikule Keskkomiteele ja Nõukogude valitsusele!

Olgu tervitatud kangelaslik nõukogu-de rahvas — kommunismiehitaja!

**ÜLELIIDULINE ÕPETAJATE
KONGRESS**

ÜLESKUTSE ÕPETAJATELE, HARIDUSTÖÖTAJATELE, LASTEVANEMATELE JA ÜLDSUSELE

Viimaste aastate ajaloolised sündmused, eriti NSV Liidu uue konstitutsiooni üldrahvalik arutelul ja vastuvõtmine, demonstreerisid erakordse võimsusega töelisklassi, kolhoositalurahva ja haritlaskonna vankumatut koondumist sotsialistliku ühiskonna juhtiva ja suunava jõu — Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei — ümber. Täites üldise vaimustuse ja ennastsalgava töö õhkkonnas NLKP XXV kongressi otsuseid, tähistas Nõukogude rahvas kuulsusrikka Suure Oktoobri 60. aastapäeva.

Õpetajaskonna ja kõigi haridustöötajate nimel kiidab üleliiduline õpetajate kongress tervenisti ja täielikult heaks Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse sise- ja välispoliitika ning toetab seda palavalt.

Eelmisest üleliidulisest õpetajate kongressist möödunud aastaid iseloomustab partei leninliku Keskkomitee, NLKP Keskkomitee Poliitbüroo ja isiklikult seltsimees Leonid Iljitš Brežnevi erakordne hoolitsus hariduse, nõukogude

õpetaja eest. NLKP XXIV ja XXV kongressi ajaloolised otsused, partei ja valitsuse määrused kooli kohta määrasid kindlaks selle edaspidise arengu ja täiustamise peasuunad.

Me räägime õigustatud uhkustundega sellest hindamatust panusest, mida meie kool annab nõukogude inimeste kõikides põlvkondades kommunistlike ideelite veendumuste, nõukogude patriotismi ja proletaarse internatsionalismi ülevate tunnete, tööks ja sotsialistliku kodumaa saavutuste kaitseks valmisoleku kasvatamisel. Üldhariduskool on tõeliselt üldrahvalik ja viib järjekindlalt ellu ühtse, polütehnilise töökooli leninlike printsiipe.

Kommunistliku Partei ja meie rahva, sotsialistliku ühiskonnakorra, nõukogude haridussüsteemi väljapaistvaks saavutuseks viimase kümne aasta jooksul on üldisele kohustuslikule keskharidusele ülemineku lõpuleviimine. Sirgub põlvkond astub praegu ellu täieliku keskharidusega. See loob uued soodsad võimalused tootlike jõudude, vaimse kultuuri ja töötajate loomingulise aktiivsuse edasiseks kasvuks, kommunistliku isiksuse kujunemiseks.

Kooskõlas nüüdisteaduse, -tehnika ja -kultuuri saavutustega on tehtud tähelepanuväärset tööd keskhariduse sisu uuendamisel. Pidevalt on kooli tähelepanu keskmes õpilaste kasvatamine V. I. Lenini elu ja tegevuse suure eeskujuna, partei ja rahva revolutsiooni-, lahingu- ja töötraditsioonide vaimus.

Partei ja valitsuse uus koolimäärus annab haridussüsteemi tegevuse sügava teadusliku analüüsi alusel koolitöö selge ja avara programmi ühiskonna arengu praegusetapil, määratleb haridussüsteemi tegevuse peamised eesmärgid ja suunad pikaks perioodiks.

Üldhariduskooli peamiseks ülesandeks on praegu NLKP XXV kongressi otsuste ja NSV Liidu uues konstitutsioonis üldise kohustusliku keskhariduse kohta käivate sätete järjekindel elluviimine, õppe- ja kasvatustöö edasine täiustamine, kindlustamiseks kommunistliku ühiskonna igakülgset arenenud ehitajate ettevalmistamist.

Nõukogude üldharidussüsteemi ajaloolise saavutuse — üldisele keskharidusele ülemineku — kindlustamine nõuab lakamatut tähelepanu üldhariduskooli 9. klasside ning kutsekoolide ja keskeriõppeasutuste komplekteerimisel kaheksaklassilise kooli lõpetanutega. Ükski 8. klassi lõpetanud nooruk ei tohi vaateväljast kõrvale jääda. Tuleb saavutada, et keskhariduse omandamise hädavajalikkust mõistaksid sügavalt kõik õpilased, õppivad ja töötavad noored.

Sotsialistliku ühiskonna arengu praegusetapil kasvab eriti kooli kasvatuslik funktsioon, kooli roll noorte ettevalmistamisel eluks ja tööks, Partei ja valitsus rõhutavad, et nüüdisajal peavad noored õpiajal keskkoolis saama põhjalikud teadmised teaduste alustes ning tööoskused töötamiseks rahvamajanduses, jõudma mingi elukutse omandamiseni. Hädavajalik on otsustav pööre noorte ettevalmistamise parandamisel tööks materiaalse tootmise sfääris, elukutse põhjendatud valikuks. Seda ülitähtsat ülesannet peavad sügavalt mõistma nõukogude õpetajaskond, õpilased ja lastevanemad.

Meil on täita õpilaste töökasvatuse ja -õpetuse ning kutsesuunitluse ulatuslik programm: tuleb tunduvalt laiendada koolidevaheliste õppe-tootmiskombinaatide, vahetult ettevõtetes ja majandites asuvate õppetsehhide ja -jaoskondade võrku, täiustada õpilaste tööbrigadide, koolimetskondade, töö- ja puhkelaagrite tegevust, arendada mitmesuguseid õpilaste osavõtuvorme ühiskonnakasulikust ja tootmistööst.

Selle ühiskondlikult tähtsa programmi elluviimisel arvestavad kõik haridustöötajad töölikollektiivide aktiivset ja huvituvat osalemist, lastevanemate, juhendajate, ametiühingu- ja komsomolikomiteede, teaduslik-tehniliste ühingute ja teiste organisatsioonide ning asutuste pidevat abi ja tähelepanu.

Nõukogude kooli peamine ülesanne on õppe- ja kasvatustöö edasine täiustamine, tunni efektiivsuse tõstmine, õpetamise ja kasvatamise meetodite täiustamine. Hädavajalik on arendada õpilaste tunnetusaktiivsust, nende mõtle-

mise iseseisvust, õhutada neis teadmisjahu, kujundada iseseisva õppimise, eneseharimise harjumusi nii, et meie noorsugu kogu oma tööelu kestel oleks teaduse, tehnika ja kultuuri saavutuste tasemel.

Tunni kui õppe- ja kasvatusprotsessi peamise vormi täiustamine eeldab õpetamise ja kasvatamise orgaanilise ühtsuse printsiibi järjekindlat rakendamist. Iga tund, iga klassiväline tegevus peab õpilastes kujundama marksistlik-leninlikku maailmavaadet, varustama neid kindlate teadmistega teaduste alustest.

Meie kohus on väsimatult suurendada õpilaste teadmiste kvaliteeti, korraldada õppe- ja kasvatustöö selliselt, et aktiivselt soodustada nende igakülgselt arengut ning ideelis-kõlbelist täiustumist.

Sotsialismi tingimustes, mis kindlustab ühiskonna ja isiksuse huvide tõelise ühtsuse, on konstitutsiooniliste õiguste ja vabaduste realiseerimine lahutamatu seotud kodanikukohuste täitmisega. Avades teaduste aluste ja eriti NSV Liidu uue konstitutsiooni sisu, tuleb sirguvat põlvkonda järjekindlalt ette valmistada oma kodanikukohuse täitmiseks kodumaa ees. Õpilased peavad sügavalt mõistma lihtsat ja kõigutamatu tõe, et inimese positsiooni ja prestiiži meie ühiskonnas määravad igakülgselt tema kohusetruu töö ning kõrge ideelis-kõlbeline moraalne pale. Selles on kõige veenvam sotsiaalse õigluse ja võrdsuse ilming sotsialistlikus ühiskonnas.

Kogu töö korraldamisel õpilastega on hädavajalik pühendada veel rohkem tähelepanu tööarmastuse kasvatamisele, tööinimese sügavale austamisele, valmisolekule töötada materiaalse tootmise sfääris.

Süsteemaatilisel tuleb tutvustada õpilastele partei ja Nõukogude riigi sise- ja välispoliitikat, kasvatada sirguvas põlvkonnas piiritut ustavust kodumaa ja Kommunistliku Partei ürituse vastu, poliitilist küpsust, klassiteadlikkust, sallimatust kodanliku ideoloogia ja moraali ilmingute suhtes, aktiivset eluhoiakut. Nende tähtsate ülesannete lahendamisel kuulub eriline koht õpilaste

ideelis-poliitilise kasvatusvorme ja meetodite täiustamisele, Lenini teoreetilise pärandi ja meie partei tähtsamate dokumentide, L. I. Brežnevi suurepärase patriootiliste raamatute «Väike maa» ja «Taassünd» süvendatud tundmaõppimisele koolis.

Olulised jõupingutused tuleb suunata õpilaste ühiskondliku aktiivsuse ja loominguise isetegevuse arendamisele, koolide komsomoli- ja pionieriorganisatsioonide abistamisele. Seisab ees suur töö õpilasmavalitsuse aktiveerimisel, kõikides kesk- ja kaheksaklassilistes koolides õpilaskomiteede moodustamisel, kes peavad soodustama ühtsete õpilaskollektiivide kujunemist.

Kongress avaldab veendumust, et õpetajad, klassijuhatajad, kooli ja koolivälise lasteasutuste töötajad saavutavad koos ühiskondlike organisatsioonidega klassi- ja koolivälise kasvatustöö efektiivsuse edasise tõusu, laiendavad ringide ja teiste õpilaste ühiskondlike koondiste võrku, luues maksimaalselt soodsad võimalused õpilaste silmaringi avardamiseks, nende initsiatiivi ja loominguiliste võimete arendamiseks.

Tähtis osa hariduse valdkonnas on koolieelsetel lasteasutustel, kus tähelepanuväärne osa lastest saab kooliks ettevalmistuse. On hädavajalik tugevdada hoolitsust nende vajaduste rahuldamise eest, igati tihendada lasteaedade ja koolide sidemeid ning koostööd.

Aasta-aastalt kasvab meie maal nõukogude perekonna heaolu ja kultuuritase, kasvab tema osa laste isiksuse ja kõlbelise palge kujundamisel. Perekondliku kasvatus suurenevat osatähtsust kajastab NSV Liidu uus konstitutsioon. Kongress kutsub lastevanemaid kooli aktiivselt abistama noore põlvkonna kasvatamisel nõukogude rahva kuulsusrikaste traditsioonide vaimus, et kasvatada haritud, tööd armastavat, ideeliselt karastatud, väärilist kommunismiehitajate vahetust. Õpetajaskonna austavaks ülesandeks jääb ka edaspidi igati abistada perekondi kasvatusküsimustes, korraldada süstemaatilist pedagoogilist haridustööd lastevanemate ja kogu elanikkonna hulgas.

Kasvatustöö efektiivsuse tõusu tähtsaimaks reserviks on kooli sidemete tugevdamine ja asjalik koostöö tööstusettevõtete, kolhooside ja sovhoosidega. Aasta-aastalt laieneb nende osa õpilaste ideelis-kõlbelises ja töökasvatuses. Õpetajate kongress on kindlalt veendunud, et ettevõtted ja majandid ning kogu üldsus annavad ka edaspidi koolile igakülgselt toetust, loovad üldise huvitatuse ja tema vajaduste rahuldamise õhkkonna, abistavad igakülgselt pedagoogilisi kollektiive õppe- ja kasvatus-töös, õpilaste tööks ettevalmistamisel ning kutsesuunitluses.

Tähelepanuväärne osa kaheksaklassilise kooli lõpetanute jätkab haridusteed keskeri- ja tehnikakoolides. Tihe kontakt ja asjalik koostöö, iga tüüpi õppeasutuste pedagoogiliste kollektiivide töökoostöö vahetamine olgu allutatud peaesmärgile — kindlustada täisväärtuslik keskharidus ja tööks ettevalmistus igale koolilõpetajale.

Kongress pöörduv nõukogude teadlaste, professorite ja kõrgkoolide õppejõudude kuulsa väesalga poole. Kool ootab neilt veel suuremat abi meie õpetajaskonna relvastamisel teaduse ja tehnika uusimate saavutustega, õpilaste tunnetushuvide arendamiseks, populaarteadusliku ja õppekirjanduse loomisel.

Määratu osa õpilaste ideeliste, kõlbeliste ja esteetiliste vaadete kujundamisel on paljurahvuselisel nõukogude kultuuril, noorte vahetutel kontaktidel loominguilise intelligentsiga. Üleliiduline õpetajate kongress pöörduv kirjanike, heliloojate, kunstnike, teatri- ja filmitegelaste poole üleskutsega luua laste ja noorte jaoks kõrge kunstiväärtusega teoseid, mis avaksid nõukogude rahva hingerikusi, tema saavutuste võimsust, kommunismiehitaja suurepäraseid moraaliomadusi, kujutaksid nõukogude õpetaja tänuväärset tööd. Ühiste jõupingutustega koos kultuuri-, kirjandus- ja kunstitegelastega on õpetaja kutsutud kasvatama õpilastes kõrgeid kommunistlikke ideaale, esteetilist maitset, eetilisi norme ja kultuurse käitumise harjumusi. Kasvatamise ja õpetamise arsenalis peab juhtkohale jääma raa-

mat — teadmiste hindamatu allikas, inimese intellektuaalne juhendaja ja kaaslane.

Haridusprobleemid puudutavad iga perekonda, kogu meie maa elanike kõige laiemaid hulki. Seoses sellega kutsub kongress ajakirjandus-, raadio- ja televisioonitöötajaid laialdasemalt ja kõrgel ideelisel tasemel valgustama noorsoo õpetamise ja kasvatamise aktuaalseid probleeme, kooli, perekonna ning üldsuse koostöö eesrindlikke kogemusi.

Noore vahetuse igakülgse arengu lahutamatuks elemendiks on kehaline kasvatus ja sport, hoolitsus õpilaste tervise eest. Oleme veendunud, et kõige vahetumalt osalevad elurõõmsa, kehaliselt arenenud noore põlvkonna kasvatamises kehakultuuri- ja tervishoiuasutuste töötajad, meie kuulsad meistersportlased.

Novaatorliku õpetajakogemuse loov jõud, pedagoogikateaduse saavutused on kogu haridussüsteemi lätteks. Üleliiduline õpetajate kongress avaldab veendumust, et pedagoogikateadlased, täiendusinstituudid ja metoodikaasutused arendavad laialdasemalt uurimistöid nüüdiskooli aktuaalsete probleemide valdkonnas, rikastavad tema meetodilist arsenalit, üldistavad operatiivselt ja propageerivad eesrindlikke kogemusi, evitavad õpetajaskollektiivides aktiivselt töö teadusliku organiseerimise printsiipe.

Keskseks kujuks nende probleemide ja ülesannete lahendamisel, mis täna seisavad meie üldhariduskooli ees, jääb ikkagi õpetaja oma ideeliste veendumuste, huvitatuse, sügavate teadmiste, armastuse ja suure nõudlikkusega laste vastu, oma alatise otsingute ja loominguaktiivsusega. Nende omaduste arendamisele peab kaasa aitama väärtuslike algatuste levitamine, millega esinesid eesrindlikud pedagoogilised kollektiivid Moskvast ja meie maa teistest linnadest ning rajoonidest: «Eeskujulikule kommunistlikule linnale eeskujulikud koolid!», «Loominguliselt töötavast õpetajast loominguliselt töötava kollektiivini!», «Igale tunnile eeskujulik ettevalmistus, nüüdisaegsed meetodid, kõrge kvaliteet!»

Üleliiduline õpetajate kongress toetab palavalt neid patriootilisi algatusi ja kutsub kogu õpetajaskonda järgima parimate pedagoogiliste kollektiivide väärt eeskujule.

Erilist tähelepanu ja hoolitsust nõuab noorte õpetajate ettevalmistus. Koolide pedagoogilised kollektiivid peavad tege- ma kõik, et relvastada noori õpetajaid hindamatute kogemustega, mida meie kool on talletanud. Tingimata on tarvis täiustada kvalifikatsiooni tõstmise ja õpetajate enesetäiendamise kõiki vorme, paremustada õpetajate töökorraldust, puhke- ja olmetingimusi.

Kallid seltsimehed! Meie, üleliidulise õpetajate kongressi delegaadid, oleme sügavalt veendunud, et Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei juhtimisel, üldrahvaliku hoolitsuse õhkkonnas annavad haridustöötajad kogu oma jõu ja energia, et kindlustada partei ja valitsuse ülesannete edukas täitmine, kasvatada ideeliselt veendunud, haritud, tööd armastavaid, suure Lenini õpetusele jäägitult ustavaid noori kommunismiehitajaid.

ÜLELIIDULINE ÕPETAJATE KONGRESS

Moskva, juuni 1978

**HARIDUSORGANITE JA
KOOLIDE ÜLESANNETEST
PARTEI XXV KONGRESSI
OTSUSTE NING
NLKP KESKKOMITEE JA
NSV LIIDU MINISTRITE
NÕUKOGU MÄÄRUSE
22. DETSEMBRIST 1977. A.
«ÜLDHARIDUSKOOLIDE
ÕPILASTE ÕPETAMISE JA
KASVATAMISE NING
NENDE TÖÖKS
ETTEVALMISTAMISE
EDASISEST
TÄIUSTAMISEST»
TÄITMISEL**

**NSV LIIDU HARIDUSMINISTRI
M. A. PROKOFJEVI ETTEKANNE
ÜLELIIDLISEL ÕPETAJATE
KONGRESSIL**

Lugupeetud seltsimehed!

NLKP Keskkomitee, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu hindasid oma tervituskirjas õpetajate kongressile kõrgelt nõukogude pedagoogide osa meie ühiskonna elus ja määrasid kindlaks meie ees seisvad ülesanded. Kõrge hinnang innustab meid kõiki. Nõukogude õpetajaskond on alati olnud koos rahvaga. Ta näeb oma üllast kohust Kommunistliku Partei antud suundade täitmisel, ammutab indu tema ideaalidest. Nõukogude õpetajad toetavad palavalt ja kiidavad üksmeelselt heaks NLKP, tema Keskkomitee ja Keskkomitee Poliitbüroo, eesotsas ustava leninlase seltsimees L. I. Brežneviga, leninliku välis- ja sisepoliitika.

Lubage mul kongressi nimel väljendada sügavat tänu tervituse eest, meie kohta öeldud heade sõnade ja soovide eest meie tööks. Me kinnitame kallile Kommunistlikule Parteile, NLKP Keskkomitee Poliitbüroole, NSV Liidu Ülemnõukogule, NSV Liidu Ministrite Nõukogule ja isiklikult NLKP Keskkomitee peasekretärile, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehele seltsimees Leonid Iljitš Brežnevile, et nõukogude õpetajad on tulvil otsustavust anda kogu oma jõud ja teadmised ning kogemused kommunistliku ühiskonna ehitajate noore vahetuse õpetamiseks ja kasvatamiseks.

Kümme aastat lahutab meid nendest päevadest, kui Kremli Kongresside Palees selles saalis töötas eelmine üleliiduline õpetajate kongress. Haridustöötajatele ja kogu meie maa töötajatele on need aastad olnud suurte edusammude perioodiks majandusliku ja kultuurilise ülesehitustöö kõigil aladel. Me elame arenenud sotsialistliku ühiskonna suurejoonelisel epohhil. Üle kahe aasta on möödunud NLKP XXV kongressist, mis kavandas kommunismi ehitamise grandioossed ülesanded. Partei otsuseid täites on meie rahvas saavutanud uued rajajooned kommunismi materiaaltehnilise baasi rajamisel. Tunduvalt on kasvanud meie maa majanduslik ja vaimne potentsiaal. Käimas on loov töö kümnenda viis aastaku — efektiivsuse ja kvaliteedi viis aastaku — ülesannete täitmiseks.

Nimetamisväärselt on kasvanud Nõukogude Liidu rahvusvaheline autoriteet. Edukalt rakendatakse ellu rahu ja rahvusvahelise koostöö, rahvaste vabaduse ja sõltumatuse eest peetava edasise võitluse programmi, mille esitas ja on igakülgsest läbi töötanud partei ning tema leninlik Keskkomitee.

Möödunud perioodil on nõukogude rahvas ja kogu progressiivne inimkond tähistanud selliseid tähelepanuväärseid ajaloolisi sündmusi nagu V. I. Lenini 100. sünniaastapäeva, NSV Liidu moodustamise 50. aastapäeva ja Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva. Rahva poolt on vastu võetud ja kehtib Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu uus konstitutsioon.

Partei ja riigi poolt on vastu võetud mitmeid dokumente, millel on meie jaoks sirguva põlvkonna õpetamise ja kasvatamise valdkonnas programmiline tähendus. Esmakordselt nõukogude hariduselu ajaloos kinnitati NSV Liidu Ülemnõukogu poolt NSV Liidu ja liiduvabariikide põhiseadused rahvahariduse kohta. Leonid Iljitš Brežnevi isiklikul algatusel võeti vastu partei ja valitsuse määrus «Üldhariduslike maakoolide töötingimuste edasise parandamise abinõudest». Tema kõnedes ja artiklites seati esmakordselt üldise kohustusliku keskhariiduse põhimõte, mis nüüd on leidnud kinnitust NSV Liidu konstitutsioonis. Tervitustes ja läkitustes haridustegelastele, õpetajaskonnale, komsomolile, pioneeri-tele ja koolinoortele on leidnud kujuka väljenduse haridusasutuste praktilise töö olulised küsimused.

Nõukogude rahva kõik saavutused majanduse ja poliitika, ideoloogia ja hariduse valdkonnas on suure Lenini — Nõukogude riigi ja tema sotsialistliku haridussüsteemi rajaja eluliste ideede kehas-tuseks tegelikkuses. Tema surematule õpetusele on meie rahvas ja nõukogude õpetajaskond alati ustavad.

Nõukogude Liidu õpetajate käesoleva kongressi kokkukutsumine on uus ilming Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse hoolitsusest hariduse eest, üldhariduskooli arendamise eest. Meie kongress on kutsutud arutama õpetajate,

koolide ja teiste õppeasutuste ning hari-dusorganite ülesandeid NLKP XXV kongressi otsuste, partei ja valitsuse juhtnõu-ride täitmiseks.

Seltsimees Leonid Iljitš Brežnev ütles NLKP Keskkomitee aruandes NLKP XXV kongressile: «Kommunistlik kasva-tamine eeldab rahvaharidussüsteemi ja kutseettevalmistuse pidevat täiustamist. See on eriti oluline praegu, teaduslik-tehnilise revolutsiooni tingimustes. Ta annab tööle ning järelikult ka inimese ettevalmistamisele tööks teistsuguse ise-loomu kui varem. Me teeme palju selles suunas. Kuid see, mis on tehtud ja mida tehakse, ei lahenda veel kõiki ülesandeid mainitud valdkonnas.» Selle põhjaneva järelduse alusel pidas partei kongress vajalikuks edasi täiustada kõiki üldharidussüsteeme ja esmajoones keskkooli.

Täielikus vastavuses NLKP XXV kongressil kavandatud põhijoonega võtsid partei Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 22. detsembril 1977. a. vastu määruse «Üldhariduskoolide õpilaste õpe-tamise ja kasvatamise ning nende tööks ettevalmistamise edasisest täiustamisest». See dokument on järjekindlaks jätkuks NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu kahele eelmisele etapilisele koolimäärusele: 10. novembrist 1966. a. — «Üldhariduslike keskkoolide töö edasise parandamise abinõudest», mis oli arutelu aluseks 1968. a. üleliidulisel õpetajate kongressil, ja 20. juunist 1972. a. — «Noorte üldisele keskhariidusele ülemineku lõpuleviimisest ja üldharidusliku kooli edasiarendamisest», mille põhi-ideed pole ka praeguseks oma tähtsust minetanud. NLKP Keskkomitee määrus 22. detsembrist 1977. a. määrab kooli arengus kindlaks uue etapi.

Milles seisneb partei ja valitsuse 1977. a. koolimääruse printsiipaalne tähtsus? Eel-kõige selles, et määruses on teaduslikult analüüsitud haridusasutuste arengu tulemusi kümne viimase aasta jooksul ja esitatud kooli töö kõik tähtsamad printsiipiaalsed küsimused partei XXV kongressi otsuste valgusel. Määruses on leninliku tarkusega, täpselt ja selgelt sõnastatud meie töö põhiülesanne. Selles viidatakse: pidada üldhariduskooli pea-

miseks ülesandeks järjekindlalt ellu viia NLKP XXV kongressi otsuseid ja NSV Liidu uue konstitutsiooni sätteid üldise kohustusliku keskhariduse arendamise ning õppe- ja kasvatustöö edasise täiustamise kohta, et tagada kommunistliku ühiskonna igakülgset arenenud ehitajate ettevalmistamine. Selles dokumendis pööratakse erilist tähelepanu tööõpetusele, õpilaste töökasvatusele ja kutse-suunitlusele, seatakse ülesanne, et kool otsustavalt parandaks noorte ettevalmistamist tööks materiaalse tootmise sfääris, teadlikuks kutsevalikuks.

Määruses on nõukogude õpetajaskonna tööle antud taas kõrge hinnang. Selles on pandud suurt rõhku tööle juhtiva kaadriga, pedagoogilise hariduse aktuaalsetele küsimustele, õpetaja töö ja olme ratsionaalsele organiseerimisele.

Koolimäärus ei ole orienteeritud ainuüksi haridusorganitele, vaid ka meie ühiskonna riikliku süsteemi nendele lülidele, mis avaldavad mõju kooli ning teiste õppe- ja kasvatusasutuste tööle. NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrasid kindlaks nõukogude, ametiühingu- ja komsomoliorganisatsioonide, majandusorganite, töökollektiivide, teaduslike asutuste, loominguliste liitude ja massiteabeorganite osa ning ülesanded laste ja noorsoo õpetamise ja kasvatamise edasisel täiustamisel.

Dokumendis leiab kajastamist partei ja riigi järjekindel tegevusliini üldise, eri- ja kutsehariduse ühtsetel leninlikel printsiipidel rajanevate süsteemide edasisel täiustamisel.

Suur Lenin õpetas kooliasja korraldama nii, et kõigile lastele kuni 17. eluaastani kindlustataks tasuta kohustuslik üldine ja polütehniline haridus, rakendataks ellu ühtse töökooli põhimõtted, mille järgi oleks koolis kehtestatud õpetamise tihe side ühiskondlik-tootliku tööga, valmistataks ette kommunistliku ühiskonna igakülgset arenenud ehitajaid. Noore inimese oluliste joonte hulgas, mis määravad sugupõlve vaimse palge, nimetas V. I. Lenin haritust, kõrget kultuuri, ustavust kommunismi ideaalidele, kommunistlikku kõlblust, aktiivset osalemist kommunismi ehitamises.

Leninlik hoolitsus noore sugupõlve eest läbib NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu koolimäärust. NSV Liidus eksisteerib ja leiab täiustamist ühtne haridussüsteem, mis tagab kodanike üldise, kutsetehnilise ja eriharidusliku (kesk- ja kõrgema) ettevalmistuse, on nõukogude inimeste kommunistliku maailmavaate kujundamise teenistuses ja üks tähtsaid tegureid oluliste erinevuste likvideerimisel vaimse ja füüsilise töö, linna ja maa vahel.

*

Seltsimehed! Üleliidulisele õpetajate kongressile eelnesid kongressid linnades, oblastites, kraides ja vabariikides. Neis osales mitusada tuhat õpetajat. Omandatud kogemuste alusel leidsid rõhutamist pedagoogiliste kollektiivide edusammud, mis väärivad levitamist, väljaselgitamist nõrgad küljed ja puudused. NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusest lähtuvalt määratleti rajajooned, millest vajaneb lähtuda töö noorte põlvkondade kasvatamisel ja õpetamisel. Rõõm on märkida, et NLKP Keskkomitee Poliitbüroo liikmed seltsimehed V. V. Štšerbitski ja D. A. Kunajev, NLKP Keskkomitee Poliitbüroo liikmekandidaadid seltsimehed M. S. Solomentsev, P. M. Mašerov, Š. R. Rašidov ja G. A. Alijev, vennasvabariikide kommunistlike parteite teised esimesed sekretärid ja sekretärid, kraide, oblastite ja linnade parteiorganisatsioonide juhid esinesid kongressidel põhjalike analüüsivate ettekannetega. Nendes olid kätketud nõuanded, kuidas paremini korraldada noorsoo kasvatamist ja õpetamist. Me oleme neile tänulikud. Me mõistame hästi, et meie jõud seisneb pidevas ja sügavas parteilises juhtimises.

*

Meie maal on lõpule viidud noore põlvkonna üleminek üldisele kohustuslikule keskharidusele. Seda edu on NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu hinnanud kui Kommunistliku Partei ja nõukogude rahva, sotsialistliku ühiskonnakorra väljapaistvat saavutust. Palju tööd on sellesse võidu heaks andnud õpetajad, teadlased, metodikud ja haridusjuhid. Elu on veenvalt kinnitanud

seada vankumatut tõe, et arenenud sotsialismi ühiskonnas luuakse objektiivsed tingimused kõigi inimeste loomupäraste annete täielikuks avanemiseks, kommunistliku ühiskonna kõrgelt haritud ja hästi kasvatatud ehitajate kujundamiseks. Sotsialism ülendab isiksust.

Tohutu sotsiaalse kogemuse kaudu on tõestatud seisukoha ebapädevus teatavate kategooriate inimeste kaasasündinud piiratudusest, bioloogilise primaarsusest inimese arengus koos kõigi sellest tulenevate praktiliste tagajärgedega, millega opereerib kodanlik haridus, olles loonud eliitharidussüsteemi.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu maakooli kohta käiva määruse täitmise käigus on loodud tingimused selleks, et maanoorsugu saaks võrdset linnaga omaga õigeaegselt omandada täieliku keskhariduse. Praegu saab praktiliselt kogu kasvav põlvkond maal niisamuti kui linnaski selle haridustaseme. Viimase kümne aasta jooksul on maal avatud 9000 keskkooli, ehitatud koolihooneid 9 miljoni õpilaskohaga.

Koolide ja teiste õppeasutuste pedagoogilised kollektiivid töötavad visalt, et võitu kindlustada ja edu edasi arendada. Tegevussuunad on mitmekesised. Sisendada huvi õppimise vastu, süüdata inimesele omane uut tunnetada tahtmise säde, kujundada seesmist vajadust teadmiste lakkamatu täiendamise järele — see on suure tähtsusega ülesanne. Praegu ei lõpe õpetamine kõikihaarava kaheksaklassilise kooli etapil. Ees on tema jätkamine kooli vanemates klassides, kutsetehnika- ja keskeriõppeasutustes. Lähtudes rahvamajanduse vajadustest ning arvestades õpilaste individuaalseid huvisid ja võimeid, tuleb miljoneid mit-tetäieliku keskkooli lõpetajaid aidata valida oma tee eluks ettevalmistumisel. Kooli pedagoogilisele kollektiivile ei lõpe asi 8. klassi lennu lõpetamise ja 9. klassi komplekteerimisega. See lõpeb lõpetajate ratsionaalse jaotamisega mitmesuguste edasiõppimise kanalite vahel, milleks on kooli vanemad klassid, kutsetehnika- ja keskeriõppeasutused. Üha suurem osa kaheksanda klassi õpilastest suundub kutsetehnikakoolidesse. Kooli

ja nende õppeasutuste koostöö omandab järjest suurema tähtsuse.

Saavutatut saab kindlustada õpetajate pedagoogimeisterlikkust järjepidevalt töstes. Meie hulgas töötab paljusid tuhandeid õpetajaid, kes oskavad õpetamist nii korraldada, et kõik nende õpilased omandavad õpetatava teaduse alused. Need on suure eruditsiooniga inimesed, kes on jäägitult armunud oma elukutsesse, oma ala suured meistrid, nõudlikud nii õpilaste kui ka, eelkõige, enda vastu.

Moskva oblastis sai alguse ja laialdase leviku liikumine «Loominguliselt töötavalt õpetajalt loominguliselt töötava kollektiivini». Õpetajatöö eesrindliku kogemuse levitamise alusel ainult saabki üldise keskhariduse edu edasi arendada.

Edu määrav oluline tegur on noorsoos endas vastutustundliku suhtumise kasvatamine õppimisesse. Rahvatarkus ütleb: õppimise juur on kibe, vili aga magus. See, kes ei ületa raskusi teel mitteteadmistele teadmisele, kes ei istu nuputamises ülesandele kallal, ei mõtle sügavalt ühiskonnanahtustele üle, ei ilmuta visadust, organiseeritust ja püsivust mõistmaks ühiskondlike ja looduslike protsesside seaduspärasusi, ei suuda saada haritud inimeseks. Kohustusliku keskhariduse kehtestamine ei tähenda hoopiski lõputunnistuse automaatset saamist. ÜLKNÜ XVIII kongressil kõlas seoses pioneeri- ja komsomoliorganisatsiooniga veenvalt õppimise suhtes vastutuse kasvatamise teema. Koos nende organisatsioonidega tulebki see lahendada.

Arutades üldise kohustusliku keskhariduse probleemi, peame meele pidama, et ettevõtetes, kolhoosides ja teistes organisatsioonides töötav rohkelt võrdlemisi noori inimesi, kes pärast mit-tetäieliku keskkooli lõpetamist oma haridusteed ei jätkanud. Viimase kümne aasta jooksul on üle 7 miljoni noore inimese saanud täieliku keskhariduse töölisnoorte õhtu- ja kaugõppekoolides. Ligemale 5 miljonit inimest nälmavad need praegu. Ent nende kontingent ei ole ammendatud. On käimas ulatuslik

liikumine «Igale töötavale noorele keskharidus». Üha suurem arv ettevõtteid lülitab sotsiaalse arengu plaanidesse ja sotsialistliku võistluse tingimustesse töötavate noorte õppimise näitajad.

Moskva Esimene Riiklik Kuullaagri-tehas, Leninliku Komsomoli nimeline Autotehas, Leningradi M. V. Frunze nim. Tootmiskoondis «Arsenal», Uraali V. I. Lenini nim. Elektrotehnika Masinatehas, Kiievi tootmiskoondis «Elektronmaš», Ukraina NSV Kiievi oblasti Kievo-Svjatošinski rajooni Oktoobri 60. aastapäeva nim. sovhoos, Minski mehhaanika-katsetehas, Moldaavia NSV Tiraspoli masinatehas ning teised ettevõtted ja majandid on kohustunud 1979. aastaks haarama üldhariduslike õpingutega kõik ilma keskhariduseta noored töölised.

Töölisnoorsoo haridustaseme kasv avaldab viljakat mõju kvalifikatsiooni tõstmisele ja, lõppude lõpuks, tootvale tööle. Meie maal on hästi tuntud Volga Autotehas. Tema kollektiiv koosneb põhiliselt noortest. Selle kollektiivi igast 100 töolisest on 80-l kõrgem, keskeri-või täielik üldine keskharidus. 6600 inimest õpib praegu. Praktiliselt ei ole seal keskharidusest madalama haridusega inimesi, kes poleks õpinguist haaratud. Ei ole liialdus öelda, et Volga Autotehase edusammudes on kätketud ka õpetajate töö.

Ja selliseid näiteid on rohkesti.

Omal ajal sai teatava leviku osaliseks arvamus kooli möödapääsmatust, järkjärgulisest sidumisest õpingutega tootmistööd katkestamata seoses sellega, et noor põlvkond tuleb päevakoolidest keskharidusega. Seejuures ei arvestatud, et veel on küllaldaselt keskhariduseta töötajaid. Ei võetud arvesse ku seda, et isegi kõrge haridustasemega töötajate puhul need koolid mängivad tähtsat ja üha kasvavat rolli kui teadmiste täiendamist abistavad organisatsioonilised keskused, soodustades katkematu hariduse printsiibi elluviimist.

Kaugõppe- ja õhtukoolide maksimaalne lähendamine ettevõtetele, teaduste aluste õppimise ühendamine kvalifikatsiooni tõstmisega, edasine õppe- ja kas-

vatustöö protsessi ja järelikult ka sel- liste koolide lõpetajate teadmiste kvaliteedi tõstmine — sellele orienteerivad meid NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu.

Nii spetsialistide kaadri ettevalmistamisel kui ka üldise keskhariduse probleemide lahendamisel on oluline tähtsus keskeri- ja kutsekeskharidust andvatel õppeasutustel. 4312 tehnikumis õpib 4,7 miljonit inimest, 3374 kutsekeskkoolis on juba õpikursuse läbinud peaaegu 1,7 miljonit inimest. Need süsteemid, eriti viimane, saavad võimsa arenduse. Need võimaldavad diferentseerida keskhariduse vanemat astet, mis osutub tähtsaks teguriks noorte inimeste kujundamisel.

Nüüdistingimustes on keskhariduse omandamine iga noore nõukogude inimese kodanikukohus ja eluline vajadus. Aidata noortel inimestel täita oma kohust — see on haridussüsteemi, kooli ja iga õpetaja tähtis kohustus.

*

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu koolimäärus kriipsutab alla vajadust anda igale õpilasele sügavad teadmised teaduste alustest. Koolide pedagoogilised kollektiivid pole vähe vaeva näinud õppe- ja kasvatusprotsessi organisatsiooni ja sisu täiustamisel. Viimase 10 aasta jooksul on tugevnenud algõpetuse kolmeaastane etapp. Hariduse sisu läbivaatamine oli suunatud teaduste kursuse rikastamisele nüüdisaegsete teaduslike seisukohtadega, nende ideelis-kasvatustliku funktsiooni tugevdamisele. Täielik keskharidus viib oma humanitaarharus lõpule ühiskonna arenemise põhiliste seaduspärasuste tundmaõppimise.

Elusobjektide tundmaõppimise alusel bioloogiakursuse lõppetapil kujunevad põhilised kujutlused elutegevuse mehhanismist: arengust, pärilikkusest, evolutsioonist, käsitletakse ökoloogia probleeme. Füüsika- ja keemiateadustes on suurt tähelepanu pööratud ühelt poolt aine ehituse probleemidele, mis peavad välja jõudma kasulike omadustega ühendite loomise valdkonda (keemia), ja teiselt poolt aatomituumades peitu-

vate hiiglaslike energiavarude kasutamise probleemidele (füüsika).

Meie kool annab keskkariduse 10—11 aastaga. Tema põhialused on vastu pidanud aja proovile. Tema teaduslik tase on piisavalt kõrge. Koolide laboratoorne katsebaas on tugevnenud. Spetsiaalselt sisustatud õppekabinetid kuuluvad vältimatult kõikide keskkoolide juurde.

Samal ajal jääb igati aktuaalseks nõue — igale õpilasele sügavad ja kindlad teadmised teaduste alustest. Et uute ideede ja avastuste küllus ei muutu meil üksnes spetsialistide pärisosaks, vaid jõuab laia vooluna rahvani, nõuab, et kool annaks ühest küljest oma kasvandikele kõige uue iseseisva tunnetamise ja analüüsimise oskused, teisest küljest aga rõhutab fundamentaalsete teadmiste kapitaalset kinnistamise vajadust. Kui ei ole alust pandud maailmamõistmisele, siis on pidevalt esilekerkivate poliitiliste ja sotsiaalsete sündmuste lahtimõtestamine raske. Kui ei saada sügavalt aru maailmas toimivatest fundamentaalseadustest, nende üldhariduslikust (aga mitte spetsiaalsest) mõttest, siis tehnika ja teaduse uusi avastusi võetakse vastu mitte kui seaduspärast inimloomuse võitu looduse saladuste üle, vaid kui imet. Kokku võttes võib see inimese tööalasele tegevusele negatiivselt mõjuda. Kui ei rajata alust teadmistele, on raske tunnetada uut. Iseseisva õppimise harjumused võib omandada ainult sügavalt tunnetatud ühiskonna- ja loodusseaduste kaudu.

Hinnates positiivselt kogu seda tohutut tööd, mida kätkeb täiustatud programmide, õpikute ja metoodilise kirjanduse evitamine koolipraktikas, näeme õppeprotsessi edasist parandamist eeskätt põhilise tähelepanu koondamises fundamentaalteadustele. Üldhariduskool ei valmista ette spetsialiste — matemaatikuid või ajaloolasi, keemikuid või filoloogid, seal toimub igakülgelt ja harmooniliselt arenenud isiksuse kujundamine.

Ei sügavalt spetsiaalsed teadmised kitsas valdkonnas, ei formaalsed piisava sügavusega arutlused mingitest «mood-

satest hüpoteesidest» kompenseeri tõelist haritust ja kultuuri.

Ülaltoodud arvestades on alustatud koolide õppeprogrammide läbivaatamist. Teisejärgulise, ülemääraselt komplitseeritud materjali kõrvaldamine võimaldab vabastada aega põhimõistete omandamiseks. Programmide projektid tuleb võtta laialdasele arutlusele. Nende alusel tuleb teha korrektiivid õppe- ja metoodilisse kirjandusse, didaktilistesse vahenditesse. On alustatud üleminekut õpikute tasuta kasutamisele. On kavandatud plaan täiustatud käsiraamatute väljaandmiseks, nendes peavad laialdaselt kajastuma tänapäeva pedagoogilised ideed. Võitlus efektiivsuse ja kvaliteedi eest kui terve nõukogude põlvkonna kasvatamise programm, millest rääkis seltsimees L. I. Brežnev ÜLKNÜ XVIII kongressil, peab täielikult avalduma kooli õppeprotsessis.

Kogu pedagoogiline üldsus arutab laialdaselt õpetamise metoodika küsimusi. On ilmunud uued meetodid. Teadlased ja metoodikud klassifitseerivad neid, hindavad nende kasulikkust üksiti. Tehakse katset avada esmajoones nende tähendust, mis maksimaalselt aitavad kaasa materjali teadlikuks omandamiseks, õpetavad tegema sellest järeldusi, kasutama seda erinevates situatsioonides. Nõukogude pedagoogikateadus ja praktika evivad suurt õpetamisvahendite ja -meetodite arsenalit, mille oskuslikul kasutamisel saavutatakse vajalik efekt. Nende hulgas ei ole ühtegi igaks elujuhtumiks sobivat, imettegevast ja unikaalset meetodit, mis iga õpetaja ja iga klassi viiks mis tahes aines automaatselt täielikule ja vaieldamatule õppeedukusele. Ei, nii ei saagi olla, kui mõned niinimetatud uusimate meetodite autorid on mõnikord nõus meid viima fantastika valdkonda. Kõik oleneb õpetajast, sellest, kuidas ta tunneb vahendeid ja meetodeid, õpilase psühholoogia mõistmisest, õppematerjali vabast valdamisest. Siinkohal on sobiv meenutada K. D. Ušinski, kes kõneles haridustöötaja tegevuse sügavatest sidemetest teaduse ja kunstiga. Eesrindlike kogemuste edasiandjad — need on ini-

mesed, kes oskavad maksimaalseid tulemusi saavutada, kasutades mitmesuguseid meetodilisi võtteid otseses sõltuvuses paljudest teguritest ja neid arvestades. Õpetajad, kes on omandanud parimate kogemused, lähenevad meetodilisele võttele alati analüütiliselt, hea meetodilise võtte formaalne ülekandmine teise keskkonda ei anna alati positiivset efekti, see võib anda isegi kahjuliku tulemuse.

Tähelepanuväärsed kogemused on Volgogradi oblasti Matšešani keskkooli pedagoogilisel kollektiivil, keda juhatab Vene NFSV teeneline õpetaja Vassili Ivanovitš Zasjadko. Võitlust õppe- ja kasvatustöö kvaliteedi eest alustati siin kõigi õpetajate teadusliku ja meetodilise ettevalmistamisega, resultatiivsete õpetamismeetodite omandamisega, kogu näitlike ja tehniliste õppevahendite kompleksi oskusliku kasutamiseega. Kõige tõsisemat tähelepanu osutati vajaliku materiaalse õppebaasi rajamisele, sisustati 22 nüüdisaegset õppekabinetti. Vähekogenud ja algajaid õpetajaid aitasid kogenud õpetajad, oma ala meistrid. Sugulasainete õpetajate ühised meetodilised õppused on saanud süsteemiks. Arutatakse võimalusi ainetevaheliste seoste tugevdamiseks, õppetunni täiustamiseks ja efektiivsuse tõstmiseks, iga minuti ratsionaalse kasutamiseks.

Kõige selle tulemusena suutis pedagoogiline kollektiiv saavutada kõrgeid kvantiteedi- ja kvaliteedinäitajaid. Õpilased muutusid tundides märgatavalt aktiivsemateks, suurenes huvi õppimise vastu ja oskus toetuda omandatud teadmiste, seostada neid kommunistliku ülesehitustöö praktikaga. Kool on töötanud viie aasta jooksul ilma klassikordajateta, kõik 8. klasside lõpetanud on jätkanud keskhariduse omandamist. Enam kui 75% kooli lõpetanutest seob oma elu tööga materiaalse tootmise sfääris.

Matšešani pedagoogide kogemused ei ole üksiknähtus. Meie maa mis tahes rajoonis on niisuguseid koole. On vaja, et sellisteks saaksid eranditult kõik koolid.

Tuleb alla kriipsutada õpetajatele osutatava meetodilise abi suurt tähtsust. Meetodika on pedagoogikateaduse haru, mis loob vahetu silla teooria ja praktika vahel. Sidudes ühtekokku konkreetse teadusharu teadmised, areneva inimese psühholoogia koos oma spetsiifiliste seadustega, töötab meetodika välja õpilaste võimalikud ökonoomsed õpetamismeetodid ja -võtted.

Loodame, et pedagoogikateadlased suurendavad oma panust õpetamis- ja kasvatamismeetodite täiustamise, harkavad sügavamalt avama eesrindlikku pedagoogilist kogemust, seda edasi andma teaduse seisukohtadelt. Õppeprotsessi meetodiline tugevdamine peab kõigis õpilastes soodustama teaduste aluste sügavat omandamist.

Volgogradi oblasti õpetajate üleskutse «Igale tunnile eeskujulik ettevalmistus, ajakohased meetodid, kõrge kvaliteet» liigub just selles suunas ja väärib kõige laialdasemat toetust ning edasist levikut.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu koolimäärus rõhutab vajadust saavutada, et koolis saadud teadmised saaksid marksistlik-leninliku maailmavaate, nõukogude patriotismi ja proletaarse internatsionalismi kindlaks aluseks. Nüüd, millal iga õpilane viibib koolis või teistes õppeasutustes 10—12 aastat kuni täisealiseks saamiseni, peab ta töökollektiivi asuma täielikult väljakujunenud maailmavaatega.

Vältimatu tingimus eesmärgi saavutamiseks on hästi korraldatud humanitaarharidus. Selle maht on piisav. Koolides õpitakse inimühiskonna arenemise ajalugu ürgajast tänapäevani, käsitletakse ühiskondlike formatsioonide vaheldumise seaduspärasusi. Teadmisi kapitalismi olemusest, selle vältimatust hukust, sotsialismi tekkimisest; sotsialistliku formatsiooni seaduspärasust ümberkasvamist kommunistlikuks formatsiooniks ja inimese osa selles protsessis õpetatakse ühiskonnaõpetuse kursuses õpingute lõppetapil. Kirjanduse kursus oma spetsiifiliste võttega, ühendades mõju mõistuskilule

ja emotsionaalsele sfäärile, soodustab kommunistlike vaadete ja veendumuste, isiksuse kõlbelist kujundamist. Välisriikide ja NSV Liidu majandusgeograafia ning riigi ja õiguse aluste kursuste õpetamine aitab mõista ühiskonna arengu seaduspärasusi.

Humanitaartsükli ained etendavad suurt osa maailmavaate kujundamisel. Just selleks on vajalik ära hoida formaalset suhtumist nende ainete õppimisesse, saavutada, et nähtused ja järeldused läbiksid teadvuse ja, olles läbi mõeldud, jõuaksid üldistuse tasemele, aitaksid kujundada veendumusi. Siin on tohtu tegevuspõld õpikute autoritele, meetodikutele, õpetajatele.

Õpetamine ja kasvatamine peavad olema eriti tihedalt seotud eeskätt nendes ainetes.

Paljudes koolides on läbimõeldult korraldatud V. I. Lenini teoreetilise pärandi tundmaõppimine. Mitmed V. I. Lenini tööd on lülitatud programmidesse. Suur tähtsus kogutud kogemuste levitamisel ja üldistamisel oli üleliidulisel teaduslik-praktilisel konverentsil «Õppida keskkoolis tundma V. I. Lenini elu, tegevust, teoseid, NLKP dokumente». Konverentsi poole pöördus spetsiaalse kirjaga NLKP Keskkomitee peasekretär seltsimees Leonid Iljitš Brežnev, hinnates kooli seda tööd kui ideelis-poliitilise kasvatustöö alust, võimast vahendit marksistlik-leninliku maailmavaate kujundamiseks.

Konverents vaatas läbi ja kiitis heaks V. I. Lenini tööde loetelu, mida on otsustanud õppida koolides, tegi ettepanekuid arendamiseks noormeestes ja neidudes aktiivset ja sihikindlat huvi V. I. Lenini suure pärandi ja NLKP dokumentide tundmaõppimise vastu. On antud soovitusi õpilaste kaasamiseks ühiskonnateaduste ringidesse ja fakultatiividesse, temaatiliste konverentside korraldamiseks, parteiveteranidega koostamiseks, ühiskondlik-poliitilistel teemadel referaatide konkursside organiseerimiseks. Need soovitusel tuleb sihipäraselt realiseerida koolide praktikas.

Kui arutleme õpilaste ideelis-poliitilise hariduse ja kasvatuse probleemide üle, peame kogu otsustavusega rõhutama partei ja valitsuse tähtsamate dokumentide tundmaõppimist. Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva materjalides, NSV Liidu konstitutsioonis, seltsimees L. I. Brežnevi esinemistes on marksistlik-leninliku teaduse seisukohtadelt üldistatud võitluskogemused küpse sotsialismi eest, määratud kindlaks meie maa edasiliikumine kommunismile. Kogu meie maal õpitakse tundma tema teoseid «Väike maa» ja «Taasünd», mis meie noorsoos elujatavate tunnete, nagu nõukogude patriotism, ustavus Kommunistlikule Parteile, arusaamine katkematust sidemest partei ja rahva vahel, kasvatamiseks annavad kõige rikkalikuma materjali.

Marksism-leninism elab, täienes ja rikastudes pidevalt elavate kogemustega. Nii on ka tulevikus. On loomulik, et õpilased peavad neile jõukohases vormis niisuguseid materjale tundma õppima. Nendes kajastub teooria ja praktika katkematu seos. Õpilane peab aru saama põhilistest probleemidest, mis seisavad riigi ees, mõtlema oma osa ja vastutuse üle nende realiseerimisel nii nüüd, kui ta õpib koolis, ja homme, kui ta asub tööle rahvamajanduses.

Marksistlik-leninlikku maailmavaadet pole võimalik kujundada sügavalt omandatud teadmisteta loodusteaduste alustest. Juba K. Marx ja F. Engels rõhutasid, et loodusteadusi õppimata pole võimalik aru saada inimkonna ajaloost.

Nüüdisloodusteadus pakub kõige rikkalikuma materjali maailmavaate kujundamiseks. Loodusseaduste praktilise kasutamise teed avavad ilmekalt ühiskonna klassiolemuse, demonstreerivad näitlikult ajaloolise materialismi seaduspärasusi: tuumafüüsikalt kas energia rahuotstarbelisele kasutamisele, mis on iseloomulik sotsialismile, või neutronipommile, mis iseloomustab teist ühiskondlikku formatsiooni, geneetika rakendamise kas inimkonna hüvanguks või tema bioloogiliseks hävinguks.

Maa ilma sotsialism esineb võitluses

imperialismi vastu kui eposhi juhtiv progressiivne jõud, viies ellu kogu inimkonna lootusi — rahu ja vabadust inimestele. On tähtis, et füüsika-, keemia-, bioloogia- ja matemaatika- ning kõik ülejäänud õpetajad kasutaksid oskuslikult rikkalikke kasvatusvõimalusi, mis sisalduvad nendes õppeainetes.

Vabariiklikel õpetajate kongressidel pöörati erilist tähelepanu vene keelele kui NSV Liidu rahvaste suhtlemise keele õpetamise parandamisele. Tung seda õppida on tohutu. Taškendis, Bakuus ja mitmetes teistes linnades on kohalike parteikomiteede initsiatiivil korraldatud huvitavad teaduslik-praktilised konverentsid vene keele õppimisest rahvusvabariikides. Vene NFSV, Ukraina ja Valgevene NSV pedagoogilised instituudid osutavad omakasupüüdamatut abi venasvabariikidele kaadri ettevalmistamisel. Kuid sellest on vähe. Koole juhtivad organid, meetodikateenistus ja teadlased peavad kasutusele võtma abinõud kogutud positiivsete kogemuste üldistamiseks, aitama koostada täiuslike õpikuid, õppevahendeid, didaktilisi materjale, suurendama abi õpetajate kvalifikatsiooni töstmiseks. Alglklasside õpetajaid ettevalmistavates pedagoogilistes õppeasutustes tuleb täiustada keeleõpetust. Need õpetajad asuvad esimestes klassides õpetama vene keelt ja sellest, kuidas on rajatud esialgne alus, sõltub edaspidi palju. Keeleõpetamise kogemused koolieelsetes lasteasutustes väärivad levitamist: laste mängudes pannakse hea alus emakeele ja vene keele oskusele.

Kooli ideelis-kasvatustliku funktsiooni töstmine on mitmepalgelise iseloomuga. Kooli tegevuses ei ole ühtegi lõiku, mis ei omaks suhteid sellega.

Kasvatatusele, kommunistlikule kõlbelisusele pannakse sel ajal alus. Sõnade ja tegude ühtsus, leppimatus kodanliku ideoloogia ilmingutega, antisotsiaalsete nähtustega, lugupidav suhtumine vanematesse inimestesse ja oma vanematesse, tütarlapsesse, tagasihoidlikkus käitumises, osavõtlikkus kaaslaste suhtes, abivalmidus ja piiritu ustavus kodumaale, parteile — kõigele sel-

lele pannakse alus kogu koolielu korraldusega.

Muuta teadmised moraalse täiustumise vahendiks, ühendada teadmised kõlbelisusega, allutada need inimese harmoonilise arendamise eesmärgile on raske ülesanne, kuid see on nõukogude kooli peaülesandeid, üks üldise keskhariduse eesmärke.

*

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu juhtisid tähelepanu tõsistele vajakajäämistele õpilaste tööõpetuses ja töökasvatuses. Üldise koolitustliku keskhariduse tingimustes ei vasta tööõpetuse, töökasvatuse ja kutse-suunitluse nüüdisolukord ühiskondliku tootmise ja teaduslik-tehnilise progressi kasvanud nõuetele, nenditakse määruses.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu näitasid ära otsustava pöörde vajalikkuse koolis noorsoo ettevalmistamise parandamisel tööks materiaalse tootmise sfääris, elukutse põhjendatud valikuks. Märgitakse, et nõukogude õpetajaskond, õpilased ja nende vanemad peavad sügavalt mõistma seda ülesannet, see töö on paljutahuline. Vaatleme selle ülesande üksikuid, meile olulistena tunduvaid aspekte. Esimene, mis meil tuleb teha — saavutada, et tööteema, tööinimeste ülevus kõlaksid kõigis ainetundides, kõigil kasvatusüritustel alates 1. klassi esimesest lõppklassi viimaseini. Luuletustes, mida õpib väikelaps, õpilaskirjandites, ajaloo- ja geograafiatundides peab tööteema leidma ereda kajastamise. Geograafiline keskkond ei muutu iseenesest — seda muudab inimene rahuldumaks oma vajadusi sotsialistlikus ühiskonnas. Progressi liikumapanev jõud on töö. Füüsika-, keemia- ja bioloogiaseadused realiseeruvad tööstuses ning põllumajanduses inimeste töö läbi. Kaunistagu kooliseinu tuntud tööinimeste, kõrgete saakide meistrite, tootmisalaste edusammudega silmapaistnud koolilõpetanute portreed. On vaja, et õpilastel tekiks ettekujutus šeffettevõtte, rajooni, oblasti, liiduvabariigi, kogu maa tööettevõttest.

Stavropoli krai kauges stepikülas Sotnikovskojes elab ja töötab sotsialistliku töö kangelane Olga Kirillovna Gutseva, vene keele ja kirjanduse õpetaja, meie kongressi delegaat. Erilist tähelepanu pöörab Olga Kirillovna õpilaste kasvatamisele nõukogude rahva, koduküla inimeste töötraditsioonide vaimus. Kirjandustundides süvendab ta armastust kodukoha vastu, näitab nõukogude võimu ajal toimunud kolossaalseid muudatusi kodukülas ja -rajoonis, toetub oskuslikult õpilaste vanemate, vendade ja õdede igapäevasele töökangelaslikkusele.

Aserbaidžaaani NSV Tauza rajooni Bozaganlini keskkoolis õpetab keemiat teeneline õpetaja Kulijev Mahar Mustafa-oglo, Suure Isamaasõja rindevõitleja. Ta oskab seostada õpetatavat põllumajandusliku tootmisega, süüvib koos õpilastega kodusovhoosi agrokeemia saladustesse. Oma aine kaudu avab ta töö ilu. Õpetaja innustunud töö mõjub soodsalt koolilõpetanute edasisele käekäigule.

Taolisi näiteid võiks tuua palju. Neid on igas oblastis ja kraisis, liidu- ja autonoomses vabariigis. Peamine on selles, et kõik õpetajad tunnetaksid oma osa ja vastutust noorsoo ettevalmistamisel eluks, püüaksid loominguliselt, aine võimalusi arvestades sisendada armastust töö vastu.

Edaspidi tuleb täiustada tööõpetuse tunde. Tööõpetuse programmid on senist kogemust arvestades ümber töötatud, nende projektid avaldatakse. Nad kinnitatakse pärast igakülgset arutelu ja paranduste tegemist. Lähemas tulevikus on vaja kõigis kaheksaklassilistes ja keskkoolides rajada tööõpetuse materiaaltehniline baas 1.—8. klassi õpilaste jaoks.

Erilist tähelepanu nõuab tööõpetuse organiseerimine vanemates klassides. Nagu kogemused näitavad, on seda otsustavalt korraldada ettevõtete õpetsetehhide, koolidevaheliste õppe-tootmiskombinaatide, töökodade, lähedalasuvate kutsetehnikakoolide ning üldhariduskoolide oma töökodade baasil, aga samuti õpilaste põllundus-

brigaadides. Neil tööõpetuse vormidel on mitmeid eeliseid: ökonoomsus, võimalus kasutada kogunud juhendajaid, valida tootmisõpetuse huvitavamad kallakud. Neid tulebki arendada esmajärjekorras.

Vaatleme lähemalt eesrindlikke kogemusi. Moskva linn on lõpetamas tööõpetuse üleviimist tootmisbaasidesse. 80% vanemate klasside õpilastest õpib 40 koolidevahelises õppe-tootmiskombinaadis, kus on olemas 186 tsehhi, 184 kabinetit, 6 laboratooriumi. 532 pealinna ettevõtte on neis kombinaatides oma struktuursed alljaotused, nad eraldasid 885 meistrit-juhendajat. Õpetus on igas kombinaadis organiseeritud 10—15 erialal, mis kasvavad välja rajoonide kaadrivajadusest ning võimaldavad seejuures küllaltki täielikult rahuldada õpilaste soove kutsevalikul vastavalt nende kalduvustele. Kombinaatides on 29 kutsenõustamise kabinetti ja 5 töökuulsuse muuseumi. Edukalt tegutseb õpilaste omavalitsus — brigadiride nõukogu, on organiseeritud sotsialistlik võistlus. Peaaegu pool õpikursuse läbiteinutest läks möödunud aastal tööle ja õppima valitud kallakut arvestades.

Laialdaselt on see töövorm levinud Ukraina NSV Vorosilovgradi oblastis. Möödunud aasta lõpetanutest läks 62% tööle ja õppima kombinaadis saadud ettevalmistuse kohaselt. Selle oblasti Brjanki linnas on organiseeritud koolidevaheline kombinaat kaevurierialadel. 1977. a. lõpetanutest sidus 68% oma tuleviku kaevuritööga.

Juba 14 aastat kestavad sõprusühendused Riia 20. keskkooli ja tootmiskoondise «Alfa» vahel. Töö ühiseks hüvanguks on moraalse karastumise parim vahend. See asjaolu määras algusest peale nimetatud kollektiivi suhted kooliga, ühise kasvatustöö süsteemi aluse. Noormeeste ja neidude tutvustamine nüüdisaegse tootmise iseärasustega, kohtumised tööeesrindlastega, puhkeõhtud, matkad koos tehasekoortega said ühise kasvatustöö tähtsateks suundadeks.

Lukksepp, sotsialistliku töö kangelane Pjotr Varfolomejevitš Sokolov,

vanemmeister, sotsialistliku töö kangelane Tamara Vassiljevna Svab, montaažitsehhi parteialgorganisatsiooni sekretär, Lenini ordeni kavaler Daila Indrikovna Graudule ja kümned teised töölised ei räägi šeflusalustega üksnes kutsevalikust. Räägitakse töö mõttest ja õnnest, mida töö toob inimestele, moraalsetest väärtustest ja kommunistliku töö lööklastest — selle nimetuse vääriolistest kandjatest, suurest austasuda töölistkaardiväe ridadesse.

Arenevad koolidevahelised õppe-tootmiskombinaadid maal, eriti Ukrainas, Valgevenemaal, Usbekistanis, mitmetes Vene NFSV kraides ja oblastites. On kasvanud maaõpilaste hõivatus põllumajanduslikesse õpilasbrigaadidesse ja koolimetskondadesse.

Kõrge hinnangu sai NLKP Keskkomitee peasekretäri, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe seltsimees Leonid Iljitš Brežnevi kõnes ÜLKNÜ XVIII kongressil Kostroma maakoolide lõpetanute algatus. Eilsetest õpilastest said head põllumehed, loomakasvatavad, mehhanisaatorid, kes teostasid ennast suurepäraselt, õilsas töös. Leonid Iljitš Brežnev avaldas tänu noormeestele ja neidudele, kes sidusid oma tuleviku põllumajanduse arendamise grandioosse programmiga.

Selle oblasti maakoolide lõpetanute otsus jääda tööle oma kodukolhooside ja -sovhooside põldudele ning farmidesse polnud juhuslik. Koos sügavate ja kindlate teadmistega sisendati õpilastele armastust maa vastu, oskust töötada maal, austust põlluharija töö vastu. Mehhaniseerimise, looma- ja taimekasvatuse aluste tunnid, tegevus õppe-katseaadades, õpilaste põllundusbrigaadides — kõik see veenis noori siduma oma tuleviku, vastavalt kalduvustele, võimetele ja huvidetele, tööga maal.

On talletatud märkimisväärseid kogemusi. Koos õpetajatega võtavad meie kongressi tööst osa suurte kogemustega tootmisjuhid, tööõpetuse õpetajad ja juhendajad. Nähtavasti on ülesanne selles, et kindlustada juba lähemal ajal kõigile õpilastele süvendatud tööõpetuse

kursus. Selleks tuleb rajada uusi õpetustehhet, koolidevahelisi õppe-tootmiskombinaate, kasutusele võtta teisi ratsionaalseid õppevorme. NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu kohustasid ministeeriume ja ametkondi, ettevõtete ja organisatsioonide, sovhooside ja kolhooside juhte igakülselt kaasa aitama töökasvatuse ja kutseõustamise korraldamisele.

Me peame endale äärmiselt täpselt aru andma, et nõutaval viisil tööõpetust korraldada võib ainult käsikäes tehaste, kolhooside, sovhooside ja ettevõtete, tuginedes nende abile. Paljud ettevõtted aitavad tõhusalt koole selles tähtsas töös. Nende juhid annavad endale selgelt aru: tänane õpilane on homme tööline. See, kes mõtleb sovhoosi ja tehase homsele päevale, ei tohi unustada kooli. Meie maal on palju rajoone, oblastiid ja liiduvabariike, kus on lähtuvalt NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu koolimäärusest tähelepanelikult läbi vaadatud asjade seis selles valdkonnas ning kavandatud abinõud arvestusega, et rajada käesoleva viisaastaku lõpuks tööõpetuse baas kõigi õpilaste jaoks.

On plaanis laiendada tööõpetuse õpetajate ettevalmistamist nii pedagoogilistes õppeasutustes kui ka tehnilise ja põllumajandusliku kallakuga kõrgkoolides. Õpetajate täiendusinstituutides korraldatakse tööõpetuse instruktoritele spetsiaalseid kursusi pedagoogikas ja psühholoogias.

Töökasvatuse arendamine ja täiustamine on mõeldamatu tööõpetuse õpetaja prestiiži tõstmata. Tema tunnid ja pedagoogiliste võtete kogu süsteem peavad innustama noori tööle, aktiivsele osavõtule kommunistlikust ülesehitustööst. Tööõpetuse õpetajal on eriline koht noores põlvkonnas niisuguste iseloomulike joonte nagu tööarmastus, austus materiaalseid hüvesid loovate inimeste vastu, kujundamisel, praktiliste oskuste ja vilumuste andmisel.

Üha rohkem ühendatakse suvevaheajal õpilaste jõukohast tööd kolhoosides ja tehastes organiseeritud puhkusega maal. Ootuspäraselt veedab käesoleval

suvel 10—11 miljonit vanemate klasside õpilast osa oma suvevaheajast nimelt nii, oma kooli töökoondistes. See on kasulik ettevõtmine ja vajab igakülgset toetust.

Kogu pedagoogilise kollektiivi suunitlus töökasvatusele, töö hea organiseerimine koos vajaliku selgitustööga peavad kaasa aitama, et iga lõpetaja omandaks mingi kindla elukutse. Igal meie õpilasel peab kujunema huvi teatud liiki kutsetegevuse vastu, et ta võiks vahetult pärast kooli või pärast täiendavat kutsealast ettevalmistust edukalt töötada materiaalse tootmise sfääris.

Kerkib küsimus — kuidas hinnata tööõpetuse ja kutsenõustamise tulemusi? Tulemused peavad väljenduma eelkõige selles, kui kiiresti lülituvad meie koolilõpetanud töösse, kuivõrd nende töö kallak vastab rahvamajanduse vajadustele ja sellele ettevalmistusele, mille nad koolis said. Puudusi on esialgu veel palju. 1977. a. lõpetanute, kes said süvendatud ettevalmistuse tööks, läksid ainult pooled tööle või jätkasid õppimist kutse saamiseks erialal, mis vastas koolis õpitule. Selles valdkonnas ootab meid ees avar tegevusväli.

*

On ebaõige käsitleda kasvatusprotsessi täiustamist üksnes klassitundide kaudu. Neil on tähtis osa isiksuse harmoonilisel arendamisel, kuid seda õppe-tegevust peab ilmingimata täiendama klassi- ja koolivälise ürituste läbimõeldud süsteem. Loova isiksuse kujundamine toimub mitmekülgse tegevuse protsessis kollektiivis, kus õpilane esineb nii kasvatuse subjekti kui ka objektina. Seal kujuneb vastastikuste suhete eetika, selguvad ja kinnistuvad kõlbelised põhimõtted.

Viimast aastakümnet iseloomustab internaatide ja pikapäevavormide areng, kusjuures õpilased veedavad koolikollektiivis 8—10 tundi ja rohkemgi. Pikapäevakoolides ja -rühmades on 8,6 miljonit, üldtüüpi ja eriinternaatkoolides 1,1 miljonit, kooliinternaatides elab 1,3 miljonit õpilast. Õpilasringidest osavõtt

on arvukas. Laste spordi- ja muusikakoolide, pioneeride ja koolinoorte paleede ning majade, noorte tehnikute ja loodusesõprade majade ning teiste koolivälise lasteasutuste mõjupiirkonda on haaratud üle 7 miljoni lapse. Arendatakse noorte tehnikute, keemikute, geoloogide, astronoomide jm. vabatahtlike ühinguid. Miljonid õpilased võtavad osa sportlikest ja sõjalis-sportlikest mängudest «Lootuste stardid», «Põuaväik» ja «Kotkapoeg», üleliidulisest ekspeditsioonist «Minu kodumaa NSV Liit».

Pioneerorganisatsiooni paljumiljonilise pere moodustavad õpilased, suure osa komsomoliridade juurdekasvust annavad samuti õpilased. Ühiskondliku tegevuse kogemuste saamiseks on neil kõige laialdasemad võimalused. Niisuguses tegevuses kujunevad organisatoriomadused. Pärast õppetunde kasvatab lapsi rohkearvuline pedagoogidepere: vabastatud pioneerijuhid, klassivälise töö organisatorid, pikapäevavormide ja -koolide ning internaatkoolide kasvatajad, ringijuhid, treenerid jt.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrused orienteerivad meid klassi- ja koolivälise töö vorme edasi arendama, neisse kaasa haarama suurt osa lapsi ja noorukeid.

Eriti tuleb tõhustada pikapäevakoolide ja -klasside organiseerimist. Eesrindlikes koolides ei tähenda pikapäevavormide täiendavat õppetööd, vaid ratsionaalselt korraldatud puhkust huvitava ettevõtmiste ning koduülesannete tegemisega. Koole kritiseeritakse õiglaselt selle eest, et õppeplaan näeb ette vähe aega kehalise kasvatuse ja esteetiliste distsipliinide tundidele. Nende arvu suurendada pole võimalik, kuid kasutada pikapäevavormi soodsaid võimalusi laste kehaliseks ja esteetiliseks arendamiseks on lausa hädavajalik. Kehakultuuriga seostub laste tervis, esteetilise kasvatusega nende kunstilooming. Koolil peab olema võimalus välja pakkuda terve valik ringe, stuudioid ja võistkondi. Laste ja noorte spordi- ja muusikakoolid peavad olema tihedalt seotud kooliga. Nimelt sellist suunda

viiakse edukalt ellu Belgorodi oblastis. Seda kogemust on vaja toetada. Tuleb välja töötada laste spordikoolide õppeplaanid eri osakondade jaoks, kus õppeprotsess orienteeritaks eelkõige laste kehalisele arendamisele, mitte tipp-sportlaste ettevalmistamisele. Kui räägitakse sellest, et kool oleks oma mikrorajooni laste kasvatustöö keskus, peetakse silmas, et seejuures moodustatakse mitmesugused isetegevuslikud kollektiivid, millest lapsed suure huviga osa võtavad.

Veel ei ole küllaldaselt üldistatud juba olemasolevaid huvitavaid kogemusi. Ees seisab laste klassivälise tööga tegeleva paljuliikmelise ja erisoolise pedagoogilise kaadri kvalifikatsiooni tõstmise süsteemi täiustamine, tarvis on tugevdada baasi.

Laste kommunistlikul kasvatamisel, nendes vastutuse kasvatamisel kollektiivi ettevõtmiste eest ja omaenda käitumise ning oma kohustustesse suhtumise kujundamisel on suur osa pioneer- ja õpilaste komsomoliorganisatsioonidel. Nende ülesanded määrati ammendava selgusega ÜLKNÜ XVIII kongressil. Nõukogude õpetajad loevad oma otseseks kohuseks anda neile igakülgset abi, omapoolse mõjutamisega aidata omandada kõlblusnormid eluks ja tegevuseks arenenud sotsialismi ühiskonnas.

Uuel õppeaastal valitakse kõikides kaheksaklassilistes ja keskkoolides õpilaskomiteed, kes on kutsutud kaasa aitama ühtsete kollektiivide kui isiksuse ideelis-kõlbelse kasvatamise tõhusa vahendi kujundamisele. Õpilaskomiteede põhimääruse projekt on antud läbivaatamiseks kongressi sektsioonides. Oma kodanikukohust ühiskonna ees tunnetava aktiivselt tegutseva isiksuse kasvatamine on võimatu aktiivse osavõtuta ühiskondlikust tegevusest. Kool peab õpetama lapsi ka organiseerimistööks.

*

Meie maal on hoolitsus sirguva põlvkonna, kooli eest üldrahvalik hool. Ettevõtted, kolhoosid, ametiühingud, loominguised ja teaduslikud organisatsioonid ning kõrgkoolid teevad

palju kooli heaks. Ukraina Kommunistliku Partei Keskkomitee kiitis heaks titaani-magneesiumikombinaadi, tehase «Dneprostal» ja Kiievi oblasti Buznitski-nimelise kolhoosi töö šeflusaluste koolidega. Head sõbrad on Leningradi oblasti 3. kooli ja 13. kutsetehnikakooli kollektiivid. Hästi on teada Moskva Ülikooli suur panus koolitöö täiustamisse. Tavaks saanud süstemaatilisusega töötab õpilastega NSV Liidu TA Siberi osakond. Selliseid näiteid võib tuua hulgaliselt. Paljudes kooli ettevõtetes tegutsevad aktiivselt perekonna ja kooli abistamise komisjonid. Suuresti abistavad kooli ametiühingu- ja komsomoliorganisatsioonid.

Nüüd, kui koolile on antud uued ülesanded, peab kooli, perekonna ja üldsuse liit olema eriti tugev. Saavutada edu töökasvatases ja õpilaste kutseunitsuses võrdselt kõigi teiste aladega on võimatu lahus perekonnast, tootmisest.

Järjest suurema tähtsuse saavad perekonna ja kooli koostööõukogud ettevõtetes. Kooli pedagoogilise kollektiivi tugev ja pidev side nende nõukogude komisjonidega soodustab kooliprobleemide lahendamist. Paljudes koolides töötavad edukalt lastevanemate komiteed. Nad aitavad organiseerida mitmesuguseid ringe, studioid ja töökoondisi. Nad mõjutavad perekondi, kes nõuavad erilist tähelepanu ja abi. Edasine lastevanemate komiteede töö aktiveerimine kõikides koolides on suureks abiks pedagoogilistele kollektiividele, et täita antud ülesanded.

Selleks et lastevanemate abi koolide pedagoogilistele kollektiividele oleks efektiivsem, tuleb tugevdada tähelepanu pedagoogilisele propagandale ja pedagoogilise hariduse andmisele. Mitmes linnas ja oblastis on see hästi korraldatud. Näiteks pühendatakse Gorkis sellele erilist tähelepanu. Harva, kui keegi lastevanematest poleks seal kuulanud loenguid aktuaalsetel kasvatusteemadel. Rohkesti kasulikku teeb selles suhtes ühing «Znaniye». Pedagoogika rahvaülikoolide kuulajateks on üle 3,5 miljoni lapsevanema.

Meie maal ei ole tegelikult ühtki perekonda, kellel puuduksid otsesed või kaudsed kokkupuuted kooliga. 40 miljonil õpilasel on emad ja isad, vana-isad ja vanaemad ning teised sugulased. Seda arvestades ei rahulda veel pedagoogilise hariduse andmise ulatus. Loodame, et NSV Liidu Pedagoogika Akadeemia lõpetab lähemal ajal tööd lastele, noorukitele, noormeestele ja neidudele määratud perekondlikku kasvatust käsitleva huvitavalt kavandatud raamatusarja koostamisel. Oleme veendunud, et ka meie massiteabevahendid hakkavad pöörama tähelepanu nende küsimuste käsitlemisele. Vana tõde on, et edu noore põlvkonna kujundamisel saavutatakse vaid kooli, kodu ja üldsuse ühiste jõupingutustega.

*

Kasvava põlvkonna kasvatamise ülesande täitmisel on tähtis koht koolieelsetel lasteasutustel. Tihedas koostöös perekonnaga viivad nad ellu varajases koolieelses eas laste igakülse ja harmoonilise arendamise. Lasteaiad, -sõimed ja lastepäevakodud on rahvaharidussüsteemi esimene ja väga tähtis osa.

Tänu meie partei ja valitsuse väsimatule hoolitsusele on meie maal loodud laialdane laste koolieelse ühiskondliku kasvatamise süsteem. Juba praegu käib koolieelsetes lasteasutustes ligemale 13 miljonit last. Ainuüksi 10 viimase aasta jooksul on lasteaedade ja -sõimede arv kasvanud rohkem kui 20 tuhandele.

Viimastel aastatel avaldasid laste ühiskondliku koolieelse kasvatuse arengule suurt mõju NLKP Keskkomitee määrused 23. detsembrist 1975. a. «Laste kasvatamise ja teenindamise olukorrast Ivanovo ja Samarkandi oblasti koolieelsetes lasteasutustes» ja «Kolhooside lasteasutuste võrgu edasiarendamise abinõudest», mis võeti vastu NSV Liidu Ministrite Nõukogus 17. märtsil 1973. a. Vastavalt nendele määrustele koolieelse kasvatuse küsimustes pööravad lasteasutustele suurt tähelepanu kõikide liiduvabariikide partei- ja nõukogude organid ning haridusosakonnad.

Möödunud õppeaastal tuli koolide esimestesse klassidesse ligemale 2 miljonit senist lasteaiakasvandikku, kellest enamik lõpetas oma esimese kooliaasta edukalt. Nendes klassides töötavad õpetajad märgivad, et lapsi iseloomustab teadmishimu, aktiivsus, oskus tegutseda kollektiivis, neil on kujunenud õpitegevuse ja kultuurse käitumise kindlad harjumused. Paljude koolide ja lasteasutuste pedagoogiliste kollektiivide vahel on tihedad kontaktid, mis võimaldavad edukalt lahendada koolieelses ja koolieas laste kasvatamise, lastevanematega tehtava töö järjepidevuse probleeme.

Koos sellega nõuab elu ühiskondliku koolieelse kasvatuse tunduvalt paremat korraldamist. Tarvis on täiustada abinõusid laste tervise tugevdamiseks, nende igakülseks kehaliseks arendamiseks. Kõikides kollektiivides tuleb luua igasse lapsesse hoolitsevalt suhtuv õhkkond, arvestada lapse individuaalseid iseärasusi. Tuleb ehitada lastesõimi ja lasteaedu, et maksimaalselt rahuldada elanikkonna vajadused koolieelsete lasteasutuste järele ja suurendada ühiskondliku kasvatuse hõivatust.

Pedagoogilises mõttes on oluline, et igas lapses kujuneksid juba varajasest lapsepõlvest organiseeritud käitumise oskused ja harjumused, huvi loometegevuse vastu, tööarmastus. Hädavajalik on tugevdada laste praktilist ettevalmistust kooliks, pöörates erilist tähelepanu koolieelikute mõtletegevuse ja kõne arendamisele. Koolieeliku perekondliku ja ühiskondliku kasvatuse ühendamise täiustamine loob kõige soodsamad võimalused mudilaste kasvatamiseks.

*

Kommunistlik Partei pöörab lakamatult suurt tähelepanu rahvakooliõpetajale. Nii õpetas suur Lenin. 55 aastat tagasi, pöördudes õpetajate kongressi poole, kirjutas ta:

«...soovin teile toime tulla suure vastutusega ülesandega — ette valmistada noort põlvkonda uue elu ehitamiseks...»

Partei juhtimisel peab Nõukogude

õpetajaskond pühaks Lenini õpetust, viib seda ellu. NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 22. detsembri 1977. a. määruses öeldakse: «Kasvanud on rahvakooliõpetaja osa. Haridusürituse piirilt andunud teenimisega on ta võitnud üldise lugupidamise ja austuse. Partei ja Nõukogude riik hindavad kõrgelt õpetaja õilsat tööd...»

Nõukogude õpetajaskond on arvukas. Siia hulka tuleb arvata ka need, kes kasvatavad lapsi koolieelsetes lasteasutustes. Kutsetehnika- ja keskeriõppeasutuste pedagoogid koos üldhariduskooli õpetajatega tagavad noorele põlvkonnale keskhariduse. Õpetajate üldarv, kes töötavad keskharidust andvates õppeasutustes, ligineb 4,5 miljonile. Väeramalt kasvavad hariduse tase ja õpetaja kutsemeisterlikkus. Pedagoogilised õppeasutused valmistavad plaanipäraselt ette noorte spetsialistide kaadrit. Laialdane õpetajate täiendusinstituutide ja metoodikakabinettide süsteem võimaldab organiseerida regulaarselt kvalifikatsiooni tõstmist.

Mõnevõrra on paranenud koolide varustamine metoodiliste vahenditega, välja on antud mitu ettetellitavat seeriat. 1978. a. annavad ainuüksi kirjas-tused «Prospeštšeniye» ja «Pedagogika» välja 230 nimetust pedagoogilisi raamatuid üldtiraažiga ligemale 18 miljonit eksemplari.

NSV Liidu Pedagoogika Akadeemia, teaduslikud uurimisinstituudid ja pedagoogiliste kõrgkoolide vastavad kateedrid on välja töötanud hulgaliselt kasulikke nõuandeid õpetajate abistamiseks, valminud on kapitaalised töid pedagoogika ja psühholoogia valdkonnas, nüüdisaegsetest õpetus- ja kasvatusprobleemidest.

Õpetajaskonna töö on leidnud kõrge tunnustuse NSV Liidu rahvaõpetaja aunimetuse sisseseadmise, mis antakse üldhariduskooli õpetajatele, kutsehari-dussüsteemi õppejõududele õppe- ja kasvatusöö, metoodiliste ja teiste asu-tuste ning haridusosakondade töötaja-tele eriliste teenete eest laste ja noorte õpetamisel ning kommunistlikul kasva-

tamisel, väljapaistva tegevuse eest hari-duse valdkonnas.

Meie maal tuntakse hästi terveid pedagoogilisi kollektiive, kellel on partei ja valitsuse kooli kohta käivate otsuste täitmisel suurepäraseid tule-musi. Kahe kongressi vahel on 24 peda-googilist kollektiivi autasustatud Nõu-kogude Liidu ordenitega. Nende hulgas on V. I. Lenini nim. Moskva Pedagoogiline Instituut, N. V. Gogoli nim. Nežini Pedagoogiline Instituut, K. D. Ušinski nim. Jaroslavl Pedagoogiline Instituut, M. Gorki nim. Krasnodoni 1. Keskkool, Kasahhi NSV Kustanai linna Ibrai Altõnsarini nim. 1. internaat-kool, Leedu NSV Salomeja Nerise nim. Kaunase keskkool, Moskva Pioneeride Palee, Permi oblasti Kudõmkarski Peda-googiline Kool ja teised.

20 aastat töötab Minski oblasti Hoten-šitski keskkoolis õpetaja-metoodik Nadežda Jossifovna Budovei. Armastus oma töö vastu, alalised otsingud, süs-temaatiline töö ideelis-poliitilise taseme ja metoodilise meisterlikkuse tõstmisel, oskuslik näit- ja tehniliste õppevahen-dite kasutamine, suur nõudlikkus enese ja laste vastu, mis on ühenduses ees-kujuliku pedagoogilise taktiga — need on tema õpetajategevuse põhijooned. Lastekollektiivi oskusliku organisaato-rina valdab ta hästi lastele individu-aalse lähenemise metoodikat, peab tihe-dat sidet lastevanematega. Mitmete aastate jooksul töötab ta mahajääja-tega, enamik õpilasi õpib hästi. Oma kogemusi jagab ta meeleldi kolleegi-dega. Seltsimees N. J. Budovei on auto-riteetne õpilaste, õpetajate ja elanik-konna hulgas.

Õpetajatest novaatorid Polina Feodo-rovna Jegorova Moskvast, Lidia Iva-novna Šapkina Leningradist, Jevgenia Markianovna Kutšerenko Lvovist, Nadežda Ivanovna Kovalets Valgeve-nest, Kudõs Absametov Kasahstanist, Redžep Uhulova Turkmeeniast, Robert Eduardovitš Adamson Eestist, Arakseja Ambartsumovna Gasparjan Armeenias-t ja paljud teised said oma tegevusele kõrge tunnustuse — nad on saanud sotsialistliku töö kangelasteks.

Koolides töötab palju tähelepanuväärseid kasvatajaid-õpetajaid. Nad otsivad ja leiavad lähenemisteid püsimatutele ja käitumishäiretega õpilastele. Nad kindlustavad, et teadmiste alused omandaks valdav enamik kasvandikest, viivad oma eeskujuga kaasa terveid pedagoogilisi kollektiive. Peaaegu miljon õpetajat on klassijuhatajad. Nad seovad kooli perekonnaga, on head juhendajad oma kasvandikele.

Suure rahuldustundega võttis kogu Nõukogudemaa üldsus vastu otsuse sotsialistliku töö kangelase nimetuse andmise kohta 46 paremast paremale õpetajale ja suure grupi eesrindlike õpetajate autasustamisest ordenite ja medalitega.

Meie kongressi nimel, kõikide meie maa õpetajate nimel lubage edasi anda südamlük tänu NLKP Keskkomiteele ja valitsusele õpetajate tööle kõrge hinnangu andmise eest. See innustab meid kõiki pingelisele tööle, saavutamaks neid üllaid eesmärke, milleks meid kutsub kommunistide partei. Elu seab õpetajaskonnale ja haridusorganitele uued ülesanded. Nüüdisaegne õpetaja on oskuslik kasvataja, poliitiline võitleja, oma aine suurepärase tundja, kes valdab teaduslike tõdede tulemusriikka edasiandmise kunsti ning kinnistab oma isikliku elu ja tööga noorte hulgas kommunistliku moraali printsiipe.

Meie ühine hool on paremini abistada õpetajat tema täiustumisel, luua talle tingimused kutsealaseks kasvaks, teadmiste süvendamiseks marksistlik-leninlikus teoorias, õpetatavate ainete igakülgeks seostamiseks sotsiaal-poliitiliste nähtuste ja ühiskonna mitmepalgelise eluga.

Heakskiitu väärib Moskva õpetajate liikumine «Igale pedagoogile kõrgem poliitiline haridus».

Kvalifikatsiooni tõstmise ja meetodilise teenistuse asutused peavad avaldama üha positiivsemat mõju koolide tegevusele. Seda võib saavutada üksnes töö järjekestva täiustamisega, kogenud õpetajate, teadlaste ja ühiskonnategelaste laialdase kaasahaaramisega lektoritena, õppe- ja kasvatustöö eesrindlike

kogemuste üldistamisega. Haridustöötajate eri kategooriatele moodustatakse kõrgkoolide juurde kvalifikatsiooni tõstmise teaduskonnad. Need teaduskonnad vajavad pidevat tähelepanu. Neid tuleb käsitada kui tähtsat lüli pedagoogilise õppeasutuse ja praktika vahel. Oma kuulajaid varustavad nad üldistatud teaduslike teadmistega, ise aga saavad elulisi praktilisi kogemusi.

Oleme veendunud, et ajakirjanikud ja raamatukirjastajad ei lepi saavutustega, vaid laiendavad uute meetodiliste ja didaktiliste vahendite ettetellitavate seeriatega väljaandmist. «Utšitel'skaja Gazeta» ja meetodilised ajakirjad harkavad avaldama täiuslikumaid materjale, rohkem tutvustama oma lehekülgedel kogenud õpetajaid ja meetodikuid, tihedamini avaldama materjale juhtivatelt teadlastelt.

On hästi teada, et õpetaja töö on pingeline, nõuab suurt vaimuenergia kulu, aega. Selle otstarbekas organiseerimine on töö efektiivsuse tõstmise tagatis. Seal, kus õpetaja töö organiseerimisele ja olmele pööratakse suurt tähelepanu, on tulemused head. Ratsionaalselt koostatud tunniplaan, didaktiliste vahendite komplektide olemasolu, õpetajate vabastamine tegevusest, mis pole otseselt seotud õppe- ja kasvatustööga — need on tegurid, mis soodustavad viljakat tööd. Paljudes koolides, eriti suurtes, on võimalik eraldada üks nädalapäev koduseks enesetäiendamiseks, järgmiste tundide materjalide ettevalmistamiseks. Õpetaja töö teaduslik organiseerimine väärrib suurt tähelepanu.

Neljandat aastat toimub meie maal õpetajate atesteerimine. Paljud saavad soovitusi oma töö edasiseks täiustamiseks. Meie kohus on aidata neid soovitusi täita, nende täitmist kontrollida.

Viimastel aastatel on pedagoogiline haridus meie maal oluliselt täiustunud: tõusnud on tema efektiivsus, suurendatud on vastuvõttu pedagoogiliste õppeasutuste päevastesse osakondadesse Siberis, Kaug-Idas ja Kasahstanis. Pedagoogilised koolid on hakanud koo-

lieelsetele lasteasutustele ette valmistama laia profiiliga kasvatajaid, kes on võimelised töötama igas vanuses koolieelsete lastega. Üha laiemas ulatuses valmistatakse algklassiõpetajaid ette pedagoogilistes instituutides. Juba sel aastal alustavad paljud pedagoogilised instituudid ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetajate ettevalmistamist, andes neile lisaerialaks Nõukogude riigi ja õiguse alused.

Uue sihiseade on saanud pedagoogilise hariduse kaugõppesüsteem — eelkõige on see suunatud tegevõpetajate ja -kasvatajate kvalifikatsiooni tõstmisele.

Oluliselt on ajakohastatud pedagoogiliste õppeasutuste õppeplaanides psühholoogilis-pedagoogiliste distsipliinide loogilist skeemi ja struktuuri. Erilist tähelepanu on pööratud fundamentaalteaduste õpetamise täiustamisele, nende tundmaõppimise veel efektiivsemate teede otsinguile. Suurenenud on erikursuste valik. Viljakamalt on hakanud kulgema pedagoogiline praktika. Üldine on, et iga pedagoogiline kõrgkool saadab oma üliõpilasi praktikale maakoolidesse, mis kahtlemata soodustab tulevase õpetaja psüühilist valmisolekut edaspidiseks töötamiseks maal.

Ent spetsialistide ettevalmistamisel on veel hulk probleeme. Liiduvabariikide õpetajate kongressidel oli kuulda rohkesti kriitilisi märkusi pedagoogilistele instituutidele ja ülikoolidele selles suhtes, et nad valmistavad oma lõpetajaid nõrgalt ette kasvatustööks. Selge, et oskused kujunevad praktilises töös, kuid ometi nõuab teoreetiline ettevalmistus parandamist. On vaja töötada erikursuse — kasvatustöö meetodid — kallal ja vastavalt selle valmistamisele võtta see pedagoogiliste instituutide kohustuslike psühholoogilis-pedagoogiliste distsipliinide hulka.

Edaspidi on vaja täiustada üliõpilaste valikut pedagoogilistesse õppeasutustesse. Me ei või kurta väikese konkursi üle. See on küllalt tihe, kuid ei selgita välja vajalikku omadust — abiturientide sobivust lastega tehtavale kasvatustööle. Õigesti talitavad need pedagoogilised õppeasutused, kes aktiivselt orienteerivad

noori pedagoogikutsele, moodustavad koolides nn. tulevase õpetaja teaduskondi, äratavad õpilastes huvi pedagoogikutse vastu, teevad aktiivse valiku oma abiturientide, eriti noormeeste hulgast.

Ehkki linna- ja maaõpetajate haridustaseme ühtlustumisprotsess kulgeb kiirel terapos, suunatakse lähematel aastatel ikkagi suurem osa noori spetsialistide maale. Seda asjaolu on tingimata vaja õppe- ja kasvatustöö protsessis arvestada.

Õpilaste tööõpetuse ja -kasvatuse täiustamine on seotud selle ala õpetajate ettevalmistamise suurendamisega. Algklasside muusika-, joonistamis- ja kehalise kasvatuse tundide järkjärguline andmine spetsialistide kätte, nagu see on ette nähtud NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega, on võimalik ainult siis, kui laiendatakse nende ainete õpetajate ettevalmistamist. Kasvab nõudmine koolieelsete lasteasutuste töötajate järele. On vaja võtta meetmeid rohkendamaks arvuliselt rahvuskoolide vene keele õpetajate ettevalmistamist.

See kõik peab leidma kajastuse meie pedagoogilise hariduse arendamise ja täiustamise plaanides.

Suur hulk õpetajaid ja teisi spetsialiste töötab haridusorganeis. NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu pöörasid meie tähelepanu vajadusele tugevdada kontrolli õppe- ja kasvatustöö protsessi, teadmiste kvaliteedi, ideelis-poliitilise, töö- ja kõlbelse kasvatuse üle. Meil tuleb parandada organisatsioonilist tööd kõigil tasandil. Haridusasutustes töötab rohkem kui 12 000 inspektorit, enamasti kogenud õpetajad. Kool ootab neilt tarku nõuandeid, kordaminekute ja puuduste sügavat analüüsi.

Hea inspektor on kooli sõber. Tema töö kohustuslikeks tingimusteks on kompetentsus ja objektiivsus, printsiipiaalsus ja taktilisus. Inspektor ei tohi olla instruksioonide ori, formalist ega dogmaatik, vaid loominguliselt mõtlev pedagoog, uue, progressiivse evitaja. Ta on õpetajate õpetaja.

Nõukogude õpetajat iseloomustab tema tunnetusliku, kasvatusliku ja ühiskondliku tegevuse harmooniline ühtsus. Nõukogude õpetaja on ideoloogirinde võitleja, partei poliitika aktiivne elluviija. Ta järgib alati leninlikku õpetust — tugevdada kooli sidet eluga, kommunismi ehitamise praktikaga. Nõukogude õpetaja kujundab tulevast põlvkonda, ta on isiksuse vaimse palge kujur, ta seisab teaduse, tehnika ja kultuuri tulevaste saavutuste lätete juures.

*

Kommunistliku Partei XXV kongressi ajaloolised otsused, NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus «Üldhariduskoolide õpilaste õpetamise ja kasvatamise ning nende tööks ettevalmistamise edasisest täiustamisest» on avanud nõukogude kooli ees uued suurepärased perspektiivid. Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus on loonud kõik tingimused sirguva põlvkonna õpetamiseks ja kasvatamiseks meie ajastu väärilisteks, ideeliselt veendunud patriootideks ja internatsionalistideks, kes täiuslikult valdavad teaduste aluseid ja tööoskusi, kes on alati valmis kaitsma Suure Oktoobri ajaloolisi saavutusi.

Lubage Kommunistliku Partei Keskkomiteele, Nõukogude valitsusele ja isiklikult seltsimees L. I. Brežnevile kinnitada, et nõukogude õpetajaskond alati töötab aktiivselt oma kodumaa hüvanaguks, teeb kõik võimaliku, et ellu viia partei otsused noore põlvkonna kasvatamisel, annab oma panuse kommunismi ehitamise suurde üritusse, võitlusesse rahu eest kogu maailmas.

ÜLELIIDULINE ÕPETAJATE KONGRESS

Moskvas Kremli Kongresside Palees avati 28. juunil üleliiduline õpetajate kongress. Meie kodumaa mitmemiljonilise õpetajaspere delegaadid kogunesid koos laia üldsuse esindajatega, et arutada tulevaste kommunistmehhitajate õpetamise ja kasvatamise edasise täiustamise teid.

Elmisest üleliidulisest õpetajate forumist on möödunud 10 aastat. Neid aastaid iseloomustab partei ja valitsuse raugematu hoolitsus hariduse ja õpetajaskonna eest. NLKP XXIV ja XXV kongressi ajaloolised otsused, partei ja valitsuse koolimäärused andsid suunad kooli edasiseks täiustamiseks. Sellesse ajavahemikku langeb arenenud sotsialistliku ühiskonna silmapaistev saavutus — üleminek üldisele kohustuslikule keskharidusele, mis loob viljastavad tingimused rahva vaimse kultuuri tõusuks, kommunistliku ühiskonna isiksuse kujundamiseks.

Kell kümme tervitasid delegaadid ja külalised kauakestvate kiiduavaldustega seltsimehi **L. I. Brežnevit, J. V. Andropovit, V. V. Grišin, A. A. Gromõkot, A. P. Kirilenkot, F. D. Kulakovi, M. A. Suslovit, D. F. Ustinovit, P. N. Demitševi, V. V. Kuznetsovi, B. N. Ponomarjovi, M. S. Solomentsevi, K. U. Tšernenkot, I. V. Kapitonovit, V. I. Dolgihi, M. V. Zimjaninit, J. P. Rjabovit, K. V. Russakovi.**

Kongressi avas NSV Liidu haridusminister **M. A. Prokofjev.** Tormiliste kiiduavalduste saatel valiti kongressi au-presiidiumi NLKP Keskkomitee Poliitbüroo eesotsas NLKP Keskkomitee peasekretäri, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe seltsimees **L. I. Brežnevi**ga.

Kinnitati päevakord: «Haridusorganite ja koolide ülesannetest NLKP XXV kongressi otsuste ning NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse 22. detsembrist 1977. a. «Üldhariduskoolide õpilaste õpetamise ja kasvatamise ning nende tööks ettevalmistamise edasisest täiustamisest» täitmisel.»

NLKP Keskkomitee, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu tervituse õpetajate kongressile luges ette NLKP Keskkomitee Poliitbüroo liige, NLKP Keskkomitee sekretär seltsimees **M. A. Suslov.** Ta tegi teatavaks NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadluse 27. juunist 1978. a. 46 haridustöötajale väljapaistvate teenete eest noore põlvkonna kasvatamisel ja õpetamisel sotsialistliku töö kangelase nimetuse andmise kohta koos Lenini ordeniga ja kuldmedaliga «Sirp ja vasar». Nõukogude Liidu ordenite ja medalitega autasustati 10 000 haridustöötajat, sealhulgas Lenini ordeniga 134, Oktoobrirevolutsiooni ordeniga 231, Tööpunalipu ordeniga 1508, ordeniga «Austuse märk» 3991, medalitega «Töövapuse eest» 1917 ja «Eeskujuliku töö eest» 2202 inimest.

Sõna ettekandeks sai NSV Liidu haridusminister **M. A. Prokofjev.** Kongressi nimel avaldas ta sügavat tänu NLKP Keskkomiteele, NSV Liidu Ülem-

nõukogu Presiidiumile, NSV Liidu Ministrite Nõukogule, isiklikult seltsimees **L. I. Brežneville** nõukogude õpetajate tööle antud kõrge hinnangu eest ning avaldas veendumust, et õpetajad ka tulevikus annavad kogu oma jõu ja teadmised, oma oskused kommunismiehitajate noore põlvkonna õpetamiseks ja kasvatamiseks (ettekanne avaldatakse ajakirja käesolevas numbris).

Ettekande läbiarutamisel kuulati esimesel päeval 16 sõnavõttu, Leningradi 342. keskkooli õpetaja **A. Kitavtseva** rääkis Leningradi kogemusest noorte tööks ettevalmistamisel. 99,8% 8. klassi lõpetanute jätkab haridusteed, pooled neist omandavad tööliselukutseid tehnikakoolides. Leningradi oblasti parteikomitee initsiatiivil on kutseharidussüsteem ümber korraldatud nii, et kõik kutsekoolid annavad koos erialaga ka keskariduse. Üha tihedamaks muutub üldharidus- ja kutsekoolide vaheline koostöö.

Moldaavia NSV Kriuljanõ 1. keskkooli direktor **B. Dõnga** tutvustas kooli kogemust kehalise kasvatuse korraldamisel. Koolil on hea spordibaas, kus ei puudu ka ruumid tennis, kabe ja male harastamiseks, on palliväljakud (sealhulgas jalgpalliväljak), võimla, spordilinnak, lasketiir jm. Iga õpilase tervise ja kehalise arengu kohta peetakse kaarti, mis antakse talle üle kooli lõpetamisel.

NLKP Moskva linnakomitee sekretär **R. Dementjeva** nägi õpilaste tööks ettevalmistamise olulise lülina koolide ja ettevõtete vaheliste sidemete tugevdamist. Linnakomitee kiitis heaks mitmete ettevõtete, koolide, õppe-tootmiskombinaatide ja kutse-tehnikakoolide initsiatiivi koostöö kohta õpilaste ettevalmistamisel tööks, ühiste kompleksplaanide koostamisel.

Vitebski oblasti Braslavi keskkooli vanemõpetaja **M. Mahanko** rõhutas algallikate suurt osatähtsust ajaloo ja ühiskonnaõpetuse tundides, sealhulgas õpilastele kättesaadavaks teatud **V. I. Lenini** teosed, **L. I. Brežnevi** patriootilised raamatud «Väike maa» ja «Taassünd». Rikkalikke võimalusi, mida noorte kasvatamisel pakuvad parteidokumendid, seltsimees **L. I. Brežnevi** raamatud, tema

kõnedes antud juhtnöörid, tõstsid esile veel mitmed sõnavõtjad, sealhulgas Novorossiiski 3. keskkooli õpetaja **T. Prokofjeva**, Kirgiisi NSV Narõni oblasti Kotškorra rajooni ÜLKNÜ 40. aasta-päeva nimelise keskkooli õpetaja **Š. Maa-dabajeva** jt.

Kiievi oblasti Mironovi rajooni Buznitski-nimelise kolhoosi esimees, sotsialistliku töö kangelane **V. Batura** rääkis tööeesrindlaste osast õpilaste patriootilise ja töökasvatuse korraldamisel. Kolhoos kohustus 1979. aastal lõpetama uue koolimaja ehitamise, osa võtma koolidevahelise õppe-tootmiskombinaadi rajamisest, kaasa aitama kabinetide sisustamisel, ühiskondlikel alustel töötava noorte loodusesõprade jaama organiseerimisel, kindlustama kõik õpetajad 1980. aastaks kõigi mugavustega korteritega jne.

Taškendi 115. keskkooli õpetaja, NSV Liidu Ülemnõukogu saadik **M. Samatova** peatus oma sõnavõtus kabinetüsteemi probleemidel, Permi oblasti Gubahhi 22. keskkooli vanempioneerijuht **N. Poberžnaja** pioneeritöö küsimustel. Jerevani 35. keskkooli direktor, Armeenia NSV teeneline õpetaja **A. Hatšatran** rääkis kooli kogemusest laste tehnilise omaloomingu viljelemisel, õpilaste kõbelisel ja sõjalis-patriootilisel kasvatamisel. Aastaid on kool neis küsimustes olnud eksperimentaalkooliks.

Pärastlõunasel istungil esines NSV Liidu Teaduste Akadeemia president, kolmekordne sotsialistliku töö kangelane **A. Aleksandrov**, kes rõhutas vajadust veel kord hästi läbi kaaluda õpetajatöö eesmärgid. Oskus näha ja avada perspektiive eraldab meisterlikult töötavat õpetajat käsitöolisest. Koolipingis pannakse õpilastel alus teadmisjanule, kogu elu kestvale õppimisele. Kõige rohkem tuleb karta ja vältida noortest egoistide kujundamist, kõige karmimalt võidelda väikekodanlikkuse vastu.

Üleliidulise Ametiühingute Kesknõukogu esimees **A. Šibajev** tervitas kongressi delegaate ametiühingutöötajate nimel. Ametiühingukomiteed on hakanud aktiivsemalt osalema koolide materiaalse õppebaasi loomisel. Suur osa ühiskondliku kasvatuse järjepidevuse kindlustamisel

on koolivälisel tööl. Ametiühingud on õpilaste käsutusse andnud 50 000 klubi ja ja raamatukogu, üle 50 000 kino, 13 000 staadioni, spordisaali, ujumisbasseini. Ligemale 12 miljonit last puhkab igal aastal pioneerilaagrites, töö- ja puhke-laagrites. Kõneleja tõstis esile vajaduse õpilasi laialdasemalt kaasa haarata tehnilise loominguga. Seda tööd tuleb vaadelda kui astet kõrge kvalifikatsiooniga, tehniliselt haritud kaadri kasvatamisel rahvamajandusele.

Vene keele erilist osa hariduse üldises süsteemis tõstis esile Gruusia NSV Getškori rajooni Salhini keskkooli direktori asetäitja õppealal **K. Basilaja**. See on keel, milles rääkis suur Lenin, keel, mille tundmine lubab osa saada vene ja maailmakultuuri rikkustest. Laiemalt ja operatiivsemalt tuleb koolipraktikasse evitada pedagoogilise praktika saavutusi, sealhulgas keele õppimine lühendatud ajaga. Kõneleja tegi ettepaneku viia pedagoogilistesse instituutidesse sisse viie-aastane õppeaeg, kindlustamaks lõpetanutele teadmised, mis lubavad õpetada nüüdisnõuete tasemel. Õpilaste huvist rahvustevahelise suhtlemise tähtsaima vahendi, vene keele vastu rääkisid ka meie maa kõige lõunapoolsema kooli, Turkmeeni NSV Marõ oblasti Kuška rajooni 2. keskkooli õpetaja **A. Akõjeva** teisel kongressipäeval ja mitmed teised.

NSV Liidu kõrgema ja keskerihariduse minister **V. Jeljutin** rõhutas keskeriharidust andvate kõrg- ja üldhariduskoolide omavaheliste sidemete tähtsust noorsoo töökasvatuse parandamisel, kõrge kvalifikatsiooniga inseneride ja pedagoogide ettevalmistamisel. Tulevast õpetajat on vaja suunata töötama hästi kavandatud pikaajaliste plaanide järgi, mis lubavad õpilasi ette valmistada eluks.

Õpetajate kui rahvaõpetajate poole pöördus kirjanik, NSV Liidu Pedagoogika Akadeemia akadeemik, sotsialistliku töö kangelane **S. Mihhalkov**. Ta pani õpetajatele südamele õpetada lapsi kirjandust armastama, loominguliselt mõtlema, säästma loodust, austama inimväärikust, oma rahva minevikku ja olevikku, tundma uhkust oma isade ja vanaisade kangelastegude üle, hoidma oma

sotsialistlikku kodumaad, suurendama tema saavutusi, andes oma töö, võimed ja jõu kommunismiideaalide elluviimise hüvanguks. Nimelt see on nõukogude pedagoogi eesmärk ja püha kohus.

Meie vabariigi õpetajaskonna nimel esinedes rääkis Pärnu 2. keskkooli direktor, Eesti NSV teeneline õpetaja **A. Kuldsepp** kooli kahekümneaastasest kogemusest õpilasmavalitsuse korraldamisel. Praktiliselt ei otsustata ühtegi küsimust, pidamata nõu õpilasaktiiviga. Hindamatu osa kasvatustöös on kooliraadiol, iga-aastastel õpilaskonverentsidel, mille orgkomisjon samuti nagu kooliraadio toimekus koosneb õpilastest. Ta tegi ettepaneku käitumishindeid rohkem diferentseerida, võtta kasutusele hinne «hea».

Ukraina NSV haridusminister **A. Marinitš** tutvustas Kiievi koolide algatust kompleksse kasvatuseprogrammi «Viisaastakult lastele» elluviimisel. Laia kõlapinna on leidnud koolidevaheliste õppetootmiskombinaatide rajamine. Vabariigis võetakse kasutusele meetmeid stimuleerimaks õpetajate loomingulisi otsinguid, tõstmaks õpetajatöö efektiivsust, kindlustamaks õpetajakutse autoriteeti ja sotsiaalset prestiiži.

Esimesel päeval asetasi kongressi delegaadid pärjad V. I. Lenini mausoleumi jalamile ning Tundmatu sõduri hauale. Õhtul toimus tervituskontsert «Komso-moliit koolile».

Teisel kongressipäeval jätkus ettekande arutelu. Valgevene NSV haridusminister **M. Minkevits** kõneles komplekssest kasvatusest kui kasvatuseprotsessi teaduslikult põhjendatud strateegia ja taktika võtmest, vabariigi patriootilise ja internatsionalistliku kasvatuse rikkalikest kogemustest. Püütakse luua kõlbelise kasvatuse süsteemi, mis haaraks kogu õppe-, klassivälise ja õpilasorganiatsiooni töö. 8. klassis õpetatakse kommunistliku moraalialuseid, kõrgkoolides marksistlik-leninliku eetika kursust ja pedagoogilistes instituutides valmistatakse ette eetika õpetajaid.

«Kõigi vahenditega püüan oma kasvandikele sisendada, et pole õigusi kohusteta,» ütles Bakuu 176. keskkooli õpetaja, Aserbaidžaan NSV teeneline õpe-

taja **Z. Safarova**. Oma klassijuhatajakogemusest rääkides ütles ta veel, et õpetajatööd peab alati saatma loominguline rahulolematu iseenesega, vajadus õppida iga päev ja kogu elu.

ÜLKNÜ Keskkomitee esimene sekretär **B. Pastuhhov** peatus oma sõnavõtus õpilasmavalitsuse, ideoloogilise ja töökasvatuse probleemidel, vajadusel anda lastevanematele teadmisi perekondlikuks kasvatuseks.

Koolieelsete lasteasutuste esindajana võttis sõna Saraatovi oblasti Jeršovi linna 1. lasteaija juhataja **T. Nagornaja**. Juba lasteaias on võimalus kasvatada lastes armastust maatöö vastu ja seda selles lasteaias tehaksegi mitmete ettevõtmiste kaudu.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riikliku Kutsehariduse Komitee esimees **A. Bulgakov** iseloomustas kutsehariduse korraldamist meie maal. Praegu tegutseb 6600 kutsekooli, kus õpib ligikaudu 3,5 miljonit õpilast. Veel käesoleval viisaastakul annavad need koolid rahvamajandusele 11 miljonit kvalifitseeritud töölisi. Areneb tehnikakoolide võrk, kus saavad ettevalmistuse kutseks keskkoolilõpetanud. Sõltuvalt kutse keerukusest võetakse kasutusele diferentseeritud ettevalmistusajad.

Alates uuest õppeaastast lähevad kutsekoolid üle uutele õppeplaanidele ja programmidele: rikastub nende sisu, kasutusele võetakse uued efektiivsemad meetodid.

NSV Liidu Pedagoogika Akadeemia president **V. Stoletov** peatus kahel põhisuunal, milles väljendub akadeemia abi koolile. Esiteks, parandada noorte õpetajate ettevalmistust. Üliõpilaste tarbeks on loodud õppevahendid ja krestomaatiad. Kuid sellest ei piisa. Küpsenud on vajadus luua akadeemia koosseisus kõrgkooli pedagoogika osakond. Teine suund on õpikute ja õpetajale vajamineva kirjanduse väljaandmine. Heade õpikute kõrval on paraku ka neid, mida kritiseeritakse. On vaja luua tingimused tegevõpetajate osavõtuks õpikute kirjutamisest.

Arvestades õpetajate nõudmist pedagoogilise kirjanduse järele loeb Akadee-

nia oma kohuseks rahuldada mitte ainult kitsalt erialaseid soove, vaid laiendada õpetaja silmaringi, ärgitada temas vajadust väljuda õpetatava aine raamidest.

Uurimused teooria ja praktika valdkonnas jäävad sisutuks, kuni nad ei ole rakendatud koolipraktikasse. Koolipraktikas kontrollitakse teooriat, ühtlasi on praktika teooria ammendamatu allikas. Iga õpetaja temale alluva õpilaskollektiiviga kujutab endast potentsiaalset uurimislaboratooriumi, koolielu korraldus ise asetab ka iga õpetaja uurijapositionile.

Tulevase töölise iseloomulikke jooni — teaduste aluste tundmine, arenenud tehniline mõtlemine, kujutlusvõime kõrge organiseeritus ja distsipliin, tööarmastus ja loominguiline lähenemine tööle — kasvatab kool. Selle mõtte ütles kongressi delegaatidele välja KamAZ-i valutehase direktor **A. Lobanov**. Sellele aitavad kaasa koolide sõprussidemed töökollektiividega. KamAZ-i valutehase ja 14. keskkooli šeflussidemetest on põhjust rääkida, kuid esineja märkis puudusena, et ei tehase ega ka kooli koosseisus ole ette nähtud ametikohti psühholoogile, sotsioloogile, arstile jt. spetsialistidele, kes võiksid anda noortele teaduslikult põhjendatud, individuaalseid iseärasusi arvestavat kutsealast nõu.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu juures asuva Kehakultuuri ja Spordikomitee esimees **S. Pavlov** kõneles õpilaste kehalisest arendamisest, õpilasspordist. Tipp-sport nooreneb iga aastaga, seda tuleb arvestada ka haridusorganitel.

Täites seltsimees L. I. Brežnevi poolt ringsõidul Siberi ja Kaug-Ida piirkondades antud juhendeid ja soovitusi, suurendab Novosibirski Pedagoogiline Instituut õpetajate ettevalmistust neile piirkondadele. Instituudi rektor **L. Kolesnikov** teatas, et tänavu saab õpetajadiplomi 1000 inimest. Ühtlasi tõstatas ta lahendamist vajavaid teadusliku kaadri ettevalmistamise probleeme.

Kasahhi NSV haridusminister **K. Bahmetov** ja teised sõnavõtjad rõhutasid, et praegu, mil kooli ette on seatud grandioossed ülesanded, on vaja tagada kooli, perekonna ja üldsuse eriti tugev liit.

«Kogemused näitavad, et kasvatusprotsessi efektiivsus oleneb tervenisti õpetajaskollektiivi monoliitsusest. Nad peavad olema oma õilsas ürituses mõttekaaslased. Peamine on pedagoogi isiksus, tema silmaringi avarus, teadmiste sügavus ja kõrged moraaliomadused,» ütles kongressi kõnetoolist sotsialistliku töö kangelase nimetuse saanud Riia 45. keskkooli direktor **L. Reizina**. Seda mõtet toetas ka Leedu NSV Šakiai rajooni haridusosakonna juhataja **J. Ratkus**.

Amuuri oblasti Tõnda rajooni haridusosakonna juhataja **G. Poddubnõi** teatas, et möödunud nelja aasta jooksul avati BAM-i kesklõigus 22 üldhariduskooli ja 17 koolieelset asutust, kõigi üldhariduskoolide juurde on loodud töölisnoorte koolide konsultatsioonipunktid.

Kooli ja üleliidulise ühingu «Teadus» koostöö kujundamise vajadusest rääkis ühingu juhatuse esimees akadeemik **N. Bassov**.

Delegaatide sõnavõttudes pöörati suurt tähelepanu üldhariduskoolide tegevuse edasisele parandamisele maal. Sellest rääkisid Sverdlovski oblasti Belojarski 1. keskkooli õpetaja **V. Kargapoltsev** ja teised. Maakoolide töötingimuste parandamiseks teevad palju ära kolhoosid ja sovhoosid.

Koolinoorte tööõpetuse parandamise aktuaalseid probleeme tõstatasid oma sõnavõttudes lõpp-plenaar koosolekul Usbeki NSV haridusminister **S. Sermuhamedov** ja Dnepropetrovski oblasti Pavlogradi rajooni Verbski keskkooli direktor **V. Belõi**.

Kongressi tervitasid Vietnam SV haridusministri asetäitja **Nguyen Khanh Toan**, Saksa DV rahvaharidusminister **M. Honecker**, Kuuba Vabariigi haridusministri asetäitja **Asela de los Santos**, Laose RDV haridusministri asetäitja **V. Bounaksa**, Mongoolia RV rahvaharidusminister **R. Sanžasuren**, Poola RV haridus- ja kasvatusminister **J. Kuberski**, Rumeenia SV kasvatus- ja haridusministri asetäitja **M. Stănescu** ja Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi haridusminister **M. Vondruška**.

30. juuni oli üleliidulise õpetajate kongressi töö lõpetamise päev. Päeva esimesel

poolel arutasid delegaadid nõukogude kooli arendamise sõlmprobleeme 11 sektiooni istungitel: ideelis-poliitiline ja kõlbeline kasvatus, tööõpetus, kasvatustöö ja kutsenõustamine, õppe- ja kasvatusprotsessi täiustamine, pioneeri- ja komsomolitöö ning õpilasomavalitsus koolis, algõpetuse täiustamine, rahvahariduse organiseerimise ja juhtimise täiustamine, õpetajate ettevalmistamine ja nende kvalifikatsiooni tõstmine, koolieelne kasvatus, õhtu- ja kaugõppekoolide töö täiustamine, kooliväliline kasvatustöö, pedagoogikateaduse ja pedagoogikateadlaste kaadri probleemid.

Samal päeval toimusid asjalikud kohtumised Ametiühingute Kesknõukogu, ÜLKNÜ Keskkomitee, mitmete ministeeriumide juhtivate töötajatega, kirjandus- ja kunstitegelastega.

Lõppsõnas andis NSV Liidu haridusminister **M. Prokofjev** ülevalate kongressi delegaatide koosseisust. Ajaliselt langeb kongress peaaegu ühte õpetajate-internatsionalistide I kongressi 60. aastapäevaga (kongress algas 2. juunil 1918). Tookord kogunes 150 delegaati, kes esindasid 12 000-list õpetajaskonda. Praegusest kongressist võttis osa 3986 delegaati, kes esindasid peaaegu 4,5-miljonilist õpetajate ja haridustöötajate peret. Vene NFSV saatis kongressile 1942 delegaati, Ukraina NSV 688, Usbekistan 275, Kasahstan 261,

Valgevene 160, Aserbaidžaan 120, Gruusia 108, Tadžikistan 70, Moldovaavia 68, Kirgiisia 63, Armeenia 60, Leedu 53, Turkmeenia 46, Läti 37 ja Eesti 26 delegaati. Nende hulgas oli 1814 meest ja 2172 naist, 7 Nõukogude Liidu kangelast, 98 sotsialistliku töö kangelast, 2424 delegaati on autasustatud Nõukogude Liidu ordenite ja medalitega, 1629 on rahvasaadikud.

Kongressile saabus üle 300 tervituse ja raporti.

Üksmeelselt võttis üleliiduline õpetajate kongress vastu läkituse õpetajatele, haridustöötajatele, lastevanematele ja üldsusele üleskutsega rakendada kogu jõud ja energia, et täita edukalt kooli käsitlevad partei ja valitsuse määrused ning kasvatada ideeliselt veendunud, haritud, töökaid, Lenini suurele üritusele piiritult ustavaid noori kommunismiehitajaid.

Suure vaimustuse ja tormiliste kiiduavalduste saatel võtsid delegaadid vastu tervituskirja NLKP Keskkomiteele, NSV Liidu Ministrite Nõukogule ja seltsimees L. I. Brežnevile.

Lõppenud kongress näitas selgelt ja veenvalt, et Nõukogudemaa õpetajaskond töötab ennastsalgavalt hariduspõllul. Ka edaspidi annab õpetaja oma hingestatud töö uue inimese, aktiivse kommunismiehitaja kasvatamiseks.

**UUTE
ÜLESANNETE
LAHENDAMISEL**

**HARALD ROOSVEE,
Eesti NSV Haridusministeeriumi
koolivalitsuse juhataja**

Saabumas on 1978/79. õppeaasta — juba kolmas NLKP XXV kongressi järgne ja esimene täisõppeaasta NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 22. detsembri 1977. a. koolimääruse elluviimisel.

Möödunud õppeaasta oli rikas sündmustest, mis rajasid vundamenti ja seadsid rajajooned rahvahariduse tulevikule paljudeks aastateks.

Kooliaastasse jäi selline ajalooline sündmus nagu Nõukogude Liidu uue konstitutsiooni ja sellega kooskõlas Eesti NSV uue põhiseaduse vastuvõtmine. Uues põhiseaduses on nüüd säte, et üldine keskharidus on muutunud kohustuslikuks. See on küllalt paljuütlev iga haridustöötaja jaoks juba seetõttu, et nüüd organiseerib üldhariduskool koos teiste õppeasutustega õpetust ja kasvatust enamikule noorsoost. Ükski õpilane ei tohi koolist lahkuda ilma keskharidust omandamata või selle jätkamiseta mõnes teises keskharidust andvas õppeasutuses.

Viies ellu NLKP XXV kongressi otsuseid ja L. I. Brežnevi näpunäiteid rahvahariduse valdkonnas, võtsid NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu aastavahetusel ning peale selle ka kohe meie vabariigi Partei Keskkomitee ja Ministrite Nõukogu vastu määruse «Üldhariduskoolide õpilaste õpetamise ja kasvatamise ning nende tööks ettevalmistamise edasisest täiustamisest». See dokument määrab kindlaks nõukogude üldhariduskooli edasiarendamise perspektiivid ning konkretiseerib NLKP XXV kongressi haridusalaseid otsuseid.

Peatudes NLKP XXV kongressil esitatud aruandekõnes kasvatus- ja haridusküsimustel, rõhutas seltsimees L. I. Brežnev: «Kommunistlik kasvatamine eeldab rahvaharidussüsteemi ja kutseettevalmistuse pidevat täiustamist. See on eriti oluline praegu, teaduslik-tehni-

lise revolutsiooni tingimustes. Ta annab tööle ning järelikult ka inimese ettevalmistamiseks tööks teistsuguse iseloomu kui varem... Ilmne on muide kogu üldharidussüsteemi ja eelkõige keskkooli edasise tõsise täiustamise vajadus.»

Nii üleliiduline kui ka meie vabariigi koolimäärus täpsustavad ja konkretiseerivad eelöeldut ja kongressil otsustatud.

Tänapäevastest ülesannetest noorsoo kommunistlikul kasvatamisel oli palju juttu ÜLKNÜ XVIII kongressil ja meie vabariigi komsomoli XVIII kongressil. Üleliidulisel kongressil esines sellekohase programmkõnega seltsimees L. I. Brežnev, kelle kõnet hoolikalt tundma õppides võib iga õpetaja oma edasised ülesanded noorsoo kommunistlikul kasvatamisel sealt välja lugeda.

Kogu Nõukogudemaa ning meie vabariigi hariduselu suursündmuseks kujunesid üleliiduline ja Eesti NSV õpetajate kongress.

Üleliiduline õpetajate kongress võttis vastu õpetajatele, rahvaharidustöötajatele, lastevanematele ja üldsusele adresseeritud läkituse üleskutsega rakendada kogu jõud ja energia, et täita edukalt kooli käsitlevad partei ja valitsuse määrused ning kasvatada ideeliselt veendunud, haritud, töökaid, Lenini suurele üritusele piiritud ustavaid noori kommunistlikumehitajaid.

Ka meie vabariigi õpetajate kongress esitas üleskutse. Need dokumendid on ajakirjanduses avaldatud ja kajastavad kõiki neid peamisi ülesandeid, millest juhendada järgnevatel õppeaastatel. Peame vajalikuks neid dokumente arutada igas koolikollektiivis ja haridusastuses.

Meie vabariigi õpetajate kongressi üleskutses on öeldud: «NLKP XXV kongressi otsused ja uue NSV Liidu konstitutsiooni sätted haridussüsteemi edasise arengu ja täiustamise kohta seavad õpetajaskonna ja haridustöötajate ette, kogu vabariigi üldsuse ette ülesande edasiselt tagada üldine kohustuslik keskharidus, tugevdada laste ja noorte ideelis-poliitilist ja kõlblist kasvatamist, tihendada üldhariduskooli sidemeid eluga ning parandada õpilaste

töökasvatust ja kutsesuunitlust.» See ongi peamine, mida rõhutavad ilmunud koolimäärused. Need on direktiivsed dokumendid ja näpunäited meie töödele ning tegemistele mitme aasta peale ette.

Et ühel õppeaastal pole kõikidele probleemidele võimalik võrdset tähelepanu pöörata, otsustas Eesti NSV Haridusministeerium kooskõlastatult vastavate direktiivorganitega anda vabariigi koolidele, koolivälistele ja koolieelsetele lasteasutustele 1978/79. õppeaastaks õppe- ja kasvatustöö põhiprobleemid, mille lahendamisele osutada haridusosakonnades, koolides, koolivälistes ja koolieelsetes lasteasutustes peamist tähelepanu.

Millised on siis meie vabariigi õppe- ja kasvatustöö põhiprobleemid koolidele, millele vabariiklikud ja kohalikud haridusorganid oma juhtimistegevuses peatähelepanu pööravad, inspekteerimisel olulisemaks loevad, milliseid üritusi korraldatakse, juhendeid välja antakse jne?

Erilist tähelepanu pöörata õpilaste ideelis-kõlblisele kasvatamisele, nendes positiivse õppimis- ja eluhoiaku kujundamisele ning omavalitsusliku tegevuse arendamisele. Nendele probleemidele vihjas L. I. Brežnev oma kõnes NLKP XXV kongressil ja ÜLKNÜ XVIII kongressil, sellest on juttu uues koolimääruses ja selle kohta on Eesti NSV õpetajate kongressi üleskutses öeldud: «... kutsume üles koolide pedagoogilisi kollektiive parteiorganisatsioonide juhtimisel kasvatama sirguvat põlvkonda V. I. Lenini elu ja tegevuse eeskujul varal, Kommunistliku Partei rikkalike kogemuste ja marksismi-leninismi ideede alusel, sisendama noortele kõrgeid ideelis-poliitilisi ja kõlblisi omadusi, leppimatut suhtumist kodanlikusse ideoloogiasse ja moraalsesse. Õpilastele tuleb kasvatada nõukogude patriotismi ja proletarset internatsionalismi, Nõukogude Liidu rahvaste vendluse ja sõpruse tunnet, uhkust oma sotsialistliku kodumaa üle. Tulevased kommunistliku ühiskonna ehitajad tuleb ette valmistada haritud, füüsiliselt ja moraalselt tugevateks igakülgsest arenenud inimesteks.» Eks need olegi peamised ülesanded koo-

linoorte ideelis-kõlbelises kasvatuses. Kõlbeline kasvatus algab inimese esimestest teadlikest eluaastatest. Erakordselt suur osa on selles koolil, kust käivad läbi kõik sirguvad põlvkonnad.

Kõlbelise kasvatusel valdkonda kuulub ka tänapäeva üks tõsisemaid kasvatus-töö probleeme, s. o. alkoholi- ja suitsetamisvastane võitlus noorsoo hulgas ter-vikuna, aga eelkõige koolis. See lõik nõuab kooli kasvatustöö süsteemis eri-list kohta, alates kõige noorematest klassidest.

Lähemal ajal ilmub uus isikliku hü-gieeni programm, kus nendele küsimus-tele ja seksuaalkasvatusele on senisest suurem rõhuasetus pandud.

Kuid kõige selle kõrval on väga olu-line pedagoogide isiklik eeskuju ja kasvatustöö miljöo üldse igas haridusasutu-ses. Ilmselt on aeg küps selleks, et valit-suse poolt võetaks vastu määrus asutus-tes ja ühiskondlikes kohtades, sealhulgas haridusasutustes, suitsetamise keelusta-miseks.

Õpilastes positiivse õppimis- ja elu-hoiaku kujundamine on eelmisest õppe-aastast jätkuv probleem. See on arusaadav, sest ühe põhiprobleemi lahendamine, selles märgatava edasinihke saavuta-mine ei ole alati mõeldav ühe-kahe õppeaastaga. Sellel teemal on mitmeid kirjutisi olnud, konverentse korraldatud jne. Suurt abi nimetatud küsimuses osu-tavad meie pedagoogidele Tallinna Peda-googilise Instituudi ja Vabariikliku Õpe-tajate Täiendusinstituudi õppejõud ning eriteadlased sm-d H. Liimets, S. Kera, B. Nedzvetski jt.

Tähtis positiivse õppimis- ja eluhoiaku kujundaja koolis on õpilasomavalitsus, mis paljudel juhtudel kahjuks on veel üsna mängu tasemel.

EKP Keskkomitee ja Eesti NSV Minist-rite Nõukogu määruse «Üldhariduskoo-lide õpilaste õpetamise ja kasvatamise ning nende tööks ettevalmistamise edasi-est täiustamisest» teises punktis on öel-dud: «... aktiveerida õpilaste omava-litsusorganite tegevust; pidada otstarbe-kaks moodustada kaheksaklassilistes koo-lides ja keskkoolides õpilaskomiteed, kelle ülesanne on kaasa aidata üksmeelse

kollektiivi kui isiksuse ideelis-kõlbelise kasvatamise tõhusa vahendi kujunemi-sele.»

Koolide õpilaskomiteesid hakatakse moodustama eelolevast õppeaastast. Klas-sivanemad võiks valida juba sügisel. Peatselt ilmub õpilaskomitee põhimäärus, mida arutati ka üleliidulisel õpetajate kongressil. See on samm edasi õpilasde-mokraatia arendamisel.

Laste- ja noortekollektiivi tuleb kasvatada tingimustes, mis oleksid võimalikult sarnased tõelise sotsiaalse kollektiivi elu ja tegevuse tingimustega. Pakkudes õpilastele mitmekesist, neid kütkestavat vaheldusrikast, arendavat ja harivat tegevust, innustades neid ise te-gema, ise proovima, ise vastutama, ise oma asju korraldama ja juhtima — seda teed minnes jõuame lähemale nendele eesmärkidele, mida tahame saavutada õppeaasta selle põhiprobleemi lahenda-misel.

Kogu kasvatustöö süsteemi aluseks koolis on «Kasvatustöö näidisprogramm üldhariduskoolidele». Programmis esita-tud kasvatusel põhiseisus soovitatavaid mee-todeid ja tegevuse vorme on edukalt kasutatud paljudes koolides. Kasvatustöö näidisprogrammi rakendamine on aidanud tagada kompleks-sust õpilasisiksuse kujundamisel, peamiste kasvatusüles-annete silmaspidamist, kasvatusel korraldamist selle dialektilises järjepidevuses ning vältida dubleerimist.

«Kasvatustöö näidisprogramm üldha-riduskoolidele» on soovitusliku iseloo-muga, mitte kohustuslikule täitmisele kuuluvate normatiivaktide kogumik. Peda-googi töö edukus näidisprogrammi ellu-rakendamisel sõltub olulisel määral sel-lest, kui loovalt ta soovitusel kasutab. Kõrvuti näidisprogrammi nõuannetega on vaja arvestada mitmeid dokumente ja soovitusi, mida meie vabariigi koolidele on välja antud Eesti NSV Haridusminis-teriumi ja ELKNÜ Keskkomitee poolt. Kõigi nende dokumentide loetelu on ära toodud A. Elango, A. Tiki, S.-A. Villo raamatus «Klassijuhataja» (Tallinn, 1977) lk. 177—204.

Nüüd, kus üldine keskharidus on teoks saanud, tekib küsimus, millises suunas

peaks meie üldhariduskool edasi arenema.

Partei ja valitsuse dokumentides on kesksel kohal tööõpetuse ja töökasvatuse küsimused. Üldhariduskoolile on seatud ülesanne oluliselt tõhustada õpilaste tööõpetust, töökasvatust ja kutsesuunitlust, keskkharidusega noorte ettevalmistust tootvaks tööks rahvamajanduses. Seda nõuab asjaolu, et üldise kohustusliku keskkhariduse puhul peab suurem osa keskkoolilõpetanutest asuma tööle rahvamajanduses, kus kibedasti vajatakse töökäsi ja tänapäeva tehnika kiire progressi ajal just haritud tööjõudu.

Kuhu siirduvad meie keskkoolilõpetanud tänapäeval? Eesti NSV Statistika Keskvalitsuse andmeil oli möödunud õppeaasta alguseks keskkoolilõpetanuid (ei ole arvestatud õhtukoolide lõpetanuid) asunud õpinguid jätkama 49,3%, neist kõrgkoolides 25,7, tehnikumides 14,9, kutsekeskkoolis 0,7, kutsekoolides (1—2-aastased ja tehnikakoolid) 6,6, mitmesugustel kursustel 1,4.

Suhteliselt palju mindi õppima kõrgkooli Tartu linnast ja rajoonist, Tallinnast ning Kingissepa rajoonist. Vähe pääses keskkoolilõpetanuid kõrgkooli Pärnu, Jõgeva, Põlva, Paide rajoonist, Narva ja Sillamäe linnast. Viimastest läheb suhteliselt rohkem tehnikumidesse. Keskkoolilõpetanuist asusid tööle rahvamajanduses kokku 45,5%, neist

tööstusettevõtetes	17,5
transpordi ja side alal	2,8
ehitusorganisatsioonides	1,4
kolhoosides, sovhoosides ja teistes põllumajanduslikes ettevõtetes	4,2
toitlustus- ja kaubandusorganisatsioonides	5,3
elamu-kommunaalmajanduse ja elukondliku teenindamise alal	2,3
kultuuri, hariduse ja tervishoiu alal	6,3
teistes organisatsioonides	5,7
Nõukogude armeesse läksid	4,4
Ei tööta, kuid õpivad kõrgkooli õhtustes osakondades	0,3
Ei õpi ega tööta	0,5

Need andmed näitavad, et ligi 4500 keskkoolilõpetanule tööks vajalike kutse-

eelsete probleemidega peame palju rohkem tegelema.

Määruses on öeldud: «Tänapäeval, mil meie maal on toimunud üleminek üldisele keskkharidusele, peavad keskkoolilõpetajad olema omandanud sügavaid teadmisi teaduste põhialustes ja tööoskusi tööks rahvamajanduses, peavad olema jõudnud kindla kutseala omandamise lävele. Nõukogude õpetajaskond, õpilased ja nende vanemad peavad sügavalt mõistma vajadust, et kool teeks resoluutse pöörde paremusele noorte ettevalmistamisel tööks materiaalse tootmise sfääris ja õigeks kutsevalikuks.»

Üldhariduskooli ülesanne on valmistada 11. (10.) kl. lõpetaja ette selleks, et ta kindlalt teaks, millisele kutsealale rahvamajanduses ta tööle asub, omades vajalikke polütehnilisi teadmisi, üldisi töövilumusi ja tahet selle kutseala omandamiseks ja sellel töötamiseks.

Kõigepealt on vaja saavutada otsustav pööre keskkharidusega noorte orienteerimises tootvale tööle rahvamajanduses ning seda eelkõige nii õpilaste, lastevanemate kui ka koolide hoiakus ja arusaamades. Õpilastes tuleb kasvatada kommunistlikku suhtumist töösse, sügavat arusaamist töö vajalikkusest ja tarvidusest töötada, visadust ja püsivust töötamiseks kollektiivis, austust töö ja tööinimeste vastu.

Sellest tuleneb eeloleva õppeaasta teine probleemide ring. Üldise kohustusliku keskkhariduse elluviimise tingimustes **tõhustada oluliselt õpilaste tööõpetust ja töökasvatust**, organiseerida selle materiaalse õppebaasi väljaarendamist, täiustada kutsesuunitlust, pöörata erilist tähelepanu töökasvatuse ühtsusele ideelis-poliitilise ja kõlbelse kasvatusega.

Kuigi meie vabariigis on üle mindud üldisele keskkharidusele, tuleb jõudu pingutada selleks, et tagada üldise **kohustusliku keskkhariduse** elluviimise.

Tuginedes NSV Liidu Haridusministeeriumi andmetele ja võrreldes meie vabariigi tulemusi mõningate teiste liiduvabariikide andmetega, kujunevad igal lugejal kommentaarid iseenesest (andmed antud protsentarvudena, vt. tabel 1 lk. 652).

Liidu- vabariik	Teiseks aastaks jäetud	8. kl. lõpe- tanud jät- kavad kesk- hariduse omandamist	1.—8. kl. õpilastest on eriõpe- tust andva- tes koolides	9.-11. kl. õpilasi lahkub üldharidus- koolist	Õhtukoolid	
					välja- langevus	ei jõua edasi
NSV Liidu						
keskmine	0,6	98,5	1,3	3,5	11,9	5,4
Ukraina	0,2	98,4	1,2	3,6	6,3	3,0
Vene Föde- ratsioon	0,6	98,6	1,7	3,4	14,1	6,0
Kasahhi	0,3	99,3	0,8	3,3	11,9	5,1
Kirgiisi	0,8	98,0	0,8	4,4	13,5	4,4
Leedu	0,5	99,1	2,1	3,2	2,6	3,8
Läti	1,2	96,8	2,9	4,2	11,9	8,4
Eesti NSV	1,3	95,5	4,3	5,3	13,8	12,1

Statistika Keskvalitsuse andmete põhjal oli 1977. aastal üldisele keskhariduse ülemineku protsent parim Kohtla-Järve linnas ja rajoonis, Narvas ning Sillamäel. Väga madal oli see aga Tartu rajoonis (92,6), Viljandi rajoonis (93,1), Valga ja Põlva rajoonis (93,7), samuti Rakvere rajoonis (93,7) ning Haapsalu rajoonis (93,9).

Need rajoonid on kohustusliku keskhariduse elluviimisest veel üsna kaugel. Loodame, et 1978. aasta tulemused on tunduvalt paremad. Aga iseenesest see ei tule. On tarvis iga kooli pedagoogilise kollektiivi aktiivset tööd, et ükski 8. klassi lõpetanu ei kaoks vaateväljalt.

Tööõpetuse materiaalse baasi väljarendamisel seisab ees veel aastatepikkune töö. Üldhariduskeskkooli tööõpetuse baasideks peavad olema partei ja valitsuse määruse kohaselt kõigepealt kooli lähedal asuvad ettevõtted ja majandid, kes on kohustatud organiseerima selleks õppetsehhe ja -jaoskondi, võtma osa koolidevaheliste õppe-tootmiskombinaatide rajamisest.

Pedagoogiliselt ja organisatsiooniliselt kõige otstarbekohasemaks tööõpetuse ja kutsesuunitluse baasiks on koolidevahelised õppe-tootmiskombinaadid oma õppetsehhide, töökodade, kabinetide ja laboritega.

Paljud asjad vajavad veel korraldamist. Kuid töökasvatus ja kutsesuunitlus ei ole ainult tööõpetuse õpetajate küsimus. See on kõigi õpetajate, kogu kooli pedagoogilise kollektiivi ja lastevanemate ülesanne; iga õpetaja kasvatab vastavalt oma ainele austust töö ja tööinimese vastu. See on ka ajakirjanduse, raadio, televisiooni, kogu avalikkuse ülesanne.

Tuleb tugevdada kõigi õppeainete polütehnilist suunitlust, et tihedamalt ja orgaaniliselt seostada teadmised teaduste alustest konkreetsete tootmisprotsesside ja tehnoloogiaga, rahvamajandusplaanides seatud ülesannete täitmisega. See on programmide ja õpikute täiustamise küsimus, mis käsile võetakse.

Partei ja valitsuse määrus rõhutab vajadust programmid uuesti läbi vaadata ja vabastada nad liigest materjalist. Et edaspidi suureneb kooli kasvatusfunktsioon, mida väga rõhutati ka üleliidulisel õpetajate kongressil, peab see eelkõige kajastuma uutes programmides ja õpikutes. Seal on kõigepealt vaja tõhustada ideelis-maailmavaatelist ja polütehnilist suunitlust ning täiustada aine metoodilist esitust.

Kõik see on vahetult seoses ka õpilaste õpikoormuse vähendamisega.

Kommunistliku ülesehitustöö praegusel etapil on meie partei tegevuse üks olulisemaid ülesandeid igakülgset arenenud isiksuse kujundamine. Seda rõhutati taas NLKP XXV kongressil, kusjuures koondati tähelepanu probleemi praktilise lahendamise teede väljatöötamisele, milleks on kompleksne lähenemine kogu kasvatustööle.

Kompleksne kasvatustöö ei tähenda üksnes ideelis-poliitilise, tööalase ja kollektiivse kasvatus läbipõimimist, vaid see teostatakse kõigi noorsoo kasvatusprotsessist osavõtjate, kooli, kodu ja üldsuse esindajate — paljude ametkondade, organisatsioonide, ettevõtete, majandite ühiste jõududega.

Alles siis, kui tegutsetakse üheskoos ning ühes suunas, kannab noore inimese õpetamine ja kasvatamine, tema eluks ettevalmistamine täit vilja, kujuneb inimene, kelles harmooniliselt on ühinenud vaimne rikkus, moraalne puhtus ja kehaline täiuslikkus.

Kompleksne kasvatamine eeldab ühtseid, järjekindlaid ning pedagoogiliselt põhjendatud nõudeid kooli, kodu ja üldsuse poolt. Tervikliku, igakülgset arenenud isiksuse kujundamine pole mõeldav kompleksse kasvatustööta.

Jätkuvaid probleeme eeloleval õppeaastal, mis samuti tuleneb viimasest partei ja valitsuse koolimäärusest, on **tõsta õppe- ja kasvatustöö resultatiivsust** õppetunni efektiivsuse suurendamise, õppeaja ratsionaalse kasutamise, õppemeetodite täiustamise ja õpilaste iseseisva töö oskuste järjekindla kujundamise kaudu.

Kümnes viisaastak on efektiivsuse ja kvaliteedi viisaastak. See eesmärk on peamine ka koolide ja haridusorganite töös, kogu kommunistliku kasvatustöö valdkonnas.

Õppetunni osatähtsuse ja selle kasuteguri tõstmine on peamine koduse õpikoormuse vähendamisel ja täieliku õppe edukuse saavutamisel. Õppetunni efektiivsus pole uus probleem, kuid on tänapäeval eriti rõhutamist vajav. Seda küsimust käsitles teatavasti möödunud aastal Volgogradi oblasti õpetajate üleskutse.

Edu õpilaste õpetamisel, kasvatamisel ja arendamisel tuleb saavutada mitte üksiku hea tunniga, vaid nende läbimõeldud süsteemiga teema, programmi, loengu ja kogu kursuse ulatuses. Kuid selleks, et iga tund ja kogu nende süsteem oleksid tõepoolest efektiivsed, on vaja õpetajate hoolikat ettevalmistumist tundideks. Eelkõige nõuab see oma ideelis-teoreetilise taseme järjekindlat tõstmist, marksismi-leninismi õpetuse sügavat valdamist, pedagoogikateaduse, psühholoogia ja ainetoodika saavutuste ulatuslikku kasutamist, eesriidliku kogemuse evitamist.

Tunniks valmistudes peab hoolikat läbi mõtlema selle sisu ja kasvatustöö eesmärgid, täpselt määratlema teadmiste, harjumuste ja oskuste mahu, mida õpilased peavad omandama või arendama ja kinnistama; eristama kõige peamiseks ja olulisemaks, mida nad peavad kindlalt valdama. Pedagoog määrab ka rakendatavate meetodite süsteemi, mõtleb läbi õpilaste õpitegevuse organisatsioonilise külje, et ükski minut ei mööduduks kasutult.

Kõike seda on mõeldav edukalt korraldada kabinetsüsteemi tingimustes. Millised olid kabinetsüsteemi ülevaatuse plussid ja miinused, sellest tuleb juttu eri artiklis, kuid vajaneb veel üsna palju teha selleks, et kabinetsüsteemil oleks oma kindel koht ja kasutegur.

Õpetamisel on raskuseks, et õpetaja ei oska alati ebaolulist eraldada olulisest, ei rõhuta õpetamisel põhivara. Kõige suurem mure aga on liiga suur koduste tööde maht.

Meie suur ülesanne — õpetada lapsi õppima — on jäänud seni ainult üksikute õpetajate harrastuseks. Lapsed ei oska õppida ja selletõttu tihti mitmel kaob ka huvi õppimise vastu.

Need on mõningad kõige üldisemad probleemid.

Lõpuks veel eelmisel õppeaastal olnud küsimus: jätkata tööd selleks, et **kujundada igast koolist kasvatustööd koordineeriv keskus oma piirkonnas.**

Mitte ainult kooliseinte vahel ei toimu lapse õpetamine ja kasvatamine.

Kool peab kujunema oma mikrorajoonis laste ja noortega tehtava kasvatustöö tegelikuks keskuseks, kes organiseerib ja suunab ning ühtlasi ka kontrollib. Mitmeid häid kogemusi on selles töös Harju rajooni Kose ja Viljandi rajooni Nuia keskkoolil. Oma kohta pole leidnud aga linnade koolid. Praegu ei ole laste hõlmatus organiseeritud tegevusega ühtlane, nende osavõtt ringide ja kooliväliste asutuste tööst vajab sihikindlamat suunamist, ja mitte ainult huvialaringidesse, vaid ka enesekasvatusele, teadlikule plaanipärasele tööle endaga. Sellega oleme senini vähe tegelnud.

Oluline tööloik kooli kui kasvatustöö keskuse tegevuses on töö lastevanematega. Sellepärast kodu tundmaõppimine, kodu mõjutamine, kodu abistamine pedagoogiliste teadmiste andmise näol on väga tähtsad küsimused alates kooli tuleva lapse vanemast kuni vanema koolieani välja. Tööks lastevanematega on mitmeid vorme, kuid esmase tähtsusega on individuaalsed kontaktid kodude külastamisel või ka muul teel.

Möödunud aastal andis Eesti NSV Haridusministeerium välja soovitusel lastevanematele pedagoogilise propaganda süsteemi loomiseks. Seal on antud ka probleemide ring, milliseid küsimusi tuleks lastevanematele pedagoogiliste teadmiste andmiseks tutvustada, ükskõik millise vormi järgi seda tehakse. Aga nagu kontrollimised kohtadel näitavad, pole seda süsteemi veel mitmel pool rajoonides/linnades paika pandud ning seetõttu on koolid jäetud üksinda neid küsimusi lahendama, kuigi süsteem näeb kohustusi tervishoiu-, kultuuri-, ametiühingu- ja komsomoliorganeile, ühingu «Teadus» organisatsioonidele, perekonnaseisuahtide osakondadele jne.

See põhiprobleem ei ole eriti sobiv õhtukoolidele. Neil tuleks selle asemel läbi vaadata võimalused töötavatele noortele veelgi paremate õppimistingimuste loomiseks. Selleks **korrigeerida koolivõrku, avada suuremates ettevõtetes konsultatsioonipunkte või õhtukoolide filiaale ning jätkata otsinguid õppetöö organisatsiooni ja meetodite mitmekesistamiseks.**

Rohkem tuleks hakata tähelepanu pöörama selliste klasside rajamisele, kus koos üldhariduse andmisega tõstetaks ka kutsealast kvalifikatsiooni.

Põhiprobleemide kõrval tuleb meie vabariigi koolides lahendada mitmeid teisi olulisi koolitöösse puutuvaid probleeme, millele on tähelepanu juhitud viimases partei ja valitsuse koolimääruses.

Nii näiteks laiendatakse uuel õppeaastal märgatavalt kuueaastaste laste vastuvõttu nn. ettevalmistusklassidesse. Selle eksperimendi massiline katsetamine kõigis meie vabariigi keskustes on vastutusrikas etapp kuueaastaste laste süstemaatilise õpetamise rakendamisel meie koolielus.

Lahendamisele tuleb mitmeid teisigi probleeme. Uue koolimääruse elluviimiseks on Haridusministeeriumil eelolevateks aastateks kavandatud laiaulatuslik abinõude plaan. Selle alusel võiksid oma ettevõtmisi kavandada ka koolid, koolivälised lasteasutused ja haridusosakonnad.

Kasvatustöö tulemuslikkuse hindamise mõõdupuu on õpilaste suhtumine töösse, ühiskonna varasse, loodusesse, kaasinimestesse. Kasvatatuse kriteerium on käitumiskultuur. Kui seda pole, siis on ka ideelis-poliitiline, moraalne kasvatustöö olnud väheefektiivne. Õppe- ja klassivälise töö ühtsus, tuginemine õpilasorganisatsioonide aktiivsele tegevusele, pidevad sidemed õpilaste vanemate ja üldsusega, et tagada laste kasvatamise ühisrinne — see on, mida ka edaspidi visalt taotleme.

ELVI KAISMA, Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi direktori asetäitja

Uus õppeaasta peab saama paljude uute mõtete algatuse aastaks, paljude varem kavandatud tegemiste täideviimise aastaks. Õpetamise ja kasvatamise protsessi pole võimalik tõsta nüüdisaegsete nõudmistele, kui ei pöörata vajalikku tähelepanu õpetajate kvalifikatsiooni tõstmisele, enesetäiendamisele, meetodilisele tööle.

Missugused suunad peab saama meetodiline töö eeloleval õppeaastal, mida kavandab Vabariiklik Õpetajate Täiendusinstituut, abistamaks õpetajat tema vastutusrikkas töös?

Rajoonide ainesektsioonides, koolidevahelistes meetodilistes ringides ning koolide metodikakomisjonides arutusele tulevad küsimused on mitmekesised.

Üks olulisemaid on töökasvatus. Eeloleval õppeaastal peab kõigi meetodiliste organite töö põhiprobleemiks saama just see. Millised võimalused peituvad ühes või teises aines töökasvatuseks, missugune peab olema metodik, millised seosed on selle kasvatustöö külje esiletõstmisel ideelis-kõlbelise ja esteetilis-kasvatusega — seda peavad aineõpetajad igakülgelt vaagima. Nende küsimuste kaudu peab selguma iga õpetaja koht õpilaste kutseunitsuse süsteemis.

Eriline koht töökasvatuses on tööõpetuse õpetajatel. Meie vabariigi tööõpetuse õpetajate kaader on oma ettevalmistuselt mitmekesine. See eeldab tööõpetuse ainesektsioonide töö eriti põhjalikku läbimõtlemit. NSV Liidu haridusministri M. A. Prokofjevi ettekandes üleliidulisel õpetajate kongressil on öeldud: «Tööõpetuse õpetajal on eriline koht noores põlvkonnas niisuguste iseloomulike joonte, nagu tööarmastus, austus materiaalseid hüvesid loovate inimeste vastu, kujundamisel, praktiliste oskuste ja vilumuste andmisel.» Kui-

das sellist vastutusrikkast ülesannet täita, missugused meetodilised võtted seda kindlustavad, missugusteks peavad kujunema suhted õpetaja ja õpilaste vahel mainitud töölõigus — see peab saama ainekomisjonide peamiseks arutusobjektiks.

Teine oluline külg eelseisva õppeaasta meetodilises töös tuleb samuti möödunud aasta koolimäärusest, kus on rõhutatud vajadust saavutada, et koolis saadud teadmised muutuksid marksistlik-leninliku maailmavaate, nõukogude patriotismi ja proletarise internatsionalismi kindlaks aluseks. «Muuta teadmised moraalse täiustumise vahendiks, ühendada teadmised kõlblusega, allutada need inimese harmoonilise arendamise eesmärgile on raske ülesanne, kuid see on nõukogude kooli peaülesandeid, üks üldise keskhariduse eesmärke,» on öeldud sm. Prokofjevi ettekandes üleliidulisel õpetajate kongressil. Maailmavaate kasvatamise probleeme tuleb arutada jätkuva tähelepanuga. Igas aines peituvad selleks omad võimalused. Veel pole kõik õpetajad neid võimalusi ammendavalt lahti mõtestanud, veel nõuavad täiustamist kasutatavad meetodilised vormid. Maailmavaate kasvatamise küsimused ei tohiks puududa ühegi meetodilise organi tööküsimuste hulgas.

Kolmandaks probleemiks peab saama õpilaste organiseerimistööks ettevalmistamise metodika. Õpilasmavalitsuse pedagoogilise juhendamise küsimused asetuvad õpilaskomiteede ellurakendamisega uuel õppeaastal uude valgusse. Metodikakomisjonide ülesanne on ennetada vigu sellealases töös, läbi mõelda õpilasingide töö efektiivsuse tõstmise teed, et õppe- ja tunniväline töö muutuksid tervikuks ning samal ajal arendaksid õpilaste iseseisva tegutsemise indu ja oskusi.

Neljas põhisuund uue õppeaasta meetodilises töös on õppetunni efektiivsuse suurendamine, meetodiline täiustamine. See probleem on alati olnud meetodilise töö põhiprobleem, kuid uuel õppeaastal kaldub raskuspunkt õppeaja ratsionaalsele kasutamisele. Ühe minuti hind kogu õppeprotsessi organiseerimi-

sel on erilise tähtsusega. Metoodikakomisjonide arutusobjektiks peavad saama küsimused, missugused metoodilised võtted on kõige efektiivsemad, missugused neist annavad kõige paremaid tulemusi võimalikult väiksema aja- ja vaimse energia kuluga, kuidas õpetada õpilasi õppima, kuidas paremini arendada õpilaste mõtlemisvõimet, mälu, tähelepanu jt. omadusi, kuidas õppeprotsessis paremini ära kasutada nende psüühiliste protsesside seaduspärasusi.

Vabariiklik Õpetajate Täiendusinstituut korraldab õppeaasta jooksul seminarid kõikide ainete metoodiliste organite aktiivile, kus antakse näpunäiteid aktuaalsete probleemide aruteluks: metoodikakomisjonides, uute töövormide tundmaõppimiseks ja levitamiseks, antakse teoreetilisi teadmisi konkreetse aine kõige uuematest probleemidest. Et lähendada neid aktiiviseminare praktilisele elule, toimub hulk seminaridest koolide ja rajoonide metoodikakabinetide baasil, et vahetult tundma õppida juba olemasolevat eesrindlikku kogemust aruteldava küsimuse kohta.

Eeloleval õppeaastal peavad tärustuma eesrindliku pedagoogilise kogemuse tundmaõppimise, üldistamise, levitamise ja juurutamise vormid. Möödunud õppeaasta oli sellealase töö märgatava elavnemise aasta. Kuid alustatud tööd tuleb uue innuga jätkata, sest uued ülesanded õppeprotsessi ees eeldavad ka nende ülesannete elluviimise eesrindliku kogemuse kiiret levimist. Veel enam vajab laiendamist niisugune efektiivne eesrindliku kogemuse levitamise vorm nagu eesrindliku kogemuse kool, mis tänu täiendusinstituudi vene keele ja kirjanduse kabineti aktiivsele tegevusele just vene keele õpetamise metoodikas erilise populaaruse on saavutanud. Eesrindliku kogemuse koolide edukas tegevus peab saama eeskujuks ka teiste ainete õpetamise edu saladuste edasiandmisel.

Veel on ammendamata atesteerimise käigus õpetaja-metoodiku ja vanemõpetaja nimetuse saanud õpetajate rikkalike, huvitavate töökogemuste tundmaõppimine. Möödunud õppeaasta tõi nende

ridadesse uusi liikmeid juurde. Enamal juhul tuntakse nende õpetajate töö üksikuid efektiivsemaid külgi, kuid kui pedagoogidest isiksusi on neid meie vabariigi pedagoogilisele üldsusele veel vähe tutvustatud. Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi metoodikutele on valmimas mitmeid üldistavaid kirjutisi tunnustatud õpetajate töökogemustest, algaval õppeaastal on planeeritud paljude õpetajate-metoodikute ja vanemõpetajate töökogemuste üldistamine ja levitamine. Kuid kõige paremini tunnevad neid õpetajaid nende oma kolleegid. Vastavate koolide juhtkondade ja metoodikakomisjonide üheks ülesandeks peab saama nende õpetajate töö igakülgne tundmaõppimine, üldistamine ja levitamine. Möödunud õppeaastal toimus täiendusinstituudi korraldusel esimene õpetajate-metoodikute ja vanemõpetajate seminar-kokkutulek. Taoline üritus on plaanis ka eeloleval õppeaastal. Selle ürituse eesmärk on meie eesrindlikemaid õpetajaid viia kurssi kõige uuemaga pedagoogika valdkonnast, luua kontakt kogemuste vahetamiseks nende endi vahel.

Kogu Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi töö lähtub eeloleval õppeaastal nimetatud töösuundadest. Kõik üritused on allutatud eeltoodud eesmärkidele, et õpetajaskonda maksimaalselt abistada nende suure missiooni täitmisel.

KLASSI- JA KOOLIVÄLISE KASVATUSTÖÖ ORGANISAATOR JA ÕPILASTE VABA AEG

VIRVE KORNEL,
Eesti NSV Haridusministeeriumi
inspektor

Käesoleva aasta veebruaris-märtsis tutvusid Eesti NSV Haridusministeeriumi klassi- ja koolivälise töö ning ELKNU Keskkomitee koolinoorsoo ja pioneeride osakond klassi- ja koolivälise töö organisaatori osaga õpilaste vaba aja korraldamisel Narva linna, Tallinna Mererajooni ja Haapsalu rajooni koolides. Vaatluse all olid organisaatori järgmised tööloigud:

- klassi- ja koolivälise töö planeerimine,
- sisekontroll klassi- ja koolivälises töös,
- pedagoogilise kollektiivi juhendamine,
- õpilasorganisatsioonide juhendamine,
- massiürituste organiseerimine,
- ringide töö korraldamine,
- õpilaste koolivälise tegevuse suunamine.

Seoses Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 60. aastapäeva tähistamise ning ettevalmistustega ULKNU 60. aastapäevaks on kõikides koolides tõusnud õpilaste ideelis-poliitilise kasvatustöö tase, mitmekesisemaks ja sisukamaks on muutunud noorte

õppevaba aja sisustamine, täiustunud klassi- ja koolivälise töö vormid.

Narva linna, Tallinna Mererajooni ja Haapsalu rajooni juhtivad organid pööravad tõsist tähelepanu noorte õpetamisele-kasvatamisele klassi- ja koolivälise tegevuse kaudu. Nii korraldatakse EKP Tallinna Linna Mererajooni Komitee toetusel ja osavõtul igal aastal koolide aktiivnoorupidamine rajooni ühe kooli baasil, kus muu hulgas arutatakse ka klassi- ja koolivälise töö küsimusi kasvatustöö kompleksse seisukohalt lähtudes. Igal aastal kavandatakse ühe kompleksse haridusküsimuse arutamine EKP Tallinna Linna Mererajooni Komitee bürool (1978. a. märtsis teemal «Koolide ja töökollektiivide sidemete tugevdamisest» Tallinna 11. keskkooli baasil). Tallinna Linna Mererajooni RSN TK Haridusosakonna perspektiivplaanis aastateks 1976—1980 tuuakse välja kitsaskohad ning näidatakse ära konkreetsed suunad klassi- ja koolivälise töö tõhustamiseks iga kooli kohta eraldi.

Klassi- ja koolivälise kasvatustöö organisaatorid vaadeldud 14 koolis on võimekad. Kõigil on kõrgem pedagoogiline haridus, pedagoogiline üldstaaž 3 kuni 25 aastat, organisaatoristaaž 1 kuni 8 aastat. Suurte töökogemustega on organisaatorid A. Jablokoval Narva 1. keskkoolist, staaži vastavalt 23 ja 8 aastat, N. Jasnetskaja Narva 4. keskkoolist — 25 ja 7 aastat, I. Opjokina Tallinna 25. keskkoolist — 22 ja 7 aastat, V. Iherman Lihula keskkoolist — 23 ja 7 aastat. Koolides töötab ka mitmeid energilisi noori organisaatoreid, nagu P. Puusepp Tallinna 42., P. Pallo Tallinna 16., L. Hramova Haapsalu 2., S. Jermohhina Narva 7. keskkoolist jt.

Juhtkonnavaheline tööjaotus koolides on muutunud konkreetsemaks, kuigi esineb üksikuid ebatäpsusi (organisaatori tööaeg reguleerimata, vanempioneerijuht ei kuulu juhtkonna koosseisu, organisaatori korraldada on polütehnilise tööõpetuse erialade õpetamine jne.). Tavakohaselt on organisaatori esmaülesanne klassi- ja koolivälise töö analüüs ning planeerimine kooli üldtööplaanis. Asjalikult analüüsinud, oma kooli klassi- ja koolivälise töö korraldamise kitsaskohtadest lähtunud, Eesti NSV Haridusministeeriumi ja oma linna (rajooni)

haridusosakonna poolt esitatud õppe- ja kasvatustöö põhisuundi arvestanud ning konkreetsed eesmärgid ja nende saavutamise teed klassi- ja koolivälise töö edukaks korraldamiseks on kooli pedagoogilise kollektiivi ette seadnud Tallinna 25., 42., 16., Narva 1., 4., 7. ja Haapsalu 1. keskkooli juhtkond. Positiivselt tuleb märkida Narva koolide kogemust, kus kooli üldtööplaanis on fikseeritud ka kooli ühiskondlike organisatsioonide osa ning vastutus õppe- ja kasvatustöö mitmesuguste lõikude eest. Tihtipeale kiputakse aga klassi- ja koolivälise töö analüüsi hoopiski unustama, tehakse seda väga pealiskaudselt ja üldsõnaliselt, või siis piirduakse vaid saavutuste loetlemisega.

Plaanid koostatakse tavaliselt aastaks, kalenderplaanid õppeveeranditeks. Lisaks nendele koostatakse koolides veel hulgaliselt eriplaane. Oigesti töötavad Narva koolide organisaatorid, kes koostavad klassi- ja koolivälise töö lõigu kooli üldtööplaanis tihedas koostöös šeffettevõtete, elamuekspluatatsioonorganisatsioonide ja linna kultuuriasutustega.

Klassi- ja koolivälise töö sisekontrollis on koolid lähtunud õppeaasta põhiprobleemidest: Õpilaste õppevaba aja korraldamist, õpilasomavalitsuse osa vaba aja sisustamisel on analüüsitud õppenõukogus, parteialgorganisatsiooni ja -büroo koosolekutel, a/ü. tootmisnõupidamistel, lastevanemate koosolekutel jne. Analooogiliselt õppetööga on ka klassi- ja koolivälise töö probleemidele lähenetud diferentseeritult.

Kuid peaaegu üheski koolis polnud asjalikku jälge klassi- ja koolivälise töö lõikude süstemaatilise kontrollist. Ringide tegevuse kontroll piirdus tavaliselt vaid allkirjaga ringi päevikus. Positiivselt võib siin nimetada L. Hramovat Haapsalu 2. ja V. Ihermani Lihula keskkoolist, kellel oli kontroll planeeritud, tulemused ja ettepanekud fikseeritud. Kuni uue klassi- ja koolivälise töö kontrolli meetodilise juhendi ilmumiseni (1979/80. õ.-a.) tuleks lähtuda seni ilmunud vastavast juhendist (Käskkirjad ja Juhendid nr. 3, 1967).

Klassijuhatajate meetodilist juhendamist klassi- ja koolivälise töö küsimustes korraldab enamik organisaatoreid diferentseeritult, s. t. planeerimist, ürituste ettevalmis-

tamist ning analüüsi tehakse eraldi pioneeeri- ja komsomolialiste klasside juhatajatega.

Õpilasorganisatsioonide pedagoogilise juhendamise tegelevad kõikides koolides parteiorganisatsioonid. Õpilasomavalitsuse osa koolielu korraldamisel avaldub kõige ilmekamalt vaba aja organiseerimisel. Viimast analüüsis ELKNU Keskkomitee koolinoorsoo ja pioneeride osakond koolide õpilasaktiivi küsitluse põhjal, millest järgmised järeldused:

Vaba aja planeerimisel ei lähtuta piisavalt õpilaste arvamustest ja hinnangutest. Ainult 58% õpilastest oli nõus väitega, et nende arvamust arvestatakse vaba aja ürituste kavandamisel. Tallinna 11. keskkoolis oli see 95%, Tallinna 42. 83%, Haapsalu 1. 96%, kuid Tallinna 16. keskkoolis ainult 27%.

Lubamatult väike on õpilaste osa vaba aja ürituste ettevalmistamisel ja läbiviimisel. Ainult 55% küsitletuist kinnitas, et kooli õpilasüritused organiseeritakse põhiliselt õpilaste jõududega.

Õpilaste kaasahaaramine vaba aja korraldamisele sõltub suurel määral sellest, milline on õpilasomavalitsuse tase koolis. Kooli komsomolikomitee tunnistas tõeliseks õpilasomavalitsuse juhtorganiks vaid 67% vastajatest. Õpilasliidrite valikul tuleks senisest enam usaldada õpilaste endi arvamust.

Tunduvalt tuleb parandada komsomoliaktiivi õpetamist koolides. Arvamusega, et komsomoliaktiivile õpetatakse kõike komsomolitöö edukaks organiseerimiseks vajaminevat, nõustus kõigest 53% õpilasaktiviste, Haapsalu 2. 63%, Narva 4. 72%, Tallinna 11. keskkoolis 95%.

Õpilasomavalitsuse kujundamisel ning komsomoliaktiivi õpetamisel peetakse väga oluliseks klassijuhataja osa. 80% õpilasi arvas, et nende klassijuhataja peab alati õpilastega nõu, kõik tähtsamad otsused võetakse vastu koos ning klassijuhataja on hea komsomolitöö juhendaja.

Kõikidele õpilastele organisatsiooniliste töökogemuste andmist peetakse väga oluliseks Narva 1. keskkoolis. Selleks on klassi õpilased jaotatud 5-liikmelisteks gruppideks, kus igal grupi liikmel on oma ülesanne. Gruppisised ülesanded vahelduvad perioodiliselt, nii et igal õpilasel on õppe-

aasta jooksul võimalus täita klassis mitut eri ülesannet. Mitmed kooli endised aktivistid on tunnustatud komsomoliaktivistidena ka oma töökohtadel.

Õpilaste vaba aja sisustamiseks on koolides leitud mitmekesiseid vorme ja võimalusi. Peo- ja puhkeõhtuid korraldatakse regulaarselt. Enamjaolt on need temaatilised: Narva koolides palju kutsevalikualase, Haapsalu 2. keskkoolis sõjalis-patriootilise, Narva 1. keskkoolis ideelis-poliitilise suunitlusega jne. Sageli osalevad õhtutel ka šeffettevõtete ja -majandite noored.

Omapärasemaid klassivälise tegevuse vorme on Haapsalu 1. keskkooli muusikateater «Põialpoiss». Kümneaastase tegevuse jooksul on lavale toodud 5 lasteoperit, -muusikali. Internatsionalistliku kasvatuse eesmärki kannavad sõprussuhted sama kooli komsomoliorganisatsiooni ja Leedu NSV Tituvenai kooli vahel. Pioneerimaleva töös on tähtsal kohal ettevalmistumine ja osalemine iga-aastasel üleliidulisel noorte hankofaste kokkutulekul.

Huvitavalt on Haapsalu 1. keskkoolis korraldatud õpilaste poliitiliste teadmiste andmine ja kontroll nn. poliitmängu vormis. Viimane toimub kaks korda aastas ning haarab kõiki 4.—11. klasside õpilasi. Mäng hõlmab 15 küsimust «suurele ringile» klassides raadiosõlme kaudu ja «väikesele ringile» (5-liikmelised esindused klassidest) samal ajal saalis.

Lihula keskkooli kommunistlikud noored korraldavad igal sügisel nn. kukepeo, kus võetakse keskkooliperre vastu 9. klass.

Haapsalu 2. keskkooli suurürituseks on traditsiooniline (sel õppeaastal seitsmes) pioneeri- ja komsomoliaktivistide ning sõja-veteranide kokkutulek «Nõukogude võimu eest». Aktiivselt osalevad noored kooli R. Sorge muuseumi töös.

Narva 1. keskkoolis toimub igal aastal klasside komsomoliorganisatsioonide festival. Festivali teemal valmistub iga klassi komsomoliorganisatsioon esinemiseks 20-minutilise programmiga, mille hindamisel arvestatakse sisukust, kunstilist ja muusikalist kujundust. Samuti arvestatakse koostatud materjalide täiuslikkust. Temaatilised puhkeõhtud koolis korraldatakse vastavate stsenaariumide alusel. Igal klassil on õhtu programmis oma osa, mille ette-

valmistamine toimub iseseisvalt ning programm saab tervikuna kokku alles peoõhtul. See väldib ettekannete kulumist ning õhtul on iga klassi esinemine oodatud ja uudne. Kaks korda aastas korraldatakse Narva 1. keskkoolis noorte korrespondentide kokkutulekuid. Kokkutuleku esimeses osas kohtutakse vastava ala spetsialistidega teoreetiliste teadmiste saamiseks, teine osa toimub kõikide õpilaste silme all — väkletehede konkurss väljakuulutatud teemal.

Väärrib märkimist, et koolide oma traditsioonide loomisel on osatud kujundada omannoliteks ka iga-aastased ülevabariigilised üritused.

Oluline osa õpilaste õppevaba aja ratsionaalsel kasutamisel on klassi- ja koolivälistel ringidel. Narva 1. keskkooli juhtkond on seadnud pedagoogilise kollektiivi ette nõudmise, et iga õpetaja-spetsialist peab juhendama mingit ringi ning iga õpilane peab osalema vähemalt ühes ringis. Seda nõudmist täidetakse edukalt: koolis töötab üldse 44 ringi. Eriti oluliseks peetakse aineringe. Viimaseid tegutseb kõikides vanuseastmetes kokku 30, vanemas astmes näiteks 8 ringi 154 õpilasega 179-st. Töö tulemused on tähelepanuväärsed: edukalt esinetakse linna- ja ülevabariigilistel olümpiaadidel ning igal aastal lõpetab kuldmedaliga mitu õpilast. Tugev alus pannakse juba nooremas astmes: kõik algklasside õpilased on haaratud täiendava ainealase või muu huvialase tegevusega 8 ringis.

Heast küljest tuleb märkida ka Lihula keskkooli, kus väikese kooli kohta (480 õpilast) tegutseb arvukalt ringe: 5 aine-, 8 huviala-, 9 spordi-, 14 taidlusringi (sealhulgas muusikaklass). 9 ringis tegelevad meelepärase tööga kõik algklasside õpilased.

Õpilaste koolivälise tegevuse korraldamiseks on vaadeldud rajoonides ja linnades võimalused erinevad.

Narva linnas kogutakse koolide komsomolikomitee ja pioneerimaleva nõukogu kaudu õpilaste ettepanekuid ja soove ringide loomiseks järgmisel õppeaastal juba kevadel. See annab võimaluse leida suve jooksul ringijuhte kooli jaoks või moodustada ring väljaspool kooli. Sügisel pakutakse õpilastele välja võimalused tegutseda kas koolis, pioneeride palee, kultuuripaleede,

-majade või elamuekspluatatsioonorganisatsioonide juures, samuti täpsustatakse andmed laste spordi- ja muusikakooli astunute kohta.

Koolivälistes asutustes peetakse ranget arvestust õpilaste osavõtu kohta ringide tööst ja üritustest ning asutuse juhtkond informeerib sellest üks kord veerandis kõiki koole. Organisaator külastab õppeaasta jooksul kõiki kooliväliseid asutusi, kus tegutsevad tema kooli õpilased. Narva 4. keskkooli 934 õpilasest osalevad 516 78 mitmesuguses ringis või sektsioonis väljaspool kooli; Narva 1. keskkooli 1290-st õpilasest 581 käivad 100 ringis; Narva 2. keskkooli 358-st 161 on 29 ringis (sealhulgas spordi- ja muusikakoolis) jne.

Tihe koostöö on Narva koolidel oma piirkonna kultuuriasutustega. 9. ja 10. klasside õpilastel on lubatud osaleda klubide noorteüritustel, kus palju üritusi korraldatakse spetsiaalselt koolinoortele. Edukalt töötab kultuuripalee «Energeetik» baasil kinolektorium 1. keskkooli vanema astme õpilastele. Filmide demonstreerimisele eelneb õpilaste endi poolt koostatud lühike ettekanne mõne näitleja loomingulisest tegevusest, filmi loomisest jne. Kirjandusteoste ekranseringute demonstreerimisele eelneb tingimata õpilaste vastavateemaline referaat ning järgneb arutelu koolis.

Märkimist väärib Narva koolide õpilaste tegevus oma kooli piirkonnas. 6. keskkooli õpilased osalevad mikrorajooni heakorrastustöödel, organiseeritud on šeflus sõja- ja tööveteranide üle, tegeldakse mitmesugustes ringides oma majavalitsuse juures, korraldatakse seal igapäevast korrapidamist, koos mikrorajooni nõukogu komsomoli operatiivrühmaga peavad noored kunderlased korraldama oma kooli mõjupiirkonnas. Analoogiliselt on töö organiseeritud ka teistes koolides. Traditsioonilisteks on muutunud nn. tänavapeod, millel osalevad aktiivselt ka lapsevanemad.

Narva ettevõtete parteiorganisatsioonide ja juhtkondade mõistev suhtumine kooli vajadustesse on taganud ka paremad võimalused õpilaste töökasvatuseks ning nende õppevaba aja ratsionaalseks sisustamiseks.

Koole ja šeffettevõteteid seob šeflusleping. Sotsialistlikku võistluste on astunud kooli ja ettevõtete komsomoliorganisatsioonid.

Ülekoolilistel üritustel, komsomolikoosolekutel, pioneerimaleva koondustel osalevad šeffettevõtete kommunistlikud noored, juhtivad töötajad, tööeesrindlased. Ka ühiskondlikult kasuliku töö baasiks on šeffettevõte.

Koostööks šeffettevõtetele on leidnud huvitavaid vorme ja võimalusi ka Tallinna Mererajooni koolid. Edukalt laabub töö Tallinna 16. keskkoolil Tallinna Lihakombinaadi, Tallinna Kaubamaja ning Tselluloosi- ja Paberikombinaadiga. Kool kasutab suuremate komsomoliürituste korraldamiseks Lihakombinaadi puhkebaasi. Tallinna Kaubamaja komsomolikomitee esindaja võtab sageli osa kooli komsomolikoosolekutest. Kaubamaja kommunistlikud noored tervitavad igal aastal keskkoolilõpetajaid lõpuaktusel. Koos 21. ja 42. keskkooliga korraldatakse õpilasüritusi kultuuriklubis «Tselluloos».

Tihedad sidemed on Tallinna 25. keskkoolil «Majaka» klubi ja kinoteatriga «Eha». Ringide moodustamisel osutab koolile abi 33. majavalitsus. Kooli 8.—10. klasside õpilastest töötab Tallinna Lennujaamas 2 gruppi, kes kahe aasta jooksul saavad pardamehaanikutele ja lennutehnilisele koosseisule vajaminevaid teadmisi.

Head traditsioonid töökasvatuse korraldamisel on Tallinna 11. keskkoolil. Nii on loodud šeflussidemed klasside ja tööbrigadide vahel 8. klassil Tallinna Puidutöötlemise Tehasega, 9. klassil ETKVL Kaubandusliku Inventari Tehasega, 10. klassil Tallinna Ehitustrustiga. Ühiselt tehakse klassi komsomoliorganisatsioonide ja tööbrigadide tööst kokkuvõtteid. Ettevõtete baasil organiseeritakse kutsevalikualast ning ühiskondlikult kasulikke tööd.

Tallinna 6. keskkool korraldab oma ringide tööd Tallinna Mereklubi ning 26., 28. ja 29. majavalitsuse baasil. Tallinna Mereklubis võetakse osa Eesti Merelaevanduse töö- ja lahingukuulsuse muuseumi tööst. Koos 21. keskkooliga on korraldatud mitmeid õpilasüritusi.

Haapsalu rajooni koolides on põhiline õpilaste tunniväline tegevus koolis, sest objektiivsed tingimused ei paku eriti võimalusi laste vaba aja sisustamiseks väljaspool kooli ning koolide juhtkonnad ei ole

ilmutanud erilist agarust nende võimaluste loomiseks ja leidmiseks.

Haapsalu 1. keskkooli õpilased tegelevad mitmesugustes ringides ning seksioonides pioneeride maja ja kultuurimaja juures, samuti laste spordi- ja muusikakoolis.

Maakoolide Lihula ja Kullamaa keskkooli õpilaste kooliväline organiseeritud tegevus on vaesem, piirdudes vaid väheste õpilaste tegelemisega elukohajärgsetes raamatukogudes ning rahvamajade isetegevusringides Liivil, Ristil, Piirsalus, Kullamaal, Virtsus.

Viimastel aastatel on kasvanud organisaatori osa õpilaste suvevaheaja sisustamisel. Aktiviseerunud on töö- ja puhkelaagrite loomine, mitmesuguste töö- ja remondi-

brigaadide moodustamine šefettevõtte juures jne. Kasulikult ja huvitavalt on oma õpilaste töösuve korraldanud A. Jablokoval Narva 1. ja N. Jasnetskaja Narva 4. keskkoolist. Nende koolide 9. klasside õpilased töötavad juba aastaid suviti Ukraina NSV töö- ja puhkelaagrites.

Aasta-aastalt laiendab oma tegevust Eesti Õpilasmalev.

Koolides nähtu põhjal võib kinnitada: võimalusi ja reserve õpilaste õppevaba aja ratsionaalseks korraldamiseks leidub.

Tuleb järgida põhimõtet, et määrav pole organiseeritud ürituste hulk, vaid nende kasvatuslik efektiivsus ja laste isetegemise rööm.

Toreda taidluskavaga esinesid pioneeride XI ülevabariigilisel kokkutulekul Pärnu linna pioneerid.

VOLDEMAR MAASKI foto

VAIMSE TÖÖ TÕHUSUS JA NÄRVISÜSTEEMI OMADUSED

**ANTS SOOSAAR,
ERKI dotsent**

Kogu psüühilist tegevust mõjutavad tugevasti psüühika individuaalsed omadused. Juba I. Pavlov eristas närvisüsteemi kolme sellist põhiomadust: 1) erutus- ja pidurdusprotsessi jõud, 2) tasakaaluaste erutuse ja pidurduse tugevuse vahel ehk närvisüsteemi tasakaalustatus, 3) erutuse ja pidurduse (aga ka vastupidi) vaheldumise kiirus ehk närviotsesside liikuvus. Neid omadusi aluseks võttes määratles ta ühtlasi neli põhilist närvisüsteemi tüüpi: 1) tugev, tasakaalustatud ja liikuv; 2) tugev tasakaalustamata ja liikuv; 3) tugev, tasakaalustatud ja inertne ning 4) nõrk tüüp. Igasuguse töö edukus on suuresti sõltuvuses töövõime funktsionaalsest baasist, s. o. psüühika ja psüühofüsioloogilistest omadustest. Kuidas on siis vaimsele tööle aluseks olevad psüühilised protsessid seoses närvisüsteemi põhiomadustega, närvisüsteemi tüübiga?

Vaimne töö on alati suuremal või vähemal määral seotud tähelepanuga, mis on psüühilise tegevuse suunamine

ja kontsentreerimine objektile, millel on püsiv või situatiivne tähendus. P. Popescu-Neveanu (7) on kindlaks teinud, et tähelepanu individuaalsed omadused on närvisüsteemi tüübiga tihedas seoses. Nõrgale närvisüsteemi tüübile on iseloomulik tähelepanu suhteliselt väike maht ja nõrk kontsentratsioon. Raskendatud on ka tähelepanu ümberlülitamine, s. o. tähelepanu taheline üleviimine ühelt objektilt teisele. Seevastu tugeval närvisüsteemi tüübil suudab tähelepanu haarata tavalisest suuremat esemete või nähtuste hulka ja tähelepanu keskendumine ühele objektile või tegevusele on tugevam. Raskendatud on aga tähelepanu jaotuvus ja ümberlülitamine. Tugeva, tasakaalustatud ja liikuva tüübi omapäraks on tähelepanu suur maht ja hea ümberlülitamine ning jaotuvus. Suhteliselt madalamaks jääb aga tähelepanu kontsentratsioon. Tugeval, tasakaalustatud inertsel tüübil on raskendatud tähelepanu ümberlülitamine, tähelepanu kontsentratsioon on küll aeglane, kuid vastupidav ja kindel. A. Makagonova (5) andmetel suudavad tugeva, liikuva ja tasakaalustatud närvisüsteemiga inimesed tähelepanu jaotada edukamalt kui tugevad tasakaalustamata või inertsed tüübid. Mida tugevam on närviotsesside jõud, seda produktiivsem on tegevus, mis nõuab tähelepanu püsivust. Teisel poolt aga isikud, kel on ülekaalus erutusprotsessid, saavad väga hästi hakkama nende vaimse töö ülesannetega, mis nõuavad suurt tähelepanu mahtu.

Huvitav on märkida, et analüsaatorite absoluutne tundlikkus on vastupidises seoses närviotsesside jõuga. Mida väiksem on närviotsesside jõud, seda suurem on analüsaatorite absoluutne tundlikkus ja vastupidi (9).

Aju üht tähtsamat funktsiooni — informatsiooni säilitamist ja selle meeldetuletamist vajalikul hetkel — oleme harjunud nimetama mäluks. Sellel keerukal psüühika avaldusel on väga oluline osa vaimse töö puhul. Igapäevases elus tuleb ette inimesi, kellele õpetatav vaevalt meelde jääb ja kes selle ka

kiiresti unustavad ning vastupidi, kes kõike väga hõlpsasti omandavad ja niipea ei unusta. Meelespidamine sõltub suurel määral inimese huvist, hoiakust, tema tähelepanuvõimest. Huvi on valmisolek tähelepanuks, tähelepanu aga tegevuses olev huvi. Lapse kooliealiseks saades on kasvanud tema mälu maht, kuid veelgi tähtsam on kvalitatiivne muutus, mis võimaldab tahtmatult meelespidamiselt (tüüpiline varajasele lapsele) üle minna tahtlikule meelespidamisele. Koolis õppimise esitabki nõuded just seda laadi mälu. R. Trubnikova (10) on oma uurimuses täheldanud seoseta informatsiooni paremat meeldejätmist just neil isikutel, kelle erutusprotsesside jõud on tugev olnud. Teatavasti õppimisel tugevad kõrvalärritajad sageli kas raskendavad uute ajutiste seoste kujunemist, vähendades seega omandamise efektiivsust, või nõrgendavad, nagu kustutatud varem kujundatud seoste järgi ning kutsuvad sellega esile unustamise. Selline unustamine võib seoses olla eelnenud tegevuse mõjuga seoste kujundamisele järgnevas tegevuses (proaktiivne, s. o. ettemõjuv pidurdus), ja vastupidi — järgneva tegevuse mõjuga eelnevas tegevuses kujundatud seostele, mis on retroaktiivne ehk tagasimõjuv pidurdus. Mitmed autorid on täheldanud seose olemasolu retroaktiivse pidurduse ja närvisüsteemi tugevuse vahel. Retroaktiivse pidurduse suuremat mõju on täheldatud juhtudel, kui erutusprotsesside jõud on tugev (8). Suhteliselt suuremat mõju avaldavad närvisüsteemi omadused mäluprotsessidele raskendatud tingimuste korral. G. Hilova (13) andmetel olid ekstreemsetes tingimustes lühiajaline mälu maht ja täpsus ning operatiivse mälu produktiivsus paremad neil isikutel, kelle närvi- ja liikuvus olid suuremad.

Mälu individuaalsed iseärasused väljenduvad omandamise ja reprodutseerimisvõime kiiruses, täpsuses ning kestvuses, mis iseloomustavadki inimese mälu eri külgedelt. Need erinevused on mõningal määral küll kõrgema närvi- ja liikuvuse tüübi omapära, erutus-

durdusprotsesside tugevuse ning liikuvusega seostatavad, kuid närvisüsteemi omaduste seos mälu- ja liikuvusega on hoopis komplitseeritum ja sageli raskesti fikseeritav, kui seda tähelepanu juures näha võisime. Mälu erinevused on suurel määral tingitud ka sellest, kuidas on välja kujundatud omandamise ratsionaalsed võtted. Mälu- ja liikuvusprotsesside uurijad on seisukohal (1), et poistel ja tütarlastel arenevad eri mälu- ja liikuvusliigid erinevalt. Poeglastel jäävad esialgu kõige paremini meelde asjad, esemed, seejärel sõnaline informatsioon koos nägemisega, siis koos kuulmisega, seejärel mitmesugused helid, arvud, abstraktsed mõisted ja kõige lõpuks läbielatud emotsioonid. Tütarlastel areneb mälu kõigepealt selliselt, et vastu võtta sõnu, millega kaasneb ka nende nägemine, seejärel esemeid, helisid, arve, abstrakteid mõisteid. Nagu poistel, nii on ka tütarlastel viimasel kohal emotsionaalne mälu. Tütarlastel on tavaliselt nägemismälu paremini arenenud kui poistel. Kuni kümnenda eluaastani on poistel mälu arenenum kui tütarlastel. 11.—14. eluaastani on aga mälu areng kiirem tütarlastel, nad saavutavad poiste ees teatud edumaa. Alates 14. eluaastast on poeglastel mälu arenemine jällegi kiirem. Loomulikult tuleb võtta eelöeldut kui üldist skeemi, milles on palju erandeid. Pole ühtset seisukohta selles suhtes, millal on mälu maksimumi tasemel. On psühholooge, kes väidavad, et see saavutatakse puberteedia lõpuks, teised aga arvavad, et mälu areng progresseerub 25. eluaastani. S. Korsakovi (1) ulatuslik uurimismaterjal kinnitab, et mälu paraneb 20.—25. eluaastani, seejärel püsib saavutatud tasemel 40.—45. eluaastani, hakates edasi järk-järgult nõrgenema.

Tähtis, kuid seni suhteliselt vähe uuritud küsimus on närvisüsteemi tüpoloogiliste omaduste seos monotoonsustunde väljakujunemisega tegevuse kestel. On ju monotoonsus üks olulisi faktoreid väsimuse kujunemisel. Ulatuslikus uurimuses (12) näidati, et monotoonsustunnet pidurdavaks asjaoluks osutus närvi- ja liikuvusprotsesside suurem inertsus,

närvisüsteemi nõrkus ning välise pidurduse ja seesmise erutuse ülekaal. Monotoonsustunnet kiirendas aga närviprotsesside suurem liikuvus, närvisüsteemi tugevus ning närvisüsteemi välise erutuse ja seesmise pidurduse ülekaal. Monotoonse tegevuse suurem sobivus isikutele, kellel on ülekaalus närviprotsesside inertsus, on seotud nähtavasti püsivamate erutuskolletega, mis tekivad töö kestel. Erinevalt «inertsest» eelistavad närviprotsesside suurema liikuvusega isikud sageli kiiremat ja mitmekehisemat tööd. Ühelaadiline tegevus nendel isikutel, kel on suurema liikuvusega närviprotsessid, põhjustab monotoonsustunde suhteliselt kiiremat tekkimist. Samal ajal «inertsematele» isikutele monotoonne tegevus sageli isegi meeldib. Head töötulemused monotoonses töös nõrga närvisüsteemiga isikutel on seletatavad nähtavasti sellega, et monotoonne töö on sageli just väikese intensiivsusega, mistõttu osutub ka hästi jõukohaseks. Äärmuslikes, ekstreemsetes tingimustes võib aga nõrga närvisüsteemi suurem tundlikkus välisärritajate suhtes headele töötulemustele takistuseks olla. Tugeva närvisüsteemiga isikutel kutsub monotoonne tegevus, mis isiku võimeid silmas pidades ei osutu optimaalseks, monotoonsustunde esile kiiresti.

Peaaju koore rakud ei suuda küllalt hästi taluda pikka aega ühte ja sedasama ärritajat. Mis tahes vaimne töö haarab alati tegevusse ajukoore närvirakkudest suhteliselt väikese osa — mõne miljoni, samal ajal miljardid närvirakud aktiivselt ei tööta, vaid on mõningal määral isegi pidurduse mõju all, nende erutuvus on langenud. Kui näiteks õpilane on tegelnud pikemat aega matemaatikaülesannetega ja tunneb väsimust, ei tähenda see veel sugugi, et väsinud on kogu ajukoor. Kui ta asub teist laadi vaimse töö kallale, ei pruugi väsimust üldse olla. Seetõttu polegi soovitatav, et ühte ja sedasama õppeainet oleks kaks või rohkem tundi järjest. Kahjuks praktiseeritakse veel koolides paaristunde matemaatikas, kirjanduses jt. õppeainetes. Väga vääri on tunni-

plaani koostamine ja sellise arvestusega, kus ühele õppepäevale on koondatud põhiliselt keeled ja jutustavad ained, teisele päevale aga matemaatilised õppeained.

Vaimse töö võime dünaamika arvestamine on väga vajalik tunniplaani koostamisel. Teiselt poolt sõltub töövõime omakorda tunniplaanist. On hädavajalik teada, et nooremates klassides saabub väsimus juba 3.—4. tunniks, keskmistes ja vanemates klassides aga 5.—6. tunniks. Keskastme ja vanemate klasside õpilastel on töövõime kõige kõrgem teises ja kolmandas tunnis. Seetõttu on parem, kui õppeained, mis nõuavad suuremat vaimset pinget (matemaatika, keemia, ka kontrolltööd), oleksid planeeritud just sellele ajale. Esmaspäeval ja laupäeval on õpilaste töövõime madalam kui nädala keskel, mistõttu tuleks silmas pida, et nendel päevadel ei koormataks õpilasi liialt õppeainetega, mis nõuavad suurt vaimset pinget, ka tundide arv võiks siis väiksem olla.

Tunnetusprotsesside arengu kõige kõrgem vorm on mõtlemine. See on keeruline psüühiline tegevus, mis teeb võimalikuks esemete ja nähtuste seaduspäraste suhete avastamise. Mõtlemine on probleemi lahendamine — see on psüühiline tegevus, mille sisuks on vahetõrgete ja vahendite leidmine ülesande lahendamise eesmärgil. Ülesande lahendamine on komplitseeritud tegevus, kus esineb tingimuste tajumine, ülesande mõistmine ja säilitamine, tuntud lahendusviiside meenutamine, uute andmete mõtteline ühendamine tuntu- ga, olulise eraldamine, uute vahetõrgete leidmine jne. Kõige selle aluseks on ajukoore ja vastavate ajukeskuste koostöö. N. Zõrjanova jt. (2) väidavad, et hüpoteeside püstitamise kiirus ülesannete lahendamisel sõltub sageli erutusprotsesside ülekaalust pidurduse üle ning närvisüsteemi tugevusest. N. Malkovi (6) andmetel on mõtlemisprotsesside kiirus vastavate ülesannete lahendamisel seostatav närviprotsesside liikuvusega. Siinjuures on oluline, et vaimse tegevuse kui terviknähtuse efektiivsust pole

võimalik siiski kindlate närvisüsteemi omadustega seostada. Vaimses tegevuses on erinevate närvisüsteemi tüüpide esindajatel head võimalused edu saavutada individuaalse tööstiili abil (11) ja seetõttu, et rohkem arenenud funktsioonid aitavad kompenseerida sageli vähem arenenuid. Selle tõestuseks võiks olla ka N. Leitesi (4) uurimus, kus ulatusliku materjali alusel selgus, et vanemate klasside õpilastest oli kõrge õpiedukus erinevate närvisüsteemi tüüpide esindajatel. Loomulikult tuleb arvestada, et õpilased, kelle erutusprotsessi jõud on nõrk, lülituvad töösse suhteliselt kiiremini, kuid nad ka väsivad kiiremini. A. Klimenko (3) andmetel erutusprotsesse aluseks võttes väsivad «tugevad» tüübid «nõrkadest» märksa vähem niisugustes tingimustes, kus töörežiim on kindlalt ette nähtud ja määratud. Vabalt valitud tööritmi puhul sellist erinevust ei täheldatud. Eelöeldut silmas pidades ongi oluline, et iga õpilane oskaks valida vastavalt oma närvisüsteemi iseärasustele sobiva tööstiili, mis tuleks kasuks teadmiste omandamisele, kuid teiselt poolt aitaks vältida ka ülemäärast väsimuse kujunemist ja hoida sellega psüühilist tervist.

Kirjandus

1. Вейн А. М., Каменецкая Б. И. Память человека. М., 1973.
2. Зырянова Н. Г., Кулюмкина Ю. Н., Сухобская Г. С. К вопросу о проявлении некоторых типологических свойств нервной системы в особенностях внимания. — Тез. докл. конф. по психологии, ЛГУ. 1967, с. 66—67.
3. Клименко А. И. К вопросу об индивидуально - психологических различиях учащихся в степени утомления. — «Вопросы психологии», 1969, № 6, с. 91—99.
4. Лейтес Н. С. Об умственной одаренности. М., 1960.
5. Макагонова А. А. Распределение внимания у радистов в связи с типологическими особенностями. — Матер. совещ. по психологии 1—6 июля 1955 г., М., с. 86—89.

6. Малков Н. Е. Индивидуально-психологические особенности подвижности нервных процессов в мыслительной деятельности старших школьников. — Тез. докл. на II съезде общ. психологов, М., 1963, с. 105—106.
7. Попеску-Невяну П. Г. Опыт исследования типологических особенностей нервной деятельности человека. — Уч. зап. ЛГУ, 1954, с. 185—189.
8. Сабиров К. А. Особенности ретроактивного торможения у школьников в зависимости от силы нервной системы. — В кн.: Третий Всесоюзный съезд общества психологов СССР. М., 1968.
9. Теплов Б. М. Новые данные по изучению свойств нервной системы человека. — В кн.: Типологические особенности в нервной деятельности человека. М., 1963.
10. Трубникова Р. С. К вопросу о соотношении запоминания материала разного объема и содержания с силой нервной системы. — Матер. IV Всес. съезда общ. психологов СССР, Тбилиси, 1971, с. 89—92.
11. Уманский Л. И. К проблеме способностей в связи с типами в нервной деятельности. — Тез. докл. на II съезде общ. психологов, М., 1963, с. 112—114.
12. Фетискин Н. П. Монотония в спортивной и производственной деятельности. Автореф. Тарту, 1972.
13. Хилова Г. М. Устойчивость кратковременной и оперативной памяти в некоторых экстремальных условиях. — «Вопросы психологии», № 5, 1970, с. 152—156.

VÕIMEKUS JA TÖÖKUS EDUKUSMUDELI ALUSEKS

**AHTO LÖHMUS,
TPI dotsendi kt.**

Üks hariduse järjepidevuse probleeme on jõudluse tagamine üleminekul keskhariduselt kõrgharidusele. Kas keskkoolilõpetanu suudab jätkata õpinguid kõrgkoolis? Kas vaimne töö on talle sobiv ja jõukohane? Küsimus on õiges kutseuunamises, sest kõrgkooli läheb edasi vaid kolmandik meie keskkoolilõpetanutest. See kolmandik peab omama piisavaid vaimse töö oskusi, milleks eeldused loob eelnev õpetamine.

Pedagoogilise tegevuse edukus sõltub sellest, kui hästi õpetaja tunneb õpetatavaid, oskab õigesti määrata õpilase võimete ja töökuse vahekorda. Võimetest, mida töö kaudu ei rakendata ega arenda, pole mingit praktilist kasu. Elu näitab, et vähesed neist, kes ei ole koolis harjunud pidevalt töötama, oma harjumusi pärast keskkooli muudavad. Tulemuseks võib olla täielik ebaedu vaimses töös.

Pakun välja ühe võimaluse õpilaste töökus- ja võimekusnäitajate vahekorra modelleerimiseks. Sobiv aeg mudeli koostamiseks oleks üheksanda klassi lõpp.

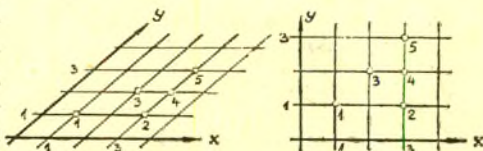
Mudeli saamine

Üldhariduslik jõudlus mingil etapil on kogu eelnenud kasvatus tulemus. Jõud-

lus sõltub võimetest, õppetööst koolis, koolivälisest tingimustest. Oluline osa on õppimishoiakul, mis tugevdab või nõrgendab töötahet.

Õpilaste suunamisel õppetöös ja kutsevalikus on tarvilik küllalt täpselt tunda õpilase võimeid, suhtumisi, tööharjumusi, kalduvusi, huvisid jms. Kui eeldada, et neid isiksuseomadusi on võimalik mõõta, võiksime kõiki õpilasi kirjeldada vastavate omaduste mõõtarmudele järjendite kaudu samuti kui punkte oma koordinaatide kaudu. Oletame, et igal omadusel on seitse võimalikku väärtust. Mis tahes omaduse madalaimale tasemele vastab mõõtarm 1 ja kõrgeimale tasemele 7. Nii kirjeldab nelja omaduse (tunnuse) korral keskmist õpilast järjend (4; 4; 4; 4). Seda järjendit võiksime vaadata kui punkti oma nelja koordinaadiga neljamõõtmelises ruumis. Igapäevases elus on inimene harjunud põhiliselt opereerima kahe- või kolmemõõtmelises ruumis, s.o. tasandil (paberilehel, tahvlil jms.), kus igal punktil on vaid kaks koordinaati (x ; y).

Järelikult tuleks ülevaatlikkuse huvides koordinaatide mis tahes arvu korral üle minna kahele koordinaadile (tunnusele). Need saadakse olemasolevaid sobivalt kombineerides. Viimane tähendab seda, et saadav koordinaatijestik oleks ristteljestik. Joonisel 1 on antud viis punkti (1; 1), (3; 1), (2; 2), (3; 2) ja (3; 3) kald- ja ristteljestikus.

Joon. 1. Punktide kald- ja ristkoordinaatide näitamine

Jooniselt on näha, et ristteljestikus on need punktid üksteisest paremini eristatavad kui kaldteljestikus (vt. punktid 2, 4, 5).

Juhuslike muutujate (tunnuste) korral on sobiv meetod muutujate $x_1, x_2, \dots, x_n$ mis tahes arvult kahele kombineeritud

muutujale z_1 ja z_2 üleminekuks lineaarsete kontrastide meetod. Meetodi rakendamise tulemusena saame ristkoordinaadid ($z_1; z_2$) e. lineaarsete kontrastid.

Olgu lähtemuutujateks

x_1 — kolme reaalne (matemaatika, füüsika, keemia) hinnete summa, kusjuures hindeks on kolme esimese veerandi hinnete põhjal väljapandav koondhinne;

x_2 — nelja humanitaarne (eesti keel, kirjandus, võõrkeel, ajalugu) hinnete summa (vt. eelmine selgitus);

x_3 — aritmeetilise või verbaalse testi tulemus (vastavalt õpilase kalduvustele);

x_4 — loogilise testi tulemus.

Kõik muutujad mõõdetakse seitsmepallisel skaalal.

Toodud muutujate korral prognoosivad õpilaste edukust kõige paremini kontrastid

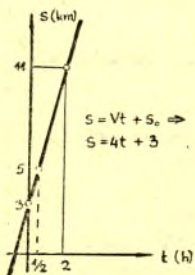
$$z_1 = x_1 + x_2 + x_3 + x_4$$

ja

$$z_2 = (x_1 + x_2) - (x_3 + x_4).$$

Igale õpilasele vastab üks konkreetne kontrastide väärtuste paar ($z_1; z_2$), mille kaudu saame kõik õpilased esitada z_1z_2 -tasandi punktidenä (vt. joon. 4).

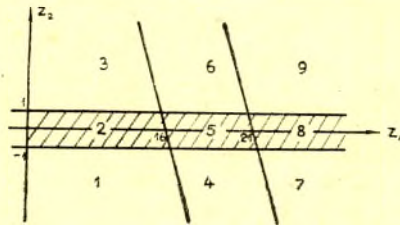
Taoline lähenemine ei tohiks olla võõrastav, sest saame ju analoogiliselt määrata inimese asukoha teel, kui tema liikumise algus ja kiirus on teada. Kui teame, et ta antud ajamomendiks oli jõudnud käia 3 km ja liigub kiirusega 4 km/h, siis kahe tunni pärast on ta ära käinud 11 km. Graafiliselt on see liikumine kujutatud joonisel 2.

Joon. 2. Aja ja teepikkuse sõltuvus ühtlasel liikumisel

Graafikult saame kindlaks teha inimese asukoha mis tahes ajahetkel. Näiteks 0,5 tunni pärast oli ta 5 km kaugusel lähtekohast.

Kontrastidel põhineva mudeli tõlgendus lähtub muutujate x_1, x_2, x_3, x_4 tähendusest. Võrreldes õpilaste paiknemist z_1z_2 -tasandil ja õpiedukust saab kogu z_1z_2 -tasandi jagada nelja sirgega üheksaks osapiirkonnaks. Toome need piirkonnad joonisel 3 ja anname osapiirkondade tõlgenduse artikli algul sõnastatud ülesandest lähtudes.

Joon. 3. Prognoositasand

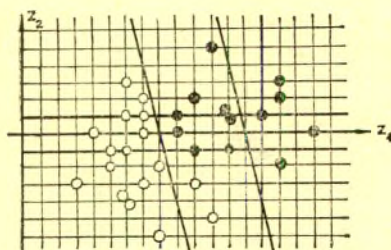
Õpiedukus sõltub nii vaimsetest eeldustest kui ka töökusest. Üldhariduskooli kursuse omandamise tase sõltub oluliselt töökusest. Tagasihoidlike eeldustega töökas õpilane saavutab enamasti paremaid tulemusi (peegeldub hinnetes) kui heade eeldustega õpilane, kes süstemaatiliselt ei tööta. Kontrast z_1 iseloomustab võimete ja töökuse summat, kontrast z_2 aga esimeses lähenduses töökuse ja nimetatud testidega mõõdetud võimete vastavust. Töökus saadakse kui muutujatega x_1 ja x_2 mõõdetud edukuse ning muutujatega x_3 ja x_4 mõõdetud võimekuse vahe. Nii eraldame z_1z_2 -tasandil edukuse järgi nõrga tsooni (osapiirkonnad 1-2-3) — edukus valdavalt rahuldav või puudulik, keskmise tsooni (4-5-6) — edukus valdavalt hea, tugeva tsooni (osapiirkonnad 7-8-9) — edukus valdavalt väga hea või hea; ning töökuse järgi nivoo 3-6-9 — töökusnäitajad ületavad võimekusnäitajaid (usus- e. püüdlikkusnivoo), nivoo 2-5-8 — töökus- ja võimekusnäitajad on vastavuses, nivoo 1-4-7 — võimekusnäitajad ületavad töökusnäitajaid (vähetöökate nivoo).

Nii võib toodud interpretatsioonis näi-

teks öelda, et osapiirkonda 4 sattuvad õpilased on keskmiste võimetega, kuid pidevate tööharjumusteta.

Olgu meil olemas klassi edukusmodel (vt. joon. 4).

Joon. 4. Klassi edukusmodel

Mudeli rakendusvõimalustest räägime kõrgkoolis saadud tulemustele tuginedes. Vaimseks tööks heade eeldustega 13 õpilast on joonisel 4 antud mustade punktidenä. Keskmise tsooni kaks kõige alumist õpilast peavad muutma seniseid tööharjumusi, tuleb kasvatada nende kohusetunnet. Alles keskkooli lõpetamisel võib öelda, kas neil on mõtet jätkata õpinguid kõrgkoolis. Paraku noored inimesed, kes ei ole harjunud järjekindlalt töötama üldhariduskoolis, ei suuda seda teha ka kõrgkoolis ja on määratud eksmatrükuleerimisele.

Õpetamise individualiseerimise seis-

kohalt on mudelilt näha, kelle tagasihoidlikud õpitulemused on tingitud tagasihoidlikest eeldustest, kellel aga töötahte puudumisest. Katsed on näidanud, et nõrga tsooni õpilaste jõudlust on võimalik mitmesuguste didaktiliste abimaterjalidega tõsta kuni 60% võrra.

Modelleerimine üheksandas klassis on otstarbekas seetõttu, et üheksanda klassid komplekteeruvad tihti erinevate klasside ja ka erinevate koolide õpilastest. Ühtne mudel lubab õpetajatel ühesugustelt alustelt lähtuda õpilaste jõudluse hindamisel. Mõeldav on mudeli koostamine kohe õppeaasta algul kaheksanda klassi lõputunnistuse hinnete ja testitulemuste alusel.

Mudel töötab seda täpsemalt, mida objektiivsemad on hinned, mida vähem nad sisaldavad premeerimis-karistamis-elemente (hinde tõstmise palli või poole võrra püüdlikkuse või õpetaja mitte-segamise eest ning alandamine vastupidisel juhul ja kahe panemine aines ainetunnis korrarikumiste eest).

Käesolev artikkel on kirjutatud mõttega tutvustada õpetajatele objektiivset võimalust õpilaste jõudlust kajastava mudeli saamiseks. Lähtemuutujaid x_1 võib varieerida ja ka kontrastid võivad tulla erinevad. Siin oli toodud üks konkreetne mudel valitud nelja tunnuse korral. Mõelge, kas selles on iva!

«Soovide rikkuses ilmutab nooruk talle endale arusaamatut püüdu omaenda jõudu, võimusi ja võimeid tunnetada. Harrastuste püsimatust — see on otsingud.»

V. SUHHOMLINSKI

«Analüüsides selle põhjusi, mis viib üksikuid noorukeid meie ühiskonna moraalinormide rikkumisele, mõnikord aga ka moraalsele langusele, näeme enamasti inimese emotsionaalse ja esteetilise elu ahtust lapse-, nooruki- ja varajase nooruse aastail.»

V. SUHHOMLINSKI

«Kodanikutunded on kõige üllamad ja õilsamad hingeliigutused, nad ülendavad inimest, kinnistavad temas ühiskondlikku teadvust, au ja uhkust. Kodanikutunded on moraalse puhuse peamine läte.»

V. SUHHOMLINSKI

«Osata õigesti määrata piiri, mille taga algab kõrvalisele vahelesegamisele kättesaamatu intiimne sfäär — selles seisab kasvatus suur kunst.»

V. SUHHOMLINSKI

KLASSIVÄLINE TÖÖ JA KORREKTSIOON*

**VALDUR LULLA,
Tartu 2. eriinternakooli
direktori asefäitja**

Tähtis koht klassivälises korrektsiooni-
töös on õpilaste rühivigade parandami-
sel. Rühivigu esineb ju erikoolides mär-
gatavalt sagedamini kui normaalkoolis.
Hea ja õige rühi kujundamine on aga
oluline kasvatuslik ettevalmistus murde-
eale. Nooruk, kellel on sirge rüht, kes
valitseb oma füüsilist mina, neiu, kelle
kõnnak on graatsiline ja kes hoiab uh-
kelt pead püsti, on sisemiselt tasakaalu-
kam ja enda väarikusest lugupidavam
kui lohaka rühiga eakaaslane. Lodeva
ja hooletu rühiga noorukitel puudub
tihti sisemine enesekindlus, nad on kõige
halva jaoks valla, sest nende sisemised
kaitsemehhanismid on puudulikult are-
nenud. Siit tulenevad tihti ka kõlvatud
teod ja eneseväarikustunde kaotsimine.

* Algus «Nõukogude Koolis» 1978, nr. 7

Sihipärane ja arukas mootorika raken-
damine omab seega anomaalse lapse
arengus, eriti tema kõlbelse palge kaju-
nemisel tähtsa kohta.

Värv, vorm ja sõna

Vist kõigis koolides leidub poisse, kes
lõpmatult armastavad kritseldada. Ena-
masti on need «rahitud hinged», kes
otsivad oma sisemistele pingetele graafi-
list lahendust. Kujutaval kunstil, kunsti-
ringil on ulatuslikud võimalused laste
käitumishälvete paremaks diagnoosimi-
seks ja korrektsiooni teostamiseks. Paar-
teist aastat tagasi internakoolis tööta-
des tuli tegemist teha kolme ülekasvanud
noorukiga, kes pidevalt segasid õppetööd
ja valmistasid raskusi kasvatajatele.
Kõik olid suured sodijad ja nii saigi
nad suunatud kunstiringi. Ringi juhenda-
daja, õpetaja M. Kärner, kellest täna-
päeval on saanud kujutava kunsti kor-
rektsiooniliste võimaluste kasutamise
paremaid spetsialiste meie vabariigis,
oskas igale poisile leida sobiva temaatika
ja tehnika. Umbes paari kuu möödudes
toimusid nendes noorukites märgatavad
muutused. Õpilane H. T., kes torkas tun-
dides silma püsimatuse ja kõrvaliste
asjadega tegelemisega, asus kunstiringis
joonistama sõe ja tušiga. Pindade käsit-
lus oli tal järsk ja kontrastne, joon när-
viliselt terav ning katkendlik. Poisi sise-
pinged vallandusid närvilistes, omapä-
rastes joonistustes. Tänu sellele vähene-
sid koolitunnis tehtavad märkused, pa-
ranes õpiedukus ja nooruk lõpetas
8-klassilise kooli. Möödusid aastad. Ühel
sügisõhtul helises joonistusõpetaja kor-
teris telefon ja tänulik noormehehää-
l teatas, et ta asub nüüd aega teenima
meie armee ridadesse ja kuna tal ei ole
kedagi lähedast inimest, tahab ta õpetaja-
t tänada kõige hea eest. Ega vist olegi
suuremat tasu pedagogile kui teadmine,
et sa oled suutnud noore inimese kaju-
nemisele kaasa aidata.

Tänapäeva psühhiaatrias on laialda-
selt levinud nn. psühhodraama kool-

kond. Selle koolkonna esindajad peavad psühhodraama üheks rajajaks A. Makarenkot. Nimelt juhendas ju A. Makarenko kogu oma pedagoogilise tegevuse vältel ühte klassivälise ringi — draamaringi. A. Makarenko valis kindlatel kasvatuslikel eesmärkidel oma murelastele vajalikke näidendiosi. Ta pidas vajalikuks, et nooruk saaks läbi elada kangelaslikkuse võlu, reetmise alatust, südamehelluse kõikevõitvat jõudu ja kalkuse kahjulikkust. Reola 8-kl. kooli kauaaegne näiteringi juhendaja õpetaja A. Kahk kirjutab: «Teatrilane looming muudab õpilased paremaks, rikkamaks, kõlbelselt täiuslikumaks.» (4.)

Paar tosinat aastat tagasi lastekodus töötades puutusin kokku ülekasvanud neurootilise noorukiga, kelle käitumises oli palju vastuolulist. Õppides lastega S. Maršaki «Muinasjuttu sokust», andsin sellele noorukile mängida Kurja osa. Tuli enne tubli tükk tööd teha, et kuri hakkaks elama ja kõlama. Etendus läks korda. Kuri oli tõeliselt kuri. Nooruki käitumine aga muutus. Ta oleks nagu kurja endast välja mänginud. Ühel õhtul, kui ta uneajal veel magalas luges ja mina head ööd soovides tule kustutasin, palus ta mind oma voodi servale istuda. Varem oli ta sellises olukorras ägeda protestiga reageerinud, nüüd lausus ta, värin hääles: «Kasvataja, küll ma olen teile ikka halb poiss olnud.» Temast on sirgunud nüüd tubli töömees.

Näidendi õppimine aitab jagu saada psühhopaatsetest pingetest. Tütarlaste erikutsekoolis töötades kasutasin näidendi õppimist selleks, et võimaldada noorukitel välja reageerida sisemised pinged ja luua selle tulemusena käitumise suurem stabiilsus ning hiljem ka edukam sotsiaalsete suhete korraldamine.

Suure korrektsoonilise väärtusega on ka etlemine. Paistavad ju siin kohe silma kõne rütimis, selguses ja hääldamises esinevad puudused, mis on sagedasti anomaalse lapse eneseväljenduse puudulikkuse põhjustajateks. Massdeklamatsoon, ilmekas lugemine — kõik see aitab neid puudujääke ületada ja koos posi-

tiivsete elamustega tugevdab enesetäiustamise püüdlusi.

Mõeldes tulevikule

Õppetöös saavad erikoolide õpilased eluks vajalikke teadmisi. Paranevad ka õpilaste omavahelised sotsiaalsed suhted. Klassivälise tegevuse korrektsooniline jõud peitub aga esmajoones selles, et siin põimuvad tihedalt praktilises tegevuses esteetika ja eetika.

Keegi ei eita töökasvatuse suurt korrektsoonilist väärtust anomaalsete lastega tehtavas kasvatus töös. Töös saavutavad anomaalsed lapsed tihti kõrge meisterlikkuse taseme, tööalased oskused võimaldavad neil suhteliselt hästi toime tulla neile antud tööülesannetega. Enamasti hinnatakse kõikjal anomaalsete noorukite töötahet ja püüdlikkust. Koolist lahkunud noorukite sotsialiseerumise raskused ei ilmne niipalju tööprotsessis kui just oma vaba aja sihipäraselt ja sisukas kasutamises. Küllaltki tihti lüüakse vaba aega lihtsalt surnuks või rahuldatakse oma kõige primitiivsemaid tarbeid. Siit saab alguse sotsiaalsete konfliktide teke.

Palju kasutamata võimalusi on varjul veel klassivälises tegevuses, et kujundada meie erikoolide õpilastes nii vajalikke vaimseid tarbeid. Kasvatada meie anomaalsetes lastes neid huvitavatel tegevusaladel sotsiaalselt väärtuslikke tarbeid, eks sellega kindlusta me ka tulevikus oma kasvandikele parema oskuse vaba ajaga toimetulemiseks. Olgu see siis puidust või metallist meisterdamine, kollektsioneerimine või küülikukasvatuse, iluaiaandus, rahvatants, musitseerimine, fotografeerimine või kalastamine. Teda huvitaval kitsal alal on debiilne laps suuteline saavutama arvestatavaid tulemusi. Klassivälise töö ongi kutsutud ja seatud neid varjatud rikkusi avastama, et luua võimalusi ka anomaalsel lapsel tunnetada oma sotsiaalse positsiooni olulisust ning tagada talle endast lugupidamine ja positiivsete eeskujude järgimise võimalus. Kujuneb ju sellel alusel sisemine väärikustunne, mis on

tugevaks tõkkeks asotsiaalsetele tendentsidele. Mitte ainult tööst ja töötasust ei sõltu anomaalsete laste edukas sotsialiseerumine, vaid ka oskusest korraldada õigesti oma sotsiaalseid suhteid vabal ajal.

Olgu siis erikoolide klassivälise töö põhipüüdluseks igati kaasa aidata anomaalsete laste isiksuse igakülgele arengule, selle sisemise kooskõla kujundamisele, mis leiab oma väljenduse kõlblikes käitumises.

Kirjandus

1. Angerhoefer, U., Bröse, B., Samski, Ch. S. Zur Entwicklung von schöpferischen Potenzen der debilen Schüler — «Die Sonderschule», 1977, Heft 6, S. 337—347.
2. Göllnitz, G., Schulz-Wulf, G. Rytmisch-psychomotorische Musiktherapie, Jena, 1976.
3. Großmann, G., Dialektik der Entwicklung geschädigter Kinder. — «Die Sonderschule», 1977, Heft 5, S. 267.
4. Kahk, A. Laste näitekunstialane tegevus kõlbeliste ja esteetiliste veendumuste kujundamisel. — Ettekandeid XI vabariiklikelt pedagoogilistelt lugemistelt. Tln., 1977.
5. Pinn, V. Emotsioonid ja pedagoogika. Tln., 1975.
6. Reigo, A. Korrektsiooni alused. — «Nõukogude Kool», 1974, nr. 10, lk. 807.
7. Schwalbe, Ch. Musiktherapie. Jena, 1972.
8. Suhhomlinski, V. Mõtteid kasvatusesest. Tln., 1978.
10. Werner, R. Das verhaltensgestörte Kind. Berlin, 1967.
11. Белкин А. С. Нравственное воспитание учащихся вспомогательной школы. М., 1977, с. 70.
12. Каган М. С. Человеческая деятельность. М., 1974, с. 250.
13. Рубинштейн С. Я. Психология умственного осталого школьника. М., 1970, с. 158.
14. Рыбаков Н. В. Моральные отношения и их структура. ЛГУ, 1974.

J. Kunderi nimelise Tallinna 32. keskkooli õpilastööde näitusel.

MARGUS VIKMAA foto

LÖPPES KABINETSÜSTEEMI ÜLEVAATUS

ANTS EGLON, Vabariikliku Õpetajate Täiendusinstituudi direktor

Nõukogude kooli praegusel arenguetapil on mõõtnatult kasvanud nõudmised õpetamise sisule ja meetoditele, õpilaste üldharidusliku ettevalmistuse tasemele. Konkreetse tagatise lähemate aastate perspektiividele annab NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus «Üldhariduskoolide õpilaste õpetamise ja kasvatamise ning nende tööks ettevalmistamise edasisest täiustamisest».

Hariduse sisu uuendamise ja pedagoogilise protsessi täiustamise tulemusena kasvas õpetamise loominguine iseloom ning suurenes õpilaste tunnetusaktiivsus. Kõik see tingis mitmeid sisulisi ja vormilisi uuendusi õppeprotsessi korraldamisel. Õige oli aineõpetuse üleviimine kabinetsüsteemile.

Õpetamine ainekabinetis on võimaldanud õpetajal süstemaatilisemalt ja efektiivsemalt kasutada näitvahendeid, didaktilist materjali, tehnilisi vahendeid ja laboratooriumi varustust. On tekkinud paremad võimalused õpilaste mõt-

tetegevuse arendamiseks, teadlikumaks materjali omandamiseks ning kõige tähtsam — on tekkinud konkreetset võimalused rakendada teoreetilisi teadmisi praktikas.

Meie vabariigi keskkoolides on käesolevaks ajaks lõpule viidud kabinettide sisustamise ja kabinetsüsteemi organiseerimise majanduslik etapp.

Koolide pedagoogiliste kollektiivide läbimõeldud tööna, toeka šeffettevõtete ja -majandite abiga on saanud teoks keerukas, suurt töövaeva ja rohkeid materiaalseid vahendeid nõudev ettevõtmine. Ainekabinettide rajamisel ja sisustamisel on õpetajad ära teinud tohutu töö (suures ulatuses ka käsitsitöö). Meie üldhariduskoolide seinte vahele on koondatud suured rikkused. Õpetaja töö paremaks organiseerimiseks tuleb rakendada need rikkused kõige ratsionaalsemalt ning resultatiivsemalt õppe- ja kasvatustöö efektiivsuse tõstmiseks.

Et anda hinnang kabinetsüsteemi rakendamise olukorrale meie vabariigis ning välja selgitada sellel alal paremaid tulemusi saavutanud keskkoolid, organiseeriti 1977/78. õppeaastal üldhariduslike keskkoolide kabinetsüsteemi ülevaatus. Eelmistel aastatel oli tehtud üksikute õppeainete kabinettide (keemia, bioloogia, füüsika jne.) ülevaatusi. See andis julgust ja teatavaid kogemusi asuda üle vaatama kabinetsüsteemi ning selle funktsioneerimist teravikuna.

Teatavasti olid keskkoolid ülevaatuks jaotatud suuruse järgi 4 gruppi.

Ülevaatuks olid moodustatud komisjonid rajoonides ja linnades, Haridusministeeriumis töötas vabariiklik orgkomitee, kes koolide töö hindamiseks moodustas 3 vabariiklikku žüriid.

Rajoonide ja linnade komisjonid selgitasid igas grupis välja parimad koolid ning esitasid need ülevaatomiseks vabariiklikele žüriidele.

I grupis (keskkoolid klassikomplektide arvuga kuni 22) oli 14 keskkooli.

II grupis (keskkoolid klassikomplektide arvuga 23 ja enam) — 22 keskkooli.

III grupis (õhtu- ja kaugõppekeskkoolid, kellel on oma maja) — 7 kooli.

IV grupis (õhtu- ja kaugõppekeskkoolid, kes töötavad teiste asutuste ruumides) — 3 kooli.

Parimate kabinetüsteemil töötavate keskkoolide väljaselgitamisel peeti eelkõige silmas, kuidas koolides on lahendatud õppe- ja kasvatustöö kvaliteedi tõstmise probleem kabinetüsteemi optimaalse kasutamise teel. Seetõttu ei jäänud tähelepanu keskmesse mitte niivõrd unikaalsed aparaadid ja tehnilised vahendid, kuivõrd kabinetides tehtav sisuline töö. Eraldi hinnati didaktiliste vahendite süsteemi sellest küljest, kas see võimaldab tänapäevaselt kogu klassi õpetades arvestada iga õpilase individuaalsust.

Iga kabinetit vaadeldi ülevaatusel kui õppe- ja kasvatustöö üht keskust üldises süsteemis. Kasvatustööd hinnates tuli jõuda selgusele, mil määral kabinet on kujunenud vastava õppeaine kasvatustöö keskuseks.

Hindamisel oli hulk küsimusi, mis puudutasid kabinetüsteemi organisatsioonilist külge ja juhtimist koolides,

mille hulka kuulusid kabinetüsteemi nõuetekohast funktsioneerimist tagav korraldus, ainekabinettide sisustuse ratsionaalsus, vastavus hügieeni- ja esteetikanoüetele jne. Hinnatavate probleemide ring oli lai ning hindamine küllalt keeruline.

Ülevaatusel ilmnes, et kõik uus on küllalt raske juurduma, kardinaalsed muudatused (loen kabinetüsteemi rajamise nende hulka) ei toimu kergesti — takistuseks oli ja on traditsiooniline lähenemine õppe- ja kasvatustööle, konservatiivsus, tehniline küündimatus jms. Saadi veel kord kinnitust, et meie koolide õpetajaskond on teinud hindamatu töö ainekabinettide sisustamisel didaktiliste materjalidega ja nende süstematiseerimisel. Paremates koolides on oskuslikult lülitatud õppetundi arvukalt audiovisuaalseid vahendeid. Tänapäeva kool seisab teatud mõttes tehnikarevolutsiooni künnisel. Aastaaastalt on tehniliste vahendite osa õppetöös muutunud mõjusamaks, kergendades õpetaja tööd. Õpetaja ise on muutunud julgemaks, saanud peremeheks õppetehnika üle. Püsib aga prob-

Tabel 1

ÜLDHARIDUSLIKE KESKKOOLIDE (KLASSIKOMPLEKTIDE ARVUGA KUNI 22) ÜLDJÄRJESTUS

Koht	Kool	Punktide üldarv	% maksimaalsest punktide üldarvust	A-osa punktide keskmine	B-osa punktide keskmine
I	Suure-Jaani keskkool	166	81%	4,02	4,27
II	Kose keskkool	152	74%	3,6	3,95
III	Kiviõli 1. keskkool	141,5	69%	2,92	4,3
III	A. Müürisepa nim. Orissaare keskkool	139	68%	3,29	3,64
III	O. Lutsu nim. Palamuse keskkool	139	68%	3,75	3,27
IV	Kanepi keskkool	138,5	67,9%	3,24	3,36
V	Kadrina keskkool	122,2	59,5%	3,38	2,32
VI	Püssi keskkool	116,3	56,6%	2,9	2,9
VII	Vändra keskkool	110,7	54%	3,25	2,45
VIII	Koeru keskkool	109	53,2%	2,5	3,1
IX	Tsirculiina keskkool	108,2	52,7%	2,96	2,5
X	Sillamäe 3. keskkool	102	49,8%	2,05	3,15
XI	Narva 7. keskkool	96	46,8%	2,4	2,4
XII	Puhja keskkool	95	46,3%	2,77	2,5
Keskmine				3,05	3,2

leem, et küllaldaselt pole uuritud uute (ka vanade) õppevahendite võimalusi, neid pole tutvustatud õpetajale, ei ole ka selge õppetehnika koht õppetunnis; mitmete õppevahendite konstruktiiv-tehnilised omadused on kaugel täiuslikkusest.

Järgmiseks esitatakse kokkuvõtteid esimesest kabinetsüsteemi ülevaatusast meie vabariigis. Tabelites 1, 2, 3 on antud keskkoolide üldine paremusjärjestus kooligruppide kaupa. Esitatud on ülevaatusel saavutatud punktide arv, võrdlusena antud saadud punktide protsent võimalikust maksimaalpunktide arvust ning ära näidatud kooli koht üldjärjestuses.

Iga grupi koole hindasid oma žüriid, kes ühesuguse pilgu ja mõõdupuuga hindasid kõiki vastava grupi koole.

Ärgu häirigu see, et ühel või teisel grupil on kõrgemad või madalamad punktisummad. Tundub, et kõige rangelmalt hindas I grupi žürii.

Eri rajoonide (linnade) parimate keskkoolide tase on suuresti erinev. Käesoleva ülevaatuslega ei selgunud meie vabariigi parimate keskkoolide üldine paremusjärjestus, vaid pingerritta pandi linnade ja rajoonide parimad keskkoolid vabariigi ulatuses.

Tabelite 1, 2, 3 eelviimases ja viimases veerus on toodud ülevaatusel osalenud keskkoolide keskmised hinnad kooligruppide kaupa vastava hindamisjuhendi alusel, mis on avaldatud «Käskkirjades ja juhendites» nr. 3(37) koolidele 1976. a. Tabelid on koostatud hindamisele kuuluvate alade järgi. A-osas hinnati õpperuume ja nendes tehtavat tööd põhiliselt 5 alaliigis:

Tabel 2

ÜLDHARIDUSLIKE KESKKOOLIDE (KLASSIKOMPLEKTIDE ARVUGA 23
JA ROHKEM) ÜLDJÄRJESTUS

	Punktide üldarv	% maksi- maalsest punktide üldarvust	A-osa punktide keskmine	B-osa punktide keskmine
I Lokska keskkool	181,5	90,7%	4,18	4,81
II Tallinna 33. keskkool	171,6	88,0%	3,88	4,8
II Narva 4. keskkool	180,0	87,8%	4,34	4,45
III Rakvere 1. keskkool	161,2	82,7%	3,89	4,40
III Tartu 10. keskkool	156,8	82,5%	3,61	4,60
III Põltsamaa keskkool	165,5	80,7%	3,65	4,36
IV Abja keskkool	162,0	79,0%	3,77	4,09
V Valga 1. keskkool	149,2	76,5%	3,56	4,05
VI Rapla keskkool	152,6	74,5%	3,84	3,59
VII Pärnu-Jaagupi keskkool	143,0	73,3%	3,4	3,49
VIII Tallinna 20. keskkool	149,1	72,7%	3,26	3,82
IX A. Kesleri nim. Kohtla-Järve keskkool	149,0	72,7%	3,44	3,72
X Tallinna 11. keskkool	141,6	72,6%	3,47	3,80
XI Põlva keskkool	145,0	70,7%	3,57	3,55
XII Sindi keskkool	134,0	70,5%	3,21	3,80
XIII Sillamäe 4. keskkool	137,0	70,2%	3,23	4,00
XIV Võru 1. keskkool	136,9	70,2%	3,28	3,65
XV Tallinna 53. keskkool	133,2	68,3%	2,99	3,80
XVI Aseri keskkool	121,0	62,0%	3,05	2,72
XVII Haapsalu 1. keskkool	126,0	61,5%	3,39	2,81
XVIII Elva keskkool	99,7	51,1%	2,44	2,55
XIX Türi keskkool	102,1	49,8%	2,46	2,36
		Keskmine	3,45	3,78

1. Õppevahendite ja kirjanduse fond.
2. Mööbel, tehnilised vahendid, abimaterjalid.
3. Kujundus.
4. Dokumentatsioon.
5. Kabinetis tehtava töö tase.

B-osas hinnati kooli kabinetsüsteemi organisatsioonilist taset ja juhtimist.

Lõplik punktide summa saadi A- ja B-osa punktide liitmisel, kusjuures saadud punktide summa ja koondhinne ei olnud koolide kõrvutamisel absoluutseks kriteeriumiks. Võrdsete ja ligilähedaste tulemuste puhul loeti paremaks neid koole, kus paremaid resultate saavutati kabinetides tehtavas õppe- ja kasvatustöös, kus kabinetsüsteem nõuetekohaselt funktsioneeris.

1. Kui nimetada hindeid kohapunktideks, siis I grupi keskkoolidest said esikohapunkte eri aladel A-osas Suure-Jaani keskkool 13 alal 23 võimalikust, Palamuse keskkool 6 alal, Kanepi ja Kadrina keskkool 1 alal ning Vändra keskkool 2 alal. Teise koha punkte sai Suure-Jaani keskkool 7 alal, Kose keskkool 3 alal, Palamuse keskkool 9

alal, Kadrina keskkool 2 alal, Kiviõli ja Vändra keskkool ühel alal.

II grupi koolidest sai Loksa keskkool esikohapunkte 5 alal, Tallinna 33. keskkool 6 alal, Narva 4. keskkool 12 alal. Teise koha punktid jagunesid järgmiselt: Loksa keskkool 12 alal, Tallinna 33. keskkool 2 alal, Narva 4. keskkool 3 alal, Rakvere 1. ja Rapla keskkool 2 alal, Tallinna 20. ja 11. keskkool ühel alal jne.

Organisatsiooniline ja juhtimistase oli kõrgeim Loksa keskkoolil Tallinna 33. ja Tartu 10. keskkooli ees.

III ja IV grupis osales koole vähe, seetõttu on ka tabeliseis paremini jälgitav ja võrreldav; paremad koolid said stabiilselt häid hindeid.

2. Kõikides gruppides on esimestele ja viimastele kohtadele tulnud koolide erinevus suur nii punktide üldarvus kui ka üksikaladel. I grupi koolide absoluutselt kõrgeim alahinne oli 4,73 ja madalaim 0,4, II grupi koolidel vastavalt 4,94 ja 1,37, III ning IV grupi koolidel 5,0 ja 2,78.

3. Keskmiste hinnete kaudu on võimalik välja tuua kõige tugevamad ja nõr-

Tabel 3

ÜLDHARIDUSLIKE KESKKOOLIDE (ÕHTU- JA KAUGÕPPEKOOLID III JA IV GRUPP) ÜLDJÄRJESTUS

Koht	Kool	Punktide üldarv	% maksimumaalsest punktide üldarvust	A-osa punktide keskmine	B-osa punktide keskmine
III grupp					
I	Tallinna 3. õhtukeskkool	170,9	94,9%	4,66	4,39
II	Rummu õhtukeskkool	163,6	90,8%	4,45	4,67
II	Narva 1. õhtukeskkool	161,2	89,5%	4,10	4,39
III	Viljandi õhtukeskkool	154,6	85,9%	3,87	4,44
IV	Tallinna 6. õhtukeskkool	149,9	83,2%	4,13	4,44
V	Sillamäe õhtukeskkool	145,7	80,9%	3,85	4,44
VI	Tallinna 1. õhtukeskkool	137,1	76,1%	3,20	4,22
Keskmine				4,04	4,57
IV grupp					
I	Tallinna kaugõppekeskkool	155,5	86,3%	3,92	4,22
II	Põlva kaugõppekeskkool	147,6	82,0%	4,07	4,33
III	Tartu 1. õhtukeskkool	139,8	77,6%	3,4	4,11
Keskmine				3,79	4,22

gemad alad. I grupi koolide tugevamad alad olid vajalike vahendite ja materjalide olemasolu praktilisteks ja laboratoorseks töödeks (hinne 3,64), õppevahendite olemasolu vastavalt tüüp-nimekirjale õppe- ja kasvatustööks vastavates klassides (hinne 3,5) ja kabinetides antavate tundide tase (hinne 3,63).

Kõige madalamad keskmised hinnad saadi I grupis õppeaine temaatiliste plaanide olemasolu, õpetaja töökoha organiseerimise ja kabineti baasil toimuva klassivälise töö ning selle sisukuse eest. Madalaima alaliigi keskmise hinde (2,84) said selle grupi koolid dokumentatsiooni eest.

Organisatsioonilist ja juhtimistööd hinnati keskmiselt hindega 3,2.

II grupi koolide A-osa hindamisel olid tugevamad järgmised alad: kabinetti kasutatavate sama aine õpetajate koostöö kabineti sisustamisel ja kasutamisel (hinne 4,04), kabinetis antavate tundide tase (hinne 3,81) ja õpilaste abi kasutamine kabineti sisustamisel (hinne 3,71). Kõige tugevam oli selle grupi koolidel kabinetis tehtava töö tase (hinne 3,7). Madalaimad keskmised hinnad saadi õppeaine temaatiliste plaanide olemasolu, vajaliku kirjanduse, ainealaste bibliografeeritud materjalide olemasolu ja õpetaja töökoha eest. Madalaima hindega alaliigiks oli jällegi dokumentatsioon. Organisatsioonilise ja juhtimistöö keskmine hinne II grupi koolidel oli küllalt kõrge — 3,78.

III grupi koolid said kõrgema hinde õpilaste abi kasutamise, inventari, näitvahendite ja didaktiliste materjalide arvestuse ning kabinetide kujunduse eest (hinnad 4,49; 4,26 ja 4,25). Madalaimad olid hinnad õpetaja töökoha organiseerimise, temaatiliste plaanide ning auditiivsete ja visuaalsete materjalide olemasolu eest.

IV grupi koolide tugevamad alad olid kabinetti kasutatavate sama aine õpetajate koostöö kabineti sisustamisel (hinne 4,51), näit- ja didaktiliste vahendite paigutamise süsteem ja käepärasus (hinne 4,29) ning omavalmistatud näitvahendite ja didaktiliste mater-

jalide olemasolu (hinne 4,16). Madalaimad hinnad saadi õpetaja töökoha organiseerimise, tehniliste vahendite kasutamise ja temaatiliste plaanide olemasolu eest.

Järeldused:

■ Kabinetsüsteemi ülevaatus tõi selgelt esile need positiivsed tendentsid ja tugevad küljed, mis meie ainekabinette on iseloomustanud kogu olemasolu kestel. Süsteemi materiaalne baas on küllaltki tugev, sest kõrgelt hinnati praktiliste ja laboratoorse vahendite olemasolu, õppevahendite vastavust tüüp-nimekirjadele, didaktiliste materjalide kogu, nende arvestust, paigutust ja kättesaadavust. Hinnatavaks tuleb lugeda sama kabinetti kasutatavate õpetajate tihedat koostööd. Rõõmustab, et kõrgelt on hinnatud ka õpilaste abi ainekabinettide sisustamisel.

Kõige paremaks saavutuseks võib lugeda seda, et kõrge hinnangu kõikides kooligruppides sai kabinetides antavate tundide tase. See peamine, mida me taotleme, on: ainekabinet peab looma õpetajale võimaluse anda õppetundi tänapäeva tasemel. Hea on, et ollakse õigel teel ning tundub, et edasised loomingulised otsingud, õppemethodite moderniseerimine, õpilaste iseiseisva töö oskuste pidev täiustamine on need tegurid, mis aitavad otsustavalt tõsta õppetunni efektiivsust.

Kabinetsüsteemi ülevaatus tõi selgelt esile ka vajakajäämised ja kitsaskohad. Kõige nõrgema hinde pälvis ainete temaatiliste plaanide olemasolu. Nimetatu viitab sellele, et õpetajat on liialt vähe abistatud, ehkki sellest palju räägitakse, kuid konkreetse abini pole kõikides õppeainetes jõutud. VÕT-i ainekabinettidel tuleb koostöös teiste metoodiliste tööorganitega see ülesanne kiiresti lahendada. Praegu on mõnedes õppeainetes vajalikud temaatilised plaanid juba mõnda aega olemas, teistes pole neid veel koostama hakatudki.

Palju jätab soovida õpetaja töökoht. Siin peaksid koostöös appi tulema VÕT-i ja Haridusministeeriumi aineko-

misjonid, konkreetsete ettepanekutega ka pedagoogikateadus.

Senini pole meie ainekabinetid kõikides koolides veel kujunenud kasvatus-töö keskuseks oma aine valdkonnas, seda tunnistab madal hinne klassivälisele tööle kabinetis. Takistuseks võivad olla mitmed objektiivsed põhjused.

■ Ülevaatusel parimaiks tunnistatud koolide juhtkonnad olid nii enestele kui ka pedagoogilistele kollektiividele selgeks teinud kabinetsüsteemi eelised ning rakendamisevõimalused oma koolis. Kindlaplaanilise tegutsemise orbiidis on olnud kõikide õppeainete õpetamine kabinetsüsteemis. Õpetajate oskuslik juhendamine on loonud eeldused kabinetide väljaarendamiseks. Õpetajatele on loodud materiaalsed võimalused kabineti väljakujundamiseks. Nimetatud koolides oli kogu kollektiiv hästi kursis nõudmistega kabinetsüsteemile.

Kadrina keskkooli juhtkond oli kindlustanud tugeva baasi õpetaja töökoha kujundamiseks. Väljapaistev oli Suure-Jaani keskkooli juhtkonna osa kabinetsüsteemi väljatöötamisel ja rakendamisel. Mõlemas keskkoolis on loodud head võimalused õppetehnika kasutamiseks. Kabineti heade perspektiiv- ja aasta-plaanide poolest paistsid silma Suure-Jaani ja Palamuse keskkool. Kõrgelt hinnati õpetaja osa kabinetide sisustamisel Palamuse, Suure-Jaani ja Kose keskkoolis.

■ Rajoonide (linnade) haridusosakonnad on väga erinevalt suhtunud kabinetsüsteemi ülevaatusesse. Kui Harju, Viljandi, Jõgeva rajoonis osati ülevaatus-tust ära kasutada kabinetide väljaehitamise stiimulina, siis Tartu, Paide ja Kohtla-Järve rajoonides oli suhtumine üritusse ükskõikne. Rajoonide tase on erinev ja ka ülevaatus rajoonikomisjonid on töötanud erineval tasemel.

■ Mõnes ülevabariigilisele ülevaatusel esitatud koolis ei olnud kõiki õppe-ruume, vaid esitati ainult kabinetideks sisustatud klassid, mistõttu mitmeid tuli tabelis hinnata nulliga (Türil 11, Elvas 12, Sindis 10, Aseris 8 ruumi). Rajooni

(linna) komisjonid ei olnud arvestanud kabinetis töötavat teist vahetust, mille hinded arvestuse objektiivsuse tagamiseks tuli kõikjal vabariigi žürii poolt sisse kanda (Tallinna koolid, Tartu 10. kk. jt.). Enamikus koolides kasutavad algklasside õpilased eri õppeainete kabinette õhtupoolikul, kuid selles ruumis pole algklassi tarvis midagi olemas. Väljapääsuna sobiks, kui teises vahetuses õpiksid mitte ainult algklassid, vaid neid võiks varieerida 1.—6. klassini.

Kõige kurvemas olukorras on meie vabariigis algklasside kabinetid, järelikult tuleb esmased jõupingutused rakendada nende täiustamiseks. Eeskujuga võiksid kõik koolid võtta Rapla, Põlva ja Narva 4. keskkooli algklasside kabinetidest.

■ Kokkuvõtete tegemisel ning koolide töö hindamisel edaspidi peaksime hakkama esile tõstma koolide šeffe. Võitnud koolide šefid on mõistnud kooli ees seisvaid probleeme ning osutanud materiaalselt abi, milleta koolid meie seniste tingimuste juures poleks suutnud kabinetsüsteemi rajada.

■ Koolides kasutatakse hulgaliselt mitmesuguseid perfokaarte (sisekontroll, mitmesugused kartoteegid, nende kantakse jaotusmaterjali jne.). Kahjuks ei tunne paljud õpetajad perfokaartide kasutamise ja perforeerimise algeidki, mistõttu neid kaarte kasutatakse kui heakvaliteedilist paberit. Samal ajal kurdetakse mitmes rajoonis, et perfokaarte ning ratsureid ei jätku.

Järelikult tuleks VÕT-i kõikide kursuste programmi lülitada ka perfokaartide kasutamise õpetus. Koolidelt tuleb nõuda, et perfokaarte kasutataks vastavalt eeskirjadele perforeeritult. Samuti oleks vaja abistada koole kabinetide kartoteekide jaoks ratsurite ja ratsurkaartide saamisel. Aeg on nii kaugel, et koolide varustamine nendega peaks toimuma tsentraliseeritult.

Probleemid:

■ Oleme jõudnud klassisüsteemi väljaarendamisel kabinetsüsteemiks nn. II

etappi, kus tuleb lahendada tähtis ülesanne — tõsta õppe- ja kasvatustöö efektiivsust. See on kompleksülesanne, milles tihedalt seostuvad uued õppeprogrammid ja õppeainetevahelised seosed. Ees seisab pedagoogilise protsessi optimeerimine õpetaja ja õpilaste tegevuse analüüsi kaudu. Põhjalikku uurimist vajab kogu õppeprotsess tänapäeva tasemel õpetamise organisatsiooniliste vormide, õpetamise meetodite, juhtivate didaktika printsiipide, pedagoogilise psühholoogia ja ka loogika alusel. Suure asjalikkusega peame analüüsima õpetaja ning õpilaste tegevust kabinet-süsteemi tingimustes.

■ Meie vabariigi õpetajad vajavad palju asjalikumat meetodilist juhendamist ja abi õpetamisel uutes tingimustes. Õpetajate töö vajab põhjalikku tundmaõppimist, nende kogemused üldistamist ja tutvustamist ning õpetajate hea töö sagedasemat ergutamist. Kindel on õpetajate ergutamise süsteem Loksa, Abja, Rakvere 1. keskkoolis. Koolisisese jagatakse heade tulemuste eest vimplaid, kiituskirju, medaleid, aukirju, märke jne. Erandjuhtudel on leitud võimalusi õpetajate materiaalseks ergutamiseks šeffide abiga. Mitmete koolide direktorid polnud rahul kabinet-süsteemi rajamisel silmapaistnud pedagoogide ergutamisevõimalustega. Liigselt limiteeritakse ka õpetajate autasustamist.

■ Enamat ja konkreetsemat juhendamist vajavad koolide juhtkonnad töö planeerimise küsimustes. Raskustes ollakse kooli perspektiivplaani, ainekomisjonide tööplaanide ja ainekabinetide perspektiivplaanide koostamisega.

Koolidele saab appi tulla nii: olemasolevate kabinetide igakülgse teoreetilise uurimise ja analüüsi tulemusena tuleks välja jõuda nende konkreetsete nõueteni, mida esitada iga õppeaine kabineti sisustusele (silmas pidades tänapäeva kooli lähemaid ja kaugemaid perspektiive). Sellise töö tulemuseks peaks olema kabinetide mudelite loomine õppeainete viisi.

■ Praktiliselt oleme jõudnud niikaugele, et koolides on igale kabinetile määratud juhataja. Suurtes koolides on neid inimesi 20—45. Kabinetijuhatajale on ette nähtud tasu 5 rbl., tasustada saab 6 inimest. See on sümboolne tasu, rohkem moraalne ergutamine. Nimetatud probleem on vaja teravamalt tõstatada ja lahendada nii, et kabinetijuhatajaid tasustataks vastavalt koolis olevate kabinetide arvule.

Koolides on nüüd juba palju tehnilisi õppevahendeid, mis nõuavad pidevat hooldamist ja pisiremonti, kuid pole inimest, kes seda teeks. Seda tööd on antud laborandile, makstud selle töö eest mitmesugustest allikatest, kasutatud vanemate abi jne. Need aga pole rahuldavad lahendused. Koolide koosseisu on vaja anda tehniliste vahendite hooldamiseks tehnik-meistri ametikoht. Ei rahulda ka koolide koosseisudes olevate laborantide ametikohtade arv.

■ Suure probleemide ringi moodustab kabinet-süsteemi nõuetekohase funktsioneerimise majanduslik kindlustamine. Täiesti lahendamata on kabinetide sisustamine õpilaste kasvule vastava mööbliga. Koolide tellimused mööblile jäävad täitmata. Olemasolev mööbel ei ole vastupidav ega otstarbekas; kool vajab reguleeritavat mööblit. Kiiremat lahendamist vajab sobivate tahvlite valmistamine ja nendega koolide varustamine tsentraliseeritult.

Koolides on palju didaktilist materjali, mis vajab paljundamist, süstematiseerimist ja korralikku paigutamist. On otsitud ja ka leitud mitmeid paljundamisvõimalusi. Probleem vajaks siiski ajakohast võimaluste leidmist ja ärakasutamist. Ühte teksti on ilmselt otstarbekas paljundada rohkem kui ühe kooli vajaduseks. Järelikult tuleks paljundamisküsimusi lahendada kooperaerimise korras linnade- ja rajoonide- või koolidevaheliselt. Praegu peaksid saama põhiliseks õpetaja otsingud, selleks et lahendada tema enda jaoks kabineti eeliste kasutamise probleem. Kuni aga õpetaja pole vabastatud käsitsitööst

materjalide paljundamisel ja kabineti sisustamisel, ei suuda ta seda aja puudusel.

Kabinetid on koolides välja ehitatud õpetajate ja nende perekonnaliikmete (ka lastevanemate) käsitsitöö tulemusena. Igas koolis on nuputatud ja leitud toredaid õppevahendeid, õppeinventari, välja töötatud süsteeme õppevahendite paigutamiseks jne. Kogu see asjalik rahvalooming (kohati väga andekas, lihtne ja ratsionaalne) vajaks levitamist. Tuleks selgitada kõige vajalikum, et seda tootmisse lülitada ja kõik koolid sellega varustada. Kuivõrd kabinetide ehitamine, sisustamine ja täiustamine on kõikjal täies hoos, ümbertegemine seotud aga raskustega, tuleks tegutseda kiiresti ja operatiivselt. Haridusministeeriumi vastavad osakonnad peaksid koondama enda kätte koolides valmistatud mööbli joonised, neid analüüsima ning paremaid soovitada ka teistele koolidele.

Kiiresti on vaja välja ehitada õpetaja töökoht, võimalikult tsentraliseeritud korras.

Haridusministeerium peaks leidma ruumid alalise näituse korraldamiseks ja organiseerima alalise näituse kabinetide inventarist, mööblist, mitmesugustest õppevahenditest ja seadmetest, süsteemi loomisest jne.

Tsentraliseeritult tuleks koole varustada ka kaunite ja praktiliste karpidega (kastidega) didaktiliste materjalide hoidmiseks.

Omaette probleeme tõstatas lõppenud kabinetisüsteemi ülevaatus juhend, kuid need tuuakse pedagoogilise avalikkuse ette teisi kanaleid kasutades.

Seekordne ülevaatus on lõppenud, paremad selgunud ja nüüd on meie ülesanne anda ülevaade kõigest sellest, mis koolides on head ning ülevõtmist väärivat. Küllap valgustavad žüri liikmed juba lähemal ajal pedagoogilise ajakirjanduse kaudu kõigekülgselt ülevaatusel silma ette jäänud ja meeltesse kogunenud.

Tehtud tööle hinnangu andmise kõrval teenis ülevaatus eesmärgi leida

need kitsaskohad, mida on vaja kiiresti kõrvaldada. Saadi konkreetne ülevaade sellest, mida on tehtud, kuidas on tehtud ja mida teha lähematel aastatel.

Kõigi keerukate probleemide lahendamisel ei tohi aga unustada, et kabinetisüsteem on mõeldud ja ellu kutsutud õpilaste jaoks, loomaks neile paremaid õppimisvõimalusi. Õpilaste poolt vaadatud tuleb tõsiselt huvituda sellest,

■ millisel määral on üleminek kabinetisüsteemile aidanud aktiveerida aineõpetuse meetodeid, avada programmis sisalduvaid kasvatuslikke eesmärgi,

■ kuidas võimaldab kabinetisüsteem avada täielikult iga õpilase kalduvusi ja võimeid,

■ kas ja kuidas arendab huvi teadmiste vastu, annab oskusi teadmiste iseseisvaks omandamiseks.

Meie siiras tänu ja sügav lugupidamine kuulub õpetajaile, kes raugematu hoo ja jõuga on teinud võimalikuks õppeprotsessi kaasajastamise — kabinetisüsteemi rakendamise. Ükskõik kui head on meie ainekabinetid, programmid ja õpikud, ikkagi otsustab kõik õpetaja valmisolek töötada uut moodi, otsustab õpetaja meisterlikkus.

Iga pedagoogi esmaülesanne on praegu leida õpilaste õppetegevuse organiseerimisel efektiivseid meetodeid, siduda neid eluga, kommunismi ehitamise praktikaga.

В ПОМОЩЬ УЧИТЕЛЮ РУССКОГО ЯЗЫКА

РЕАЛИЗАЦИЯ В КОМПЛЕКСЕ УЧЕБНЫХ ПОСОБИЙ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ ПРИНЦИПА ВОСПИТЫВАЮЩЕГО И РАЗВИВАЮЩЕГО ОБУЧЕНИЯ*

**БЫЕ ВАХАР
НИНА РЕБАНЕ**

Основная задача советской школы и всей советской общественности в новой десятой пятилетке — это подготовка настоящего гражданина советской страны, вооруженного глубокими и проч-

* Доклад на Всесоюзной конференции по проблемам коммунистического воспитания учащихся в процессе преподавания русского языка и литературы в национальной школе, проходящей в Таллине 26—28 декабря 1977 года.

ными знаниями, глубоко убежденного в величии коммунистических идеалов, умеющего хорошо ориентироваться в сложных вопросах действительности, глубоко преданного своей социалистической Родине, способного вносить свой вклад в умножение духовных и материальных богатств нашего общества.

Решение столь ответственной и сложной задачи предполагает постоянное совершенствование всей системы народного образования и воспитания школьника.

Каждый учебный предмет имеет определенное назначение в системе воспитывающего и развивающего обучения в школе, т. е. обогащает школьника новыми знаниями и представлениями о мире и на основе приобретенных знаний и умений, а также в процессе овладения ими — формирует личность ученика.

Русский язык как один из основных учебных предметов национальной школы содержит богатые возможности для всестороннего развития учащихся и воспитания их в духе коммунистической морали.

Обучающие, общеобразовательные и воспитательные цели, поставленные перед школой в программах по русскому языку и литературному чтению, реализуются через разные каналы:

а) содержание и организацию автором учебного материала в учебных пособиях;

б) организацию учителем учебной деятельности учащихся на уроке и при подготовке к занятиям по русскому языку дома;

в) организацию школой и внешкольными детскими учреждениями внеклассной и внешкольной работы по русскому языку.

Основную, ведущую роль в решении этих задач бесспорно выполняют учебные пособия, и от качества учебных пособий как основных средств актуали-

зации обучающихся, образовательных и воспитательных задач программы зависит результативность обучения и воспитания учащихся.

В современных условиях научно-технического прогресса возникла объективная необходимость в людях, обладающих активной жизненной позицией. Это требование жизни заставляет нас вносить определенные изменения как в содержание, так и в методы обучения, а вслед за этим и в процесс обучения и воспитания учащихся. Задачей школы является не только вооружение учащихся глубокими и широкими знаниями по русскому языку, но и умениями самостоятельно пополнять эти знания, умением использовать практическое знание русского языка для ориентации в стремительном потоке научной и политической информации.

Выполнение этой сложной и многоаспектной задачи переходит границы возможностей учебника и требует создания целостного учебно-методического комплекса по русскому языку для каждого из классов.

В нашей республике уже имеется определенный опыт составления учебных комплексов по русскому языку. Первые комплексы были составлены для начальных классов нашим известным методистом, опытным автором учебных пособий Натальей Васильевной Пентре в 60-е годы. Эти комплексы включали пособие для предварительного устного курса — «Картинки», учебник русского языка, картинный словарь, методическое руководство для учителя, сборник текстов для внеклассного чтения, комплект картин по развитию речи и дидактический материал (составленный М. Аннило).

В последующие годы учебные комплексы стали создаваться и для других классов. (VI кл. Ы. Вахар, Н. Ребане; X кл. Н. Пентре, Н. Сахарова. Р. Тубиншлак; VII кл. М. Ааслайд, В. Боец-

кий, А. Киммель; XI кл. Л. Бреганова и т. д.). В связи с конкретизацией в программах коммуникативной цели обучения русскому языку и более целесообразным отбором на этой основе учебного материала, учебные комплексы совершенствовались по содержанию и пополнялись по составу.

Если первые учебные комплексы по русскому языку были более «свободные», т. е. отдельные компоненты комплекса не были непосредственно взаимосвязаны с учебником и между собой и использование их на уроке зависело от частной инициативы учителя, то с годами эти компоненты комплекса под давлением практических нужд обучения вступали все в более тесную взаимосвязь. Сегодня под учебным комплексом нами понимается взаимосвязанный комплекс учебных пособий, каждый компонент которого имеет свое определенное назначение в выполнении программных требований. Нам представляется, что лишь органически взаимосвязанный учебно-методический комплекс, включающий целостную, продуманную систему преподавания русского языка и коммунистического воспитания учащихся в процессе его, позволяет по-настоящему учесть всю специфику обучения языку в коммуникативных целях.

Результаты проведенного нами обследования эффективности обучения русскому языку по взаимосвязанным учебным комплексам (анкетирование учителей, интервьюирование учащихся, наблюдения на уроках и внеклассных занятиях) свидетельствуют о том, что наличие таких дифференцированных пособий, подчиненных единым целям обучения и воспитания, делает процесс обучения и воспитания более мобильным, убедительным, продуктивным.

Возможность реализации в обучении русскому языку принципа развивающего и воспитывающего обучения мы видим прежде всего в обеспечении

максимальной активности самого обучаемого в процессе овладения языком. Это выдвигает на первый план мотивационную сторону обучения. Только осознание учащимися практической необходимости в овладении русским языком, возможности его практического применения в целях общения, а также ощущение результативности изучения языка, чувство уверенности в своих способностях могут вызвать желание, стремление как можно быстрее и лучше овладеть изучаемым языком.

Исходя из этого, основной функцией системы заданий, включенной в учебные пособия, является создание на уроке атмосферы общения на русском языке, обеспечение обучаемого партнером коммуникативной деятельности, стимулирование его речевого поведения, создание мотивов, побуждающих учащегося к общению.

Поддержание необходимой степени познавательной и речемыслительной активности учащихся достигается:

■ систематическим использованием в обучении помимо учебника аудиовизуальных, аудиовизуальных и других пособий, способствующих созданию на занятиях более оптимальных условий для формирования у учащихся способности управлять речевой деятельностью при решении коммуникативных задач;

■ включением в эти учебные пособия ценного в коммуникативном и воспитательном отношении учебного материала;

■ разработкой единой системы упражнений, нацеленной на решение коммуникативных задач и распределенной между отдельными компонентами взаимосвязанного учебного комплекса с целью более целенаправленного и эффективного развития умений по всем видам речевой деятельности.

Так, разрабатываемый на основе новой программы взаимосвязанный учеб-

ный комплекс для VI класса эстонской школы включает следующие компоненты:

1. пособия, предназначенные для учащихся:

- а) учебник,
- б) рабочая тетрадь с печатной основой,
- в) звукозаписи,
- г) дидактический материал,
- д) наглядные пособия: таблицы и схемы по грамматике, таблицы по развитию речи на грамматическом материале, сюжетные картины, тематические серии картин, тематические серии диалогов,
- е) серии книг для внеклассного чтения,
- ж) справочник по грамматике*,
- з) учебные словари*;

2. пособия, предназначенные для преподавателя:

- а) методическое руководство к учебному комплексу,
- б) тематический план учебно-воспитательной работы,
- в) сборник контрольных работ, включающий задания для проверки устной и письменной речи учащихся,
- г) материалы для внеклассной работы.

Все названные компоненты учебного комплекса подчинены единым воспитательным, образовательным и практическим целям обучения и объединены общностью тематики, языкового содержания и принципов обучения.

Ядром учебно-методического комплекса являются единый учебник русского языка и методическое руководство для учителя.

В учебнике актуализируются цели, содержание и методы обучения и воспитания. Тем самым учебник организует деятельность как учащихся при овладении языком, так и учителя при обучении языку и формировании личности школьника. Другие пособия как

* составляются не для какого-либо одного класса, а для целого этапа обучения

бы входят в общую структуру учебника и тем самым реализуют единую систему заданий по обучению и воспитанию. Каждое из этих пособий, например, рабочая тетрадь, книжки для внеклассного чтения, фонозаписи, серии диапозитивов и т. п., имеет свою специфику. Умелое использование специфических возможностей всех компонентов учебного комплекса автором при составлении учебных пособий, а учителем — в процессе обучения, способствует и усилению воспитательного воздействия обучения, и более целенаправленному и оптимальному приобретению знаний, и формированию умений по отдельным видам речевой деятельности.

Эффективность обучения русскому языку как средству общения и коммунистического воспитания учащихся в процессе преподавания его находится в прямой зависимости от лингвистического и экстралингвистического содержания учебного материала, включенного в комплекс учебных пособий.

Отобранный для усвоения языковой материал и формируемые на занятиях речевые умения должны обеспечить нужды речевого общения на русском языке, практическое и воспитательное значение которого неопределимо. Вполне понятно, что в условиях школьного обучения нет возможности и необходимости обучать учащихся речевому общению во всех сферах речевой коммуникации. Следовательно, нам необходимо определить те сферы, для общения в которых мы готовим учащихся.

В целях приведения содержания обучения в соответствие с коммуникативной направленностью преподавания русского языка в эстонской школе сектор методики обучения русскому языку НИИ педагогики Эстонской ССР проводит исследование сфер речевого общения учащихся начального и среднего этапов обучения. Наряду с этим

сопоставляется усваиваемая на занятиях по русскому языку речь учащихся с речью носителей языка в условиях естественного общения.

Сопоставление устной диалогической речи учащихся-эстонцев, звучащей в рамках определенных тем на уроках русского языка, с речью носителей в рамках той же тематики в условиях естественного общения показывает наличие больших расхождений как в лингвистических, так и экстралингвистических характеристиках речи. Если языковая неправильность речи объясняется недостаточным уровнем владения языковыми навыками, то неестественность, неприспособленность учебной речи для общения вытекает в основном из характера учебного материала и приемов работы, с помощью которых вырабатываются речевые умения.

Учебники русского языка для национальной школы иногда содержат тексты, лишенные присущих естественным речевым высказываниям характеристик: мотива, цели и адресата речи. В интересах же практического овладения русским языком следует максимально приблизить «учебную» речь к естественной. Это возможно лишь на основе изучения естественных продуктов речи.

Проведенное нами анкетирование и интервьюирование детей младшего школьного возраста и их родителей позволило нам выявить типичные сферы общения детей этого возраста на родном языке, а также их потребности в общении на русском языке. Типичными сферами общения, учащихся начальных классов оказались семейно-бытовая, игровая, учебная сфера и сфера обслуживания. Сферами, требующими умения общаться на русском языке, оказались сферы обслуживания (продовольственный магазин) и игровая сфера.

На среднем этапе обучения (IV—VI

классы) мы выявили, в какие сферы общения включается ученик-эстонец на русском языке вне урока и вне школы, т. е. определили социальную потребность учащихся данного возраста в речевом общении на русском языке. Такими сферами общения оказались: игровая, учебно-познавательная, спортивная, культурная, семейно-бытовая и сфера обслуживания.

В настоящее время нами изучаются экстралингвистические характеристики устной диалогической речи — мотивы и цели обучения школьников на русском языке в рамках указанных выше сфер коммуникации.

Выявление, с одной стороны, языковых средств, обслуживающих речевое общение в этих сферах и, с другой стороны, экстралингвистических характеристик устной диалогической речи, позволит нам более обоснованно отобрать учебный материал и более целесообразно презентовать его в системе заданий.

Таким образом, не менее важным, чем отбор в учебных целях ценного в коммуникативном отношении языкового материала, является организация этого материала в виде единой системы заданий. Реализация в учебном комплексе принципа воспитывающего и развивающего обучения предполагает тесную взаимосвязь между лингвистическим содержанием учебного предмета и экстралингвистической информацией, даваемой учащимся в процессе обучения их языку, и характером деятельности самих учащихся в овладении языком. Тематика, содержание речи и тексты должны быть отобраны нами исходя не только из языковой подготовленности обучаемых, но и из уровня умственного развития их, возрастных особенностей и интересов. Речь на уроке русского языка и тексты, предлагаемые учащимся для чтения или восприятия на слух, должны быть высокохудожественны по содержанию и яр-

кими, живыми по языку, должны содержать интересную информацию, пополнять знания учащихся, расширять кругозор и воспитывать их. Эмоциональные рассказы с острой нравственной проблемой, таящие в себе недосказанность, тексты без прямых навязчивых выводов вызывают живую реакцию учащихся, желание высказать свое мнение, находить свои пути решения обсуждаемых проблем. Именно такие тексты и беседы в наибольшей мере способствуют развитию спонтанной речи учащихся на русском языке и формированию их личности. Только то, что пережито, прочувствовано, доказано самими учащимися, станет основой их нравственного поведения.

В практике же преподавания русского языка и литературы мы иногда занижаем возможности наших учащихся, недооцениваем их способности логически и творчески мыслить. Из-за боязни не подготовить учащихся в языковом отношении, мы подсказываем им и содержание ответа, лишая их возможности самим делать выводы, обобщения, высказывать свое отношение, отстаивать свою точку зрения.

Во избежании таких недостатков следует тщательно выбирать приемы работы над учебным материалом. Арсенал этих приемов пополняют пособия, входящие во взаимосвязанный учебно-методический комплекс. Рабочая тетрадь с печатной основой, книги для внеклассного чтения, фонозаписи, раздаточный дидактический материал, серии картин и диапозитивов, двуязычные и толковые словари — все это способствует развитию мышления, памяти, творческой фантазии учащихся, помогает созданию на занятиях естественной ситуации общения и тем самым усиливает эмоциональное воздействие обучения, увеличивает его столь важную с точки зрения результативности обучения и воспитания информационную и мотивационную функции.

KEELEÕPETUS LASTEAIAS

**ESTER LEPIK,
Vabariikliku Haigla logopeed**

Grammatiliselt õige kõne kujundamine on alati valmistanud kasvatajatele mõnevõrra raskusi. On isegi kuulnud pahameelt: kas lasteaias tuleb hakata juba grammatikatki õpetama, mis siis koolil teha jääb.

Tegelikult seisab kasvataja ees ülesanne õpetada lapsi õigesti kõnelema, keele ehitus aga ongi grammatika. Siia kuuluvad häälikuõpetus, tähendus- ja tuletus- ehk sõnavaraõpetus, vormiõpetus, lause- ja sõnastusõpetus. Kõik nimetatud lõigud moodustavad tegelikkuses ühtse terviku, kuid parema ülevaate saamiseks vaatleme neid eraldi.

Keeleõpetus lasteaias on vaid üks osa kogu õppe- ja kasvatustööst. Kuid nagu kõik, mida me tahame lapsele koolieelses eas õpetada, peab keeleõpetuski põimuma lapse igapäevasesse ellu. Keeleõpetus ja õige kõne harjutamine peavad toimuma emakeeletundide kõrval ka teistes õppetundides, tunnivälistel toimingutel ja kõige rohkem mängus, kui võrd mäng on lapse peamine tegevus lasteaias.

Häälikuõpetuse sisuks on hääldamise täpsustamine, hääldusvigade ennetamine ja häälduspuuete kõrvaldamine. Selle kohta on käesoleva artikli autor ajakirjanduses korduvalt sõna võtnud.

Sõnavaraõpetus on lahutamatult seotud ümbritseva elu tutvustamise programmiga. Sõnade tähenduse abil antakse lastele teadmisi loodusest, ühiskondlikust elust, inimeste tööst. Sõnavara arendamisel tuleb kasvatajal endale selgesti aru anda, kas ta tutvustab lastele sõna tähendust (sõnavara laiendamine), täpsustab ja kinnistab tuntud sõnade tähendust ja tarvitamispiirkonda või aktiveerib lapsi õpitud sõnu kasutama. Iga sõna puhul on vaja silmas pidada tähenduse kõrval õiget hääldamist, seejuures ka väldet, ja sõna kasutamist mitmekülgelt, mitte ainult nimetavas käändes või oleviku kolmandas pöördes.

Tuletusõpetuse osa lasteaias pole läbi töötatud. On vaja, et lapsed oskaksid sõnu kasutada vähendava-hellitava liitega, näiteks *emake, koerake, kalake* jne. Vajalik on ka järgarvude moodustamine (*kolm — kolmas*), omadussõna moodustamine nimisõnast (*täpid — täpiline, tolmu — tolmuine, kuld — kuldne, saag — saagjas*), nimisõna moodustamine tegusõnast (*hüppama — hüpe, tõukama — tõuge, ehitama — ehitus*) ja vastupidi (*haige — haigus, arg — argus; õng — õngitsema, kala — kalastama, naer — naerma*), määrsõnade moodustamine (*jalg — jalgsi, õige — õigesti, vaikne — vaikselt*). Kasvataja peab jälgima, et ta ise kasutaks liitsõnades täiend sõna õiges käändes, näit. *kevadmantel, aga talvemüts, lõpupidu, aga lõpphäälik, loodusevaatlus, aga looduskirjeldus*. Et tuletusõpetus lastele võõras pole, näitab nende sõnalooming; omaalgatuslikult tuletatakse huvitavaid analoogiavorme: *jalaga* (jalgsi), *tagurdama* (see oli algselt lastesõna pidurdama eeskujul), *klotsiline* (ruuduline). Seda suunda laste kõnes tuleb igati ergutada ja omaloominguliste tuletiste eest neid kiita (näit. *luudama — luuaga pühkima, rehama — rehaga riisuma*). Huvitavamaid sõnu võib isegi rühmas kasutusele võtta.

Alljärgnevalt vaatleme lähemalt **vormi- ja lauseõpetust**, mida oleme harjunud «päris» grammatikaks pidama. Kõigepealt meenutame kooligrammatikat ja valime välja need kategooriad, mida on vaja eriti täpselt omandada ja mille harjutamiseks peame lastele võimalusi pakkuma. Et seda otsustada, on kasvatajal vaja endale selgeks teha astmevaheldus (välte- ja laadivaheldus), sõnaligid, sõnade muutmine ja lauseliikmed. Lastele ei nimetata ühtegi grammatikatermini, kuid praktilises kõnes peab neile selgeks saama kõikide õpitavate *nimisõnade ainsus* ja *mitmus*, käänetest *nimetav*, *omastav*, *osastav* ja mõned kõr-

valkäänded, olenevalt sõnade tähendusest, näiteks *emaga, poodi, poest, jõele, jõkke, jõelt, jõest* (kui lasteaias lähedal on jõgi), *põsani, põsasteni, noata*, pintsliks jne. Tegusõna kindla kõneviisi olevik, lihtminevik ja täisminevik (*söön, söin, olen söönud*), tegevusnimed (*sööma, süüa*), jaatav ja eitav kõne (*lähen, ei lähe, läksin, ei läinud*), käskiva kõneviisi ainsus ja mitmus (*loe, lugege*), umbisikuline tegumood (*süüakse, söödi, loetakse, tulakse, tulti, minnakse*). Vanemas rühmas võiks arvesse tulla ka oleviku kesk sõna, mis lastele palju lõbu valmistab, kui nad avastavad, kuidas seda moodustada: *poiss, kes jookseb, on jooksev poiss; kassipoeg, kes mängib, on mängiv kassipoeg*. Sama lõbus on tegijanime moodustamine: *see, kes jookseb, on jooksja; see, kes loeb, on lugeja*. Omadussõna alg- ja keskvoorre (*soe — soojem, hea — parem, halb — halvem*), samuti on vaja võrrelda ka mõningaid **määrsõnu**: *aeglaselt — aeglasemalt, ruttu — rutem, valjusti — valjemini*.

Lauseõpetuse kategooriatest on koolieeliku kõnes vajalikud lause pealiikmed alus ja öeldis, sihilise tegusõna laiendina sihitis kogu oma keerukuses (täis- ja osasihitis), määrused (aja-, koha- ja sihitismääruse kõrval kindlasti ka viisi-, põhjus- ja hulgamääruse vastavate suunavate küsimuste abil). Siinkohal tuleb täpsustada küsimused *miks?* ja *milleks?*, tehes vahet põhjuse ja otsustarve vahel. Mitte alati ei saa küsida *milleks?*, nagu see viimasel ajal kombeks on kujunenud, näiteks: *Milleks su käed on mustad? Milleks sulle liblikad meeldivad?* On tähenduslik vahe, kas küsida *Miks ~ milleks sa ostad jäätist?* Võib küsida *Miks sina ei osta jäätist?*, aga pole loomulik küsida *Milleks sa ei osta jäätist?* Algul harjutatakse peajaslikult lihtlause moodustamist ja laiendamist, hiljem ka põimlauseid. Lausete rinnastamine harilikult probleemiks ei ole, mõni laps liidab ja abil kogu oma

jutu üheks hiidlauseks. Küll aga võiks teha harjutusi koondlause moodustamiseks, näiteks *Peeter, Anne ja Vello mängisid aias palli. Aias kasvab punaseid, kollaseid ja roosasid roose*. Teatud määral on lauseõpetusega seotud intonatsiooniharjutused ilmekal lugemisel: nende abil kujundatakse keeletaju, mis on edaspidi aluseks kirjavahemärkide õigeks kasutamiseks.

On tähtis meeles pidada, et keelelised harjutused on oluline vahend mõtlemise arendamisel. Sel teel kujunevad järgmised loogilise mõtlemise kateegooriad: eitav ja jaatav, üldine ja osaline otsustus, järeldamine mingite otsustuste alusel (põhjus — tagajärg, ajalised suhted, funktsionaalsed vahekorrad), võrdlemine, mõistete liigitamine, ahendamine, üldistamine.

Aja jooksul on lasteaedades kõrva hakanud rida tüüpilisi vigu ja kriitilisi sõnu, mille mõne vormi kasutamisel eksitakse.

Näited.

1. Mitmuse nimetavas puudub laadivaheldus, vorm on analoogiline ainsuse nimetavaga: *õded, ubad, tigud*.
2. Mitmuse omastav lähtub mitmuse nimetavast: *kindade, lambade*.
3. Mitmuse osastava ebaõiged lõpud: *sulepeaid, puusid, hapuid, karusi, kalaid, autoid, nüridaid*.
4. Ainsuse osastava lõpp liitub nimetavale, sest sõna hääldatakse teisevälteliselt: *suhkurt, kahvelt, korstent, vankert*, aga ka s-lõpulistest sõnadest *heeringast, maasikast*. Osastava lõpp -t liidetakse pesa-tüüpi sõnadele: *emat, isat, tüdit, karut*.
5. Võrdlemisel moodustatakse keskvärre algvärde nimetavast käändest: *kõvam, heam, helem, soem*.
6. Järgarvude kasutamisel lähtutakse nimetavast käändest: *kolmasel korrusel, viiest korda*.
7. Käskivas kõneviisis liidetakse tunnus -ge ainsusele: *loege, pesege, näege, teege*.

8. Tegusõna olevikus puudub laadivaheldus: *pugen, sadab, küdeb*.

9. Tegusõna lihtminevikus puudub laadivaheldus, kasutatakse valdavalt tunnust -si-: *köes, teasin, sajas, tegesin, pesesin, löösin*.

10. Umbisikulises tegumoes puudub laadivaheldus või lähtutakse oleviku tüvest: *õmbletakse, veatakse, käidakse*.

Näiteks toodud vigade põhjal tuleb järeldada, et kõige rohkem vajab harjutamist laadivahelduslike sõnade kasutamine.

Kriitilised sõnad: *pesa-tüübis* on ainsuse osastav lõputa (*seda karu, ema pole kodus*), *mõru* ja *nüri* ei tohi segi minna *e-lõpulistega pime-tüüpi sõnadega (nüri noa, pimedat toa)*. Lahus tuleb hoida *number-tüüpi korsten — korstnat, pähkel — pähklit, suhkur — suhkrut tütar-tüüpi sõnadest, nagu sõstar — sõsttart, karikakar — karikakart*, seega siis ka mitmuse omastav on vastavalt *korstnate, pähklite*, aga *sõstarde, karikakarde*. Sagedasti eksitakse kolmandavälteliste kolmesilbiliste sõnade mitmuse osastava moodustamisel: õige on *kaktusi, kinnisi, lahtisi*. Sõna *urb* käänatakse samuti kui *kurb*, seega on õige *pajuurvad — pajuurvade*. Kahel viisil võib kasutada *lumehelvet* või *lumehelveste*, mitmuse omastav on vastavalt *lumehelvet* või *lumehelveste tants*, mitmuse nimetav on mõlemal juhul *lumehelbed*.

Tegusõnadest nõuab tähelepanu *kõnelema-tüüpi* sõnade -e kadumine: *kõnelnud, kõneldatakse, tegeldakse, tõreltud*. Sõna *töötama* on astmevahelduseta, seega *töötan, töötada, töötatud*, aga *lõppema* ja *algama* on astmevahelduslikud, esimene *õppima-*, teine *hakkama-tüübis*, niisiis *pidu algab ja lõpeb*.

Peale loetletud üldiste kriitiliste sõnade võib igal kõnelejal olla veel kõhklusi nii sõnade hääldamisel kui ka muutmisel. Igas lasteasutuses peaks seepärast olema kättesaadav õigekeelsuse sõnaraamat ja seda tuleks harjuda kasutama.

Kui lapse kõnet kontrollitakse ja ta ütleb näiteks *tigu* mitmuse osastava olevat *tiguid*, *tigusi*, *teosi* või koguni *teoseid*, siis märgime selle lapse kohta, et ta kasutab mitmuse osastavat, see vorm on tal kõnes olemas (vastasel korral ütleks ta *palju tigu* või *palju tigud*), kuid edaspidisel õpetamisel võtame arvesse, et ta ei tea, missugune on nimelt selle sõna mitmuse osastav. Anname talle võimaluse seda vormi harjutada koos teiste sid-lõpuliste sõnadega: *autosid*, *tigusid*, *karusid*, *lugusid*, *vagusid*, *käigusid*, aga *sigasid* ~ *sigu*, *nugasid* ~ *nuge* moodustavad esialgu teise harjutussõnade rühma, kuigi hiljem võib kasutada neid koos.

Grammatiliste vormide harjutamisel on vaja arvestada järgmisi pedagoogilisi nõudeid:

harjutamine toimugu võimalikult mängides;

harjutamiseks valitagu eluliselt vajalik sõnavara, milles lapsed eksivad;

kasvataja ise peab selgelt nägema õpetuslikku eesmärki, näiteks mingi sõna kasutamine eri vormides, üht või mitut tüüpi sõnade üks muutevorm jm.;

harjutamiseks valitagu sõnu nii, et koos kriitiliste sõnadega esineksid lähedased sõnad, mille kasutamisel lapsed ei eksi;

sõnade tähendus peab olema tuttav, nii et nad kutsuksid esile elava kujutluse;

mida noorem on laps, seda nõutavam on näitlik tugi: pilt, mänguasi jm.;

mäng peab toimuma elavalt, olema lastele huvitav.

Mäng on sel juhul saavutanud eesmärgi, kui lapsed hakkavad seda omalgatuslikult mängima. Kui harjutamine toimub igavalt, siis soovitud tulemusi ei saavutata ja laste keeleline segadus võib isegi süveneda.

Grammatika õpetamise metoodikas on leitud võtete valik eesmärgist.

Kui mingit sõna tutvustatakse, tuleb võimalikult eset näidata, tegevust de-

monstreerida, kasutada sõna mitu korda nimetavas, seejärel lauses nii, et ta esineks mõnes teises käändes, tegusõna peale oleviku kolmanda pöörde ka teistes vormides. Uut sõna tuleb lasta lastel kindlasti korrata üheskoos ja ka üksikult.

Sõnade tähenduse täpsustamine ja kindistamine toimub mõni aeg pärast sõna tutvustamist uues situatsioonis, näiteks kui tutvuti sõnaga *raagus* õppetunnis, siis kindistatakse seda jalutuskäigul. Aktiveerimiseks on vaja edaspidi esitada igal võimalusel küsimusi, nii et laps peaks vastama harjutatava sõnaga erinevates vormides ja mitmesugustes sõnaühendites, näiteks *raagus kask*, *raagus oksa*, *raagus vahtrad*, *raagus puudele* — sõna *raagus* ei muutu, hääldub alati ühesuguselt ülipikana; *söök kala*, *süüakse kalu* — sõna tüvehäälik muutub, osastaval lõppu ei ole. Neid järeldusi ei sõnastata, kui praktilises keeletarvituses kujunevad lastel õiged harjumused ning hiljem on üldistuste tegemine kerge.

Kui tahame harjutada laadivahelduslike sõnade kasutamist, võib kasutada õppejutu ümberjutustamist. Näitena olgu esitatud «Oed», mille eeskujul iga kasvataja oma rühmale vajalikud sõnad võib jutuks põimida.

ÕED.

Elasid kord kaks öde, Helle ja Malle. Malle ütles Hellele: «Oeke, läheme metsa seenele!» — «Oi kui tore!» hüüdis Helle. Oed läksidki metsa.

Odede tee viis üle jõekese. See oli kitsas ja madala veega jõgi. Silda ei olnud näha. Oed otsustasid paljajalu läbi jõe minna. Oed tõstsid oma seelikud hästi kõrgele ja astusidki jõkke.

Jões elasid kalad, teod ja vana vähk. Kalad ujusid rohu vahel ja peitsid end vahel rohtu. Teod puhkasid oma karpides, kuid mõni tigu ronis rohukõrrel. Vanal vähil oli kalda all urg, kus ta paeval tukkus. Vähil oli vaid üks suur sõrg,

teise sõra oli ta võitluses kaotanud ja uus sõrg oli alles väike.

Oed läksid vähi urust mööda ja urg muutus pimedaks. Vähk arvas, et teda rünnatakse ja haaras Helle varbast kinni. Ta pigistas varvast üsna valusasti oma suure sõraga. «Ai-ai!» hüüdis Helle. Aga Malle ütles talle: «Ära nuta, õeke! Ma seon su varba kinni.» Ja ta siduski oma patsipaela õe varba ümber. Varsti andis valu järele ja õed korjasid metsas korvid seeni täis.

Tagasi nad enam läbi jõe minna ei tahtnud. Nad leidsid silla ja läksid mööda silda üle jõe koju.

Samal eesmärgil võib kasutada lavastusmängu nukkudega «Kaks õde». See võte sobib väiksematele lastele sõna õde vormide kinnistamiseks (õde — õed — õega — õele — õdedel — õdesid).

Kui tahame harjutada mingit kindlat käänat või tegusõna vormi, kasutame õppemänge, milles õpetuslik eesmärk on vastata kindlas vormis, kindla lausega, lastele märgatav eesmärk aga meelelahutuslik või võistluslik. Näiteks tekitab elevust, kui eksija annab pandi, pärast järgneb pantide lunastamine. Olgu veel kord meenutatud, et algul valitakse õigete seas vaid paar kriitilist sõna, hiljem võivad kõik olla sellised, milles eksitakse. Sõnade tähendus peab olema tuttav.

Mängud käändsõna vormide harjutamiseks

O s a s t a v k ä ä n e.

Mitu? Vahendiks on pildid, millel kujutatud kahte kuni viit asja või olendit. Väiksemad lapsed loendavad, suuremad haaravad pilguga asjade arvu ja nimetavad, näit. *kaks kassi, neli kana, kolm seent, kaks siga, viis autot.*

Kaks või palju? Mängujuht ütleb nimisõna ja annab käega märku, kas tuleb vastata kaks (kaks sõrme) või palju (ru-

sikas), visates seejärel palli, püüdja peab vastama arvuga, näiteks *koer* (kaks sõrme) — *kaks koera, pähkel* (rusikas) — *palju pähkleid, karu* — *kaks karu, pall* — *palju palle.*

«Täidan laeva» põhimõttel saab mängida mängu, mis nõuavad küsimusele kindlas käändes vastust. Mängijad istuvad ringis ja viskavad kordamööda palli: viskaja esitab küsimuse, püüdja vastab. Õige vastuse korral võib ta palli edasi visata ja küsida, vale vormi või vaikimise korral annab pandi või läheb mängust välja. Kui küsimus muutub, on palli viskajaks algul mängujuht (kasvataja). Vastussõnad on mõeldud näitena. Kui tahetakse vastuseks saada kindlaid sõnu, võib kasutada pilte.

Mida süüakse? Leiba, marju, õunu, kala, heeringat, pähklit, suppi, suhkrut, võid.

Mida (keda) näed toas? Lampi, nukku, lauda, ema, raamatuid, raadiot.

Mida (keda) näed metsas? Sipelgat, siili, oravat, karu, puid.

Mida (keda) näed tänaval? Autosid, maju, inimesi, kauplusi, rattaid, busse.

Keda Peeter loomaaias nägi? Põtru, elefante, tiigreid, lõvisid, karusid, madusid, hülgeid.

Mida (keda) kunstnik joonistab? Laeva, parki, lõvi, lambaid, kullerkuppe, kaktusi, oma isa, tütart.

O s a s t a v k ä ä n e.

Näärivana kingid. Mis näarivana Anule tõi? Nuku. Mis näarivana sulle tõi? Patsuna. Mis näarivana Tõnule tõi? Raamatu.

Mille sa endale ostsid? Laeva, püssi, karu, raamatu.

M u u d k ä ä n d e d.

Kuhu sa lähed? Metsa, männikusse, tuppa, jõele, merele, merre, teatrisse, kontserdile, poodi.

Arva, kus ma olin? Ma söötsin lambaid. Kolhoosis. Ma püüdsin kalu. Järvel. Ma nägin liblikaid. Aasal. Ma ehitasin liivast lossi. Rannas.

Kellega (millega) Anu mängib? Koeraga, vennaga, kassiga, nukuga, palliga.

Mõnusaks harjutusvõimaluseks on doomino ja loto mängimine, eriti kui pildid on valitud läbimõeldult. Kaartide võtmisel ja lauale panemisel kasutatakse omastavat ja osastavat käänet.

Doomino. Ma panen kassi ja palli. Palun pane kass või pall. Mul ei ole kassi ega palli. Ma võtan kaardi juurde. Ma panen kassi. Palun pane pall või karu.

Loto. Ma võtan kaardi. Kaardil on karu. Mul ei ole karu, panen karu tagasi. Ma võtan kaardi. Kaardil on rebane. Ma katan rebase kinni.

Doomino ja lotomängu harjutamiseks võiks valida järgmised sõnad (pildid): II käändkond — karu, kala, maja, kana, hani, käbi; III käändkond — auto, vile, male; IV käändkond — purjekas, liblikas, maasikas, sipelgas, raadio; ämber, korsten, vanker, kahvel, pähkel; raamat, valamu, taldrik, kartul, palitu, süda, habe; V käändkond — hobune, rebane, mesilane, pääsuke, gloobus, päike; VI käändkond — siga, tigu, kägu, käsi, süsi, kapp, nukk, pada, seen, kaas, uks; VII käändkond — võti, küünel, lammast, kinnas, karikakar.

Omadussõnade võrdlemine.

Lõpeta lause. Algul kasutatakse pildi-paare. Kasvataja alustab lauset esimese pildi kohta, laps jätkab teise pildiga, näiteks: *Kass on väike, hiir on väiksem. Koer on suur, hobune on...* Kui vastamine pildide abil läheb ladusalt, võib harjutada ilma: *Isa mapp on raske, kohver...* *Nöör on peenike, niit on...*

Tegusõna vormide harjutamine.

Oleviku 3. pööre, ainsus ja mitmus. **Mida need teevad?** (Mida ta teeb?) Mängujuht ütleb sõna, laps lõpetab lause kas ainsuse või mitmuse kolmanda pöördega, näiteks: *Lammast — sööb rohtu. Teod — ronivad akvaariumi seinale. Käed — töötavad. Koer — haugub võõra peale.* Lause lõpetamine võib olla ühesõnaline või laiendatud, vastavalt lapse võimetele. Lihtminevik.

Üks võimalus on õppejutu ümberjutusta-

mine, kasutades oleviku asemel minevikku. Näidisjutt:

LUMEMEMM.

Väljas sajab sulalund. Poisid panevad riidesse ja lähevad välja. Nad teevad lumememme. Kõigepealt veeretavad nad pallid ja laovad üksteise peale, siis toovad porgandi ninaks ja nõõbid silmadeks. Lõpuks seavad vana kaabuloti pähe ja annavad luua kätte. Lumememm saab tore. Muri uriseb ja haugub lumememme peale.

Mida lapsed eile tegid? Joonistasid, mängisid, pesid, lõikasid, laulsid.

Võidab see, kes kõige kiiremini loendab kõige rohkem tegevusi.

Vaata ja pea meeles. Kasvataja näitab pilte tegevuse kohta ja ütleb lause olevikus. Seejärel peidab pildi ja küsib: «Mida lapsed tegid?» Õige keelevaistuga laps kasutab vastuseks minevikuvormi. Näiteks: *Aino loeb vennale raamatut. Mida Aino tegi, mäletad?* Harjutamiseks sobivad sõnad *kuduma, söötma, minema (lähevad), pesema, sööma, jooma.*

Umbisikuline tegumood.

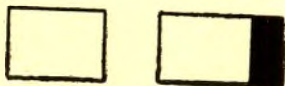
Mida sellega tehakse? Laps nimetab pildil oleva eseme ja selle otstarbe, näiteks *hõõvel — hõõvliga hõõveldatakse, nuga — noaga lõigatakse, nõel — nõelaga õmmeldakse.*

Ühes omastava käändega võib umbisikulist tegumoodi harjutada asju «imekotist» või «võlukastist» võttes. Näiteks: *Ma võtsin võtme. Võtmega pannakse uks lukku. Ma võtsin kahvli. Kahvliga süüakse praadi. Ma võtsin kala. Kala ujutatakse vannis.*

Ühe huvipakkuva võttena sõna muutmisel võib kasutada noope. Näiteks saab nimisõna ainsuse ja mitmuse moodustamist harjutada järgmiselt. Kasutusel on kaks noopi, punane ja sinise triibuga, ning kaks pakki kaarte, ühes pildid ühe asjaga, teises 2—5 või enama asjaga. Kaardid segatakse, mängujuht tõmbab pakist pildi, laps peab valima vastava noobi:

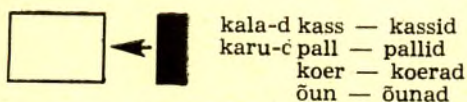
kui pildil on üks asi, siis punase noobi, kui mitu, siis triibuga noobi, nimetades asju ainsuses või mitmuses, näiteks: *See on kala, need on kalad*. Pildid paigutatakse üksteise alla, nii et saadakse kaks rida, ühes ainsus, teises mitmus.

Teine võimalus on valida pilte vastavalt näidatud noobile, pildid samuti rühmitada ja otsustada, et ühes veerus on asjad üksikult, teises hulgit, kuid arvult erinevalt.

Kui kahe pildipaari abil on asi selge, võib katsetada nii, et näidata ainsuses pilti, kuid vastavalt esitatud noobile tuleb kasutada vastuses ainsust või mitmust: *kana — kanad*.

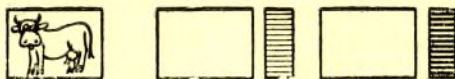
Ülesanne muutub veel keerulisemaks, kui on ainult üks noop ja lahtine sinine riba, mis nihutatakse noobi juurde või võetakse ära. Vastavalt sellele öeldakse sõna ainsuses või mitmuses.

Nii tekib lastel materialiseeritud kujutus mitmuse tunnusest, ilma et nad kasutaksid seda nimetust.

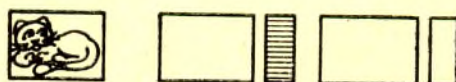
Järgmise astmena võib kasutusele võtta ribad käändelõpu tähistamiseks. Loomulikult ei tohi asja liiga keeruliseks ajada. Üldistuse tegemiseks piisab normaalsel lapsel kolmest käändest. Sõnatüve tähistab endiselt punane noop, alaleütlevat heleroheline, alaltütlevat tumeroheline ja kaasaütlevat käännet kollane riba. Sõna meelepidamiseks ja harjutuse huvitavamaks tegemiseks on jälle vajalikud pildid. Üks laps valib pildi ja asetab selle juurde punase noobi, nimetades, mis pildil on. Kasvataja seletab: «Kui ma asetan sõnanoobi juurde helerohelise riba, siis ütelge, mida te pildil

olevale loomale annate, asetan aga tumerohelise riba, siis ütelge, mida temalt saate!»

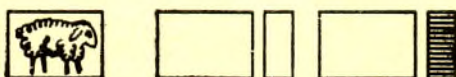

lehma-le   lehma-lt
kanale — kanalt
lambale — lambalt

Kui kahe ribaga harjutades valiku tegemine raskusi ei valmista, võetakse lisaks kollane ülesandega öelda, mida pildil oleva eseme või olendiga teha, näiteks koeraga jalutan, palliga mängin, autoga sõidan, emaga laulan. Eesmärk on saavutatud, kui ühe pildi juurde võib laps vastavalt noobile valida õige vormi.

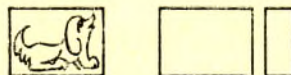

kassile   kassiga

lambaga   lambalt

Olukord muutub veelgi keerulisemaks, kui lapsel tuleb riba järgi lisaks veel otsustada, kas on tegu ühe või mitmega.

koeraga

kanadele

Niisuguse võttega omandab laps märkamatu kujutluse sõna morfoloogilisest ehitusest — tüvi, tunnus, muutelõpp — ja hiljem, kui seda on vaja õppima hakata, pole karta tunnuste ja lõppude segiajamist: asja olemus sai mängides selgeks, lisaks omandatakse ainult nimetused ja süsteem tervikuna.

Analoogiliselt võib harjutada ka tegusõnadega. Kõigepealt jälgime lastega sõnade tähendust ja otsustame, et mõned sõnad märgivad asju, teised aga tegevust. Viimased tähistame sinise noobiga. Lisame noobile helepunase ja helesinise riba ning anname lastele ülesande: «Kui näitan helepunase ribaga noopi, siis igaüks ütleb, mida ta teeb: mängin, laulan, istun, seisan, käin, ja tegutseb vastavalt. Kui aga näitan helesinise ribaga noopi, siis tuleb öelda, mida keegi teine teeb: käib, istub, joonistab, vaatab.» Nagu käändsõna harjutamisel, nii on siingi algul noobid triibuga, hiljem sinine noop kahe lahtise helepunase ja helesinise ribaga, mida põhinoobile lisatakse ja ära võetakse.

Lausete moodustamine ja laiendamine.

Kui lapsed on sõnanoopidega tuttavad, on aeg ühendada neid lauseks. Lausete moodustamine on jutustamisoskuse arendamise oluline tööloik. Küsimusele vestluses täislausega vastuse nõudmine on kõige halvemaid võtteid ega saa seda kõnepsühholoogiat arvestades üldse soovitada. Palju paremini arendab laste sidusat kõnet piltide juurde lausete moodustamine või harjutuses küsimuste abil lausete laiendamine.

Lihtlause moodustamine.

Kasvataja asetab alusele punase noobi ja palub lastel nimetada mõnda looma. Oletame, et vastatakse lõvi. Kasvataja ütleb: «Punases noobis on peidus sõna lõvi. Pa-

nen siia kõrvale sinise noobi ja teie öelge, mida lõvi teeb.» — Lõvi mõirgab. Nii moodustatakse algul kahest sõnast koosnevaid lauseid, lähtudes kord alusest (punane noop), kord öeldisest (sinine noop). Viimasel juhul asetatakse alusele enne sinine noop, leitakse selles peituv tegusõna, siis lisatakse ette punane noop ja nimetatakse tegija. Seejärel korraldatakse lauset, osutades noopidele.

Jänes hüppab. Karu magab.

Lause laiendamine.

Lause laiendamist on soovitatav alustada sihitisest. Sel juhul asetatakse lauale sinine noop ja kasvataja ütleb, mis sõna selles peitub, sest muidu võib juhtuda, et laps ei nimeta sihilist tegusõna. Lapsed määravad tegija ning kasvataja esitab küsimuse mida?, asetades lauale helesinise täpilise noobi.

2 1 mida?

Tõnu joonistab laeva.

Laps joob piima.

Orav närib käbi.

Kui tegusõna pole sihiline, laiendatakse lauset määrusega. Tähistame kohamääruse ruudulise, ajamääruse triibulise helesinise noobiga.

1 2 kus?

Part
Karu
Laps

ujub
kõnnib
mängib

tiigis.
metsas.
aias.

1 2 millal.

Laps ärkab hommikul.
Karu magab talvel.
Kuu paistab öösel.

Teisi määruseliike eraldi esile ei tõs-
teta, et asja mitte liiga kirevaks ajada.
Vajadusel kasutame helesinist noopi, et
rõhutada seost öeldisega.

Kus ema Annele õuna annab?

Ema annab aias Annele õuna.

Millal ema annab Annele õuna?

Hom- annab ema aias Annele õuna.
mikul

Jääb veel lisada lausesse täiendeid,
mille tähistamiseks kasutame roosasid
noope (nad laiendavad nimisõnu). Näi-

Iga sõna lisamisel tuleb noopidele osu-
tades korrata kogu lauset. Võitja on see,
kes suudab eksimata korrata kõige pi-
kema lause. Lause laiendamise käik on
järgmine.

Ema annab õuna.

Kellele ema annab õuna?

Ema annab Annele õuna.

teks toodud lauses võiks küsida, missu-
gune ema? missugusele Annele? missugu-
se õuna?

Hom- annab hea ema aias väike- Annele ilusa õuna.
mikul sele

Niisuguse üheksast sõnast koosneva keerulise lause kordamine ei valmista lastele raskusi. Peagi harjuvad nad sama-laadseid lauseid koostama ilma noopida. Noopide ringitõstmine lause laiendamisel aitab teadvustada sõnade järjekorra muutumist lauses, sihitise asumist lause lõpus, aluse ja öeldise inversiooni, kui määrus asub lause algusesse, ja palju muid süntaktilisi seiku, mis lõplikult omandatakse koolis.

Liitlause moodustamine

on võimetekohane juba viieaastastele lastele. Esialgu võiks harjutada aja- ja põhjuslauseid. Laste ülesanne on lõpetada kasvataja alustatud lause või leida erinev lõpp ühele lausele.

Millal? Me läheme õue, kui... sadu lakkab. Ma lähen kooli, kui... saan kuueaastaseks. Lehed langevad, kui... saabub sügis.

Millal lähed loomaaeda? ...siis, kui emal on aega. ...siis, kui vanaisa külla tuleb. ...siis, kui loomaaed avatakse. ...siis, kui linna sõidan.

Miks? Me ei lähe õue, sest... vihma sajab. Lapsed peavad sööma leiba, sest... siis nad kasvavad. Oksi ei tohi rebida, sest... loodust peab kaitsma.

Millega ei tohi mängida ja miks? Noaga ei tohi mängida, sest... võib sõrme lõigata. Tikkudega, sest... võib puhkeda tuli. Kääridega, sest... võib torgata silma. Padrunitega, sest... need võivad plahvatada.

Kuidas? Poisid jooksid nii, nagu... ajaks neid kuri hunt taga. Linnud lõõritasid, nagu... laulaksid võidu. Lapsed töötasid virgalt, nagu... oleksid nad sipelgad. Tuba muutus hämaraks, nagu... oleks saabunud õhtu.

Töö praktilisel korraldamisel peetagu silmas keele terviklikkust. On soovitatav ettenähtud teema raames valida sõnu, pidades silmas peale tähenduse ka hääldust ja muutmise iseärasusi. Harjutused

ja mängud peaksid olema seotud põhi-teemaga. Harjutused peavad lasteaias olema niisama lõbusad kui mängud, kuid neid ei tohi siiski samastada ega mänguks nimetada. Nii harjutused kui mängud sobivad hästi ka meelelahutuseks ja ajaviiteks.

Lõpetuseks.

Laps peab kuulma grammatiliselt õiget kõnet kodus ja lasteaias. Kasvataja mõju on väga suur ja koduga võrreldes sageli määrav, seepärast peab ta kõne olema korrektne.

Laste kõnet tuleb järjekindlalt jälgida ja kõnevigu parandada. Kuid tuleb meeles pidada, et erutus seisundis laps parandust ei mõista, arad lapsed võivad hakata oma kõnet häbenema. Seepärast tuleb keelevigu parandada pedagoogilise taktiga.

Kui viga on üldine, pole mõtet piiruda individuaalsete parandustega, vaid harjutada kogu rühmaga õigeid vorme, kasutades õppemänge.

Kasvataja peab ennast nii meetoodiliselt kui ka keeleliselt pidevalt harima.

Kui need nõuded on täidetud, lähevad lapsed teie majast kooli grammatiliselt õige kõnega.

**KOOLID
EESTI LINNADES
PÕHJASÕJAST
ASEHALDUSKORRANI
(1710—1783)**

JAAK NABER

Eesti vanema haridusloo küsimustes andmeid vajades on senini toetunud enamasti möödunud sajandist ja käesoleva sajandi algusest pärinevatele või vanematelegi baltisaksa uurijate ja ajalooarrastajate üksikute õppeasutuste ajalugu või linnade kooliolusid käsitlevatele kirjutistele. Allikkasutus on neis töödes tihti pinnapealne ja lünklik, kuid mitmed neist on algallikate hävimise või meie uurijatele kättesaamatuks muutmise tõttu täiesti asendamatud.¹ Siiski pole baltisakslaste, aga ka hilisemate uurijate eesmärk olnud vähegi terviklikum käsitus kõigist Eesti ala linnade koolidest.

Taotledes käesolevaga terviklikumat ülevaadet linnakoolidest ajavahemikul Eesti ala ühendamise Venemaaga kuni ulatuslikuma tsentraliseerimispoliitika katseteni asehalduskorra kehtestamise järel 1780. aastatel, on baltisakslaste tööde kriitilise kasutamise kõrval läbi töötatud uusi algallikaid: Eesti NSV Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis asuvaid linnade magistraatide ja usuasutuste (kirikud, konsistooriumid) fondides leiduvaid protokolle, aruandeid ja kirjavahetust ning samasisulisi allikaid endise Liivimaa kubermangu linnade kohta Läti NSV Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis. Asehalduskorra-aegsed linnade koolioludesse nii mõndagi uut toonud muutused aga väärivad eraldi käsitlemist.

Rootsi valitsusvõimu viimasteks aastateks Eesti ala linnades väljakujunenud koolivõrgus oli tähtsaim ning kõige põhjalikumat haridust andev kool 1631. aastal asutatud Tallinna gümnaasium, mis töötas nelja klassi ja seitsme õpetajaga. Tartus ning Narvas töötasid 4-klassilised nelja õpetajaga koolid: Narvas nn. saksa linnakool ning Tartus 1689.

¹ Sellistest töödest on olulisemad eeskätt Tallinna ja Kuressaare koolide ajalugu käsitlevad kirjutised: G. von Hansen, *Geschichtsblätter des revalschen Gouvernements-Gymnasium zu dessen 250-jährigen Jubileum*. Reval, 1881; H. W. W i g a n d, *Kurzgefaste Geschichte des zum Dome gehörigen Way-senhausens*. Reval, 1777; *Beiträge zur Geschichte der Ehstländischen Ritter- und Domschule*. Reval, 1869; *Beitrag zur Geschichte der Arensburgschen Schule*. Arensburg, 1872.

aastal kahe kooli liitmisel loodud ühendatud kroonu- ja linnakool. 3-klassilised olid toomkool ja triviaalkool (keskajal loodud alama astme kool, kus õpetati lugemist, kirjutamist, arvutamist, ladina keelt ja kirikulaulu) Tallinnas ning rootsi kroonukool Narvas, 2-klassilised Pärnu ja Kuressaare linnakoolid. Haapsalu ning Rakvere koolides oli üks õpetaja. Teistest linnadest ja alevitest võib koolipidamist 17. sajandi lõpul oletada Paides, Viljandis, Valgas ning Põltsamaal. Arvatavasti töötasid sellal ka 17. sajandi keskpaiku Tallinnas, Tartus ja Narvas eksisteerinud tütarlastekoolid.

Kõik eelmainitud koolid olid rajatud eeskätt sakslastest, teataval määral ka rootslastest linnakodanike ja riigiteenistujate lastele. Linnaelanike alamkiht, s. t. nn. mittesakslased (eestlased, soomlased, osalt ka rootslased), said haridust talurahvakihelkonnakoolidele sarnanevais kogudusekoolides, mida kindlatel andmetel töötas Tallinnas kolm, Tartus üks ja Pärnus samuti üks.

Põhjasõja tagajärjel katkes koolitöö kõrgis Eesti ala linnades ja alevites sedamööda, kuidas need sõjategevuse piirkonda sattusid. 1704. aastal piiramise ning vallutusega kaasnenud laos katkestas koolitöö Tartus ja Narvas. Mõlema linna saksa kodanikkond deporteeriti 1708. aastal Sise-Venemaale. Tallinnas, Pärnus, Kuressaares ja Haapsalus jätkasid koolid esialgu tööd, kuid nende linnade vallutamine (resp. kapituleerumine) 1710. aastal, veelgi enam samal ajal puhkenud katkestid koolipidamisele mõneks ajaks lõpu.

Liivi- ja Eestimaa rüütelkonnad ning linnade saksa või saksastunud eestlastest kodanikkonna huve esindavad raed tingisid Baltimaade kiirest rahustamisest huvitatud tsaarivõimudelt välja soodsad kapitulatsioonitingimused, mis kujunesid aluseks nn. Balti erikorra säilimisele ja tugevnemisele Põhjasõja järel. Üks olulisemaid tingimusi kapitulatsioonides oli luteri usu kiriku ning sellega ühenduses ka koolikorralduse säilitamine. Liivimaa rüütelkonna kapitulatsioonis öeldi sõna-sõnalt: «Sel otstarbel jäävad, hoitakse alal või seatakse uuesti maal ja linnas

olevad kirikud ja koolid evangeeliumi-luteri usulisteks selles seisukorras, nagu nad kõige rahulikumatel ning parematel aegadel sisse seatud ning ehitatud on, eriti seatakse provintsilinnade triviaalkoolidesse igal pool ametisse 3 tublit kooliõpetajat ja neile makstakse avalikest ning riigi summadest küllaldaselt palka.»² Analoogilisi lubadusi sisaldasid ka Eestimaa rüütelkonna, Pärnu ja Tallinna kapitulatsioonid. Tallinnale lubati ka seni gümnaasiumi ülalpidamiseks riigikassast saadud summade säilitamist.

Tsaarivalitsus lubas esialgu küllalt lahkelt abi ja toetust koolide jaluleaitamiseks. Kuid samaaegselt kinnitati ka rüütelkondade ning linnade senised feodaalsed privileegid, mistõttu keskvoimul polnud nn. Balti erikorra tingimustes praktiliselt võimalust raadide, rüütelkondade ja linnade tegevuse kontrollimiseks, mida nimetatud ka igati vältida püüdsid. Oma seniste eesõiguste säilitamisega kooliasjanduse kontrollimisel olid aga linnade raed endale võtnud küllaltki raske majandusliku koorma, mis üldise majandusliku laose olukorras väiksemate linnade kooliolude edendamist tublisti pidurdas.

Sõja ja katku tagajärjel oli kahanenud linnade elanikkond ning soikunud linnaelanike põhilised elatusalad — kaubandus ja käsitöö. Seetõttu oli kodanikkond võimetu kooli ning õpetajaid ülal pidama. Vaesunud olid ka raed ja kirikud. **Esimene aastakümme pärast Eesti ala ühendamist Venemaaga kuliski peamiselt sõja- ning katkuhaavade ravimisele.**

Soodsamas olukorras olid suuremad ja sõja läbi vähem kannatada saanud linnad, millel õnnestus kiiremini taastada käsitöö ja kaubandus ning kindlustada sõjaeelsete kirikute ja koolide ülalpidamiseks määratud tuluallikate püsijäämine. Praktiliselt katkemata jätkus koolitöö Tallinnas, kus 1710. aasta detsembris toimunud raerevisjoni andmetel triviaalkoolis olid ametis kolm õpetajat.³

² Eesti rahva ajaloo Põhjasõja aastail 1700—1721. Valimik dokumente. Tallinn, 1960, lk. 228.

³ Sealsamas, lk. 361.

Gümnaasiumgi jätkas 1710. aasta sügisel tööd ühe professori ja kolme õpilasega. Ent rüütelkonna ning toomkiriku ülalpeetav Toomkool suudeti avada alles järgmisel aastakümnel.

Pärnuski kujunes seisak koolitöös suhteliselt lühiajaliseks. 1711. aasta hakul saatis raad palvekirja Vene vägede juhatajale kindral Bauerile, milles palus kinnitada tsaari voliniku von Löwenwolde resolutsiooni kirikute, hospitalide ja koolide ülalpidamiseks määratud patrimoniaalmõisate vabastamiseks kõigist koormistest. Ilmselt Bauer selle ka kinnitas, sest 1711. aasta aprillis võiski raad palgata ametisse kirja- ja arvutusmeistri ning tegeles ka sobiva rektorikandidaadi otsimisega.⁴

Väiksemates ja sõjas enam kannatanud linnades läks koolide käikupanek tunduvalt raskemini. Kui Kuressaare kooli arvutusmeister Johann Flor palus 1713. aastal raelt sõja ajal saamata jäänud palka, otsustas kirikukonvent selle tasuda vaeste hooldamiseks määratud summadest, sest kooli ülalpidamiseks raha polnud.⁵ 1714. aastal võeti J. Flor uuesti ametisse, palka maksfi talle aga veel aastaid osalt vaesterahast.

1717. aastal võttis ka Haapsalu raad ametisse kooliõpetaja, kes aga juba järgmisel aastal lahkus. Järgminegi õpetaja pidas ametit vaid neli aastat.⁶ Selle õpetajate kiire vaheldumise põhjuseks oli ebakindel majanduslik olukord. 1719. aastal nõudis Haapsalu pastor, et rootsiaegse korralduse kohaselt võtaks kooli ülalpidamiseks enda kanda Uuemõisa rentnik. Veel 1724. aastaks aga polnud mõisalt midagi laekunud ning õpetajale palga maksmine jäi linna- ja lossikiriku hooleks.⁷

Koolipidamise stabiilsusega ei paistnud silma ka Tallinn ja Pärnu. Tallinna gümnaasiumis oli rektor Johann Rudolph Brehm 1715.

aastani praktiliselt ainsaks õpetajaks. Vahepeal ametis olnud kolleeg ning kreeka keele ja usuteaduse professor lahkusid pooleaastase ametipidamise järel.⁸ Alles 1715. aastal ametisse võetud kolleeg jäi kauemaks pidama. Kahe õpetajaga töötas gümnaasium 1722. aastani. Pärnus õnnestus kooli rektori ametikoht püsivamalt täita alles 1721. aastal.⁹

Selle ajajärgu hariduselu silmapaistvamaks sündmuseks on tsaarivalitsuse käsul 1715. aastal Tallinnas ja 1719. aastal Narvas nn. rehkenduskoolide avamine. Neis õpetati 10–15 aasta vanustele lastele lugemise ja kirjutamise kõrval ka aritmeetikat ning geomeetriat.¹⁰ Ent nende koolide iga polnud pikk. 1730. aastatel asendati nad, nagu kõikjal Venemaal, garnisonikoolidega. Samuti alustasid uuesti tööd kihelkonnakooli tüüpi kogudusekoolid Tallinnas, Pärnus ja Tartus ning ka Tallinna 2-klassiline tütarlastekool.

Ehkki Tallinnas, Pärnus, Haapsalus ja Kuressaares õnnestus raadidele alluvad koolid käima panna, jäid nad rootsiaegsetega võrreldes õppekavalt siiski tagasihoidlikeks. Majanduslikud raskused ei võimaldanud taastada ja remontida koolimaju ega õpetajaid leida. Sõjategevusest tingitult oli häiritud ka ühendus Saksa linnadega, kust seni oli tulnud ning tuli edaspidigi peamine õpetajaskaader ja saadi õpikuid.

Löpliku kinnituse sai nn. Balti erikorra püsimajäämine 1721. aasta Uusikaupunki rahuga. Rahulepingus märgiti: «...evangeelne usk, ka kirikud ja koolikorraldus ning mis selle juurde kuulub, jätakse püsima ja peetakse sellel alusel, nagu see oli olnud viimase Rootsi valitsuse ajal.»¹¹

Uusikaupunki rahu sõlmimise järel elavnes kaubandus ning käsitöö. Majanduselu stabiilsus ei paistnud silma nii linnades kui maal. Nüüd hakkas aegamisi paranema ka koolide olukord, nii

⁴ Sealsamas, lk. 361 ja 362; ENSV RAKA, f. 1000, nim. 1, s.-ü. 4423, l. 1.

⁵ ENSV RAKA, f. 1005, nim. 1, s.-ü. 62, l. 52.

⁶ H. Neus, Nachrichten von den öffentlichen Schulen zu Hapsal. Reval, 1837, S. 7, 9.

⁷ ENSV RAKA, f. 1187, nim. 2, s.-ü. 396, l. 4; s.-ü. 398, l. 93, s.-ü. 400, l. 75.

⁸ G. von Hansen, Geschichtsblätter, S. 85.

⁹ Fr. R. Voss, Abriss der Geschichte der höhere Kreisschule zu Pernau. Pernau, 1842, S. 9.

¹⁰ Eesti NSV ajalugu, I, lk. 480.

¹¹ Eesti rahva ajaloo Põhjasõja aastail, lk. 249.

et 1720.—1730. aastatel jõuti suuremates linnades sõjaeelse koolivõrgu pea täieliku taastamiseni. Kujunes välja hariduselu korraldus, mis säilis taolisel kujul asehalduskorra kehtestamiseni 1780. aastatel.

1714.—1715. aastast alates lubati ellujäänud Tartu ja Narva kodanikel Venemaal tagasi pöörduda. Kuna aga esmaseks ülesandeks oli sõjas purustatud linnade taastamine, asuti linnakoolide taastamisele alles 1720. aastate hakul. Narvas kutsuti 1722. aastal ametisse esimesed õpetajad. 1730. aastal jõudis kool jälle sõjaeelse nelja klassini. 1741. aastal loodi akadeemilise hariduse süvendamise eesmärgil endise sekunda (II kl.) ja priima (I kl.) vahele uus kõrgem klass, ent 5-klassilisena püsis kool vaid veidi üle kümne aasta.¹²

Tartus ehitati 1722. aastal saksa laste koolitamiseks Jaani kiriku rahadega puumaja ning võeti ametisse arvutusmeister.¹³ 1730. aastal otsustasid Tartu asehaldur ja raad taastada rootsiaegse ühendatud kroonu- ja linnakooli. 1731. aastal kinnitati uuesti kooli loomisel sõlmitud leping riigivõimu ja linna vahel, 1733. aastal võeti ametisse ka ülejäänud õpetajad. 1734. aastal valmis koolimaja.

Täies ulatuses jõudis sõjaeelsele tasemele ka Tallinna gümnaasium, kus 1722. aastal võeti seni töötanud rektorile ning kolleegile lisaks ametisse teoloogiprofessor, 1725. aastal kreeka keele ja filosoofia professor ja vene keele õpetaja.¹⁴ Kõnekunsti ja ajaloo-professori ning ühe alamklassides töötava kolleegi ametissevõtmisega tõusis õpetajate arv nüüd «linna gymnasium-academicumiks» nimetatavas koolis 7-le, 1730. aastal lisandus ka matemaatikaprofessor. Õpilaste arvu kasvades lahutati 1727. aastal I ja II klass (priima ja sekunda) ning kool muutus taas 4-klassiliseks. 1745. aastal lisandus parema algõpe-

tuse andmise huvides veel V klass (kvinta). Kui gümnaasium oma esimestel tegevusaastatel püsis peaaegu ainuüksi Tallinna kapitulatsioonil lubatud riigivõimult saadavate toetussummadega, siis nüüd muutus majandusliku olukorra paranemisega stabiilseks ka linna poolt makstav palgaosa. Jalad said alla ka Eesti kultuuriloo olulised trükikoda ja raamatukogu.

Käiku läksid koolid ka riigi ning rüütelkonna ühisvalduses oleval Toompeal. See oli vennastekoguduse liikumist soojalt pooldava Toomkiriku ülempastori (1724. aastast), hilisema Toomkooli juhataja Christoph Friedrich Mickwitzi (1696—1748) agara tegevuse tulemus. Ta organiseeris toomkoguduses pidevalt korjandusi ja õhutas ka Eestimaa rüütelkonda kooli eest hoolt kandma. 1725. aastal võeti Toomkooli, kus seni oli armetut õpetust jaganud üks erusoldat, ametisse rektor.¹⁵ Õpilaste arvu kasvades muutus kool 1729. aastaks 5-klassiliseks. 1750. aastal lisandus vene keele õpetaja.

1725. aastal alustas Tõnismäel üüritud toas tööd ligemale kaheks sajandiks püsima jäänud Toompea eeslinna kool, s. o. Toomorbudekodu, mis kujutas endast internaadi (pansioni) ja kooli kombinatsiooni.¹⁶ Selles nn. Toompea vaestekoolis töötasid kaks õpetajat ja pansioniülevaataja, kes aga põhiliselt aneetustest laekuvate väikeste palkade tõttu kiiresti vaheldusid.

Pansionaati võetud orbude kõrval õppis koolis ka Toompea ning Tõnismäe vaesemate elanike lapsi. Toomorbudekodu andis haridust ja käsitööoskusi eestlastele. 1777. aastal arutati Eestimaa rüütelkonna maapäeval ettepanekut kooli muutmiseks õpetajate seminariks, mille ülesandeks olnuks hariduse levitamine talurahva seas (vastavalt levivaile valgustusaja vaadefele peeti ühiskonnas valitsevate vastuolude ning pahede peapõhjuseks harimatust). Avaldati soovi, et mõisnikud oma pärustalupoegi Toomorbudekodusse

¹² Geschichte der deutschen Stadtschule in Narva. Narva, (1864), S. 4, 7, 9.

¹³ F. K. G a d e b u s c h, Livländische Jahrbücher. IV Theil, 2. Abschnitt. Riga, 1783, S. 6, 15, 16, 60, 72, 73.

¹⁴ G. v o n H a n s e n, Geschichtsblätter, S. 88, 90, 95.

¹⁵ Beiträge zur Geschichte der Ehstländischen Ritter- und Domschule, S. 42—44.

¹⁶ H. W. W i g a n d, Kurzgefasste Geschichte, S. 2—5, 9.

koolmeistreiks õppima saadaksid.¹⁷ Ent Eestimaa rüütelkond, kes oli talurahvahariduse edendamise plaanidele varemgi vastu seisnud, lükkas ettepaneku tagasi.

Ka nn. suur linnakool Pärnus muutus 1740. aastaks jälle 4-klassiliseks.¹⁸ Katseid koolide käimapanekuks tehti väikelinnades ja aleviteski. 1720. aasta paiku olevat Lihula alevis lapsi õpetanud üks kohalik elanik, 1724. aastal Eestimaa konsistooriumile saadetud aruandes aga märkis kohalik pastor, et saksa kool olevat asutatud 1—1,5 aasta eest ning õpetust jagavat «üks kristlik ja hoolas naisisik».¹⁹ Kaua seegi (ilmselt juhuõpetus) toimus, pole teada.

Paides oli 1726. aasta teadefel Põhjasõjast saadik õpetajaks olnud vana erukapral, kes ei tulevat õieti toime oma kohustustega kirikus ega koolis, mistõttu ta ise palunud end ametist vabastada.²⁰ Siiski pidanud ta kooli edasi, sest käepärast polnud teist sobivat isikut ega raha koolimaja ehitamiseks. 1730. aastate lõpul oli õpetajaks kohaliku foogtikohtu notar, 1741. aastal aga katkes koolipidamine sõdurite majutamise tõttu ajutiselt hoopiski. 1740. aastast on kindlamaid teateid koolipidamise kohta ka Viljandis ja Valgas.

Väikelinnade ning alevite koolipidamine jäi veel mitmeks aastakümneks suhteliselt ebastabiilseks. Enamasti seisnes see selles, et kohalik saksa köster õpetas soovijaid oma tagasihoidlike teadmiste ja võimete ulatuses.

Ohtäegu koolide töö täies ulatuses taastamisega suuremais linnades seati sõjaeelsele alusele ka koolide inspekteerimise ja juhtimise kord. Raed kehtestasid ka kooliseadused (korralldused), kus määratleti õppekava, õpetajate ning õpilaste kohustused.

¹⁷ Sealsamas, lk. 48—50.

¹⁸ G. Koch, Die Schulverhältnisse Pernaus seit der Reformation. Sitzungsbericht der Altertumforschenden Gesellschaft zu Pernaue, 7. Band. Pernaue, 1914, S. 143.

¹⁹ C. Russwurm, Nachrichten über die Schulen zu Baltischport und Leal. Reval, 1864, S. 18; ENSV RAKA, f. 1187, nim. 2, s.-ü. 398, l. 88.

²⁰ ENSV RAKA, f. 1187, nim. 2, s.-ü. 400, l. 45; s.-ü. 5175. l. 128; s.-ü. 407, l. 31.

1730. aastatel tõusis aktuaalsena päevakorrale kooliõpetuse andmine tütarlastele. Kui seni oli eraldi tütarlastekool üksnes Tallinnas, siis nüüd tehti mitmes suuremas linnas katset tütarlastekoolide taastamiseks või asutamiseks. Kuna algatus selleks tuli eeskätt kohalikelt pastoritelt, võib arvata, et oma osa eraldi koolide asutamisel oli feodaalsel-kiriklikul moraalil. Selle kõrval tulid arvesse ka majanduslikud ja pedagoogilised kaalutlused, nagu kooliruumide kitsikus eriti algklassides, kus saadavat haridust arvati tütarlastele piisavaks, samuti ka tütarlapsepärasesema kasvatuse tarvidus.

Algust ühiskoolide kaotamisega tehti Tallinnas Toompeal, kus 1729. aastal Toomkoolis õppivad tütarlapsed koos väiksemate poistega Toomkiriku organisti juhatuse alla anti.²¹ 1744. aastal võeti tütarlaste jaoks ametisse õpetajanna.

Pärnus, kus seni kirja- ja arvutusmeister poisse ja tütarlapsi koos õpetas, tehti 1733. aastal tütarlastekooli pidamine ülesandeks saksa koguduse organistile.²² Ehkki kirja- ja arvutusmeister algatas pikema protsessi, mis ka Liivimaa kindralkubernanguvalitsuse ette jõudis, saavutas ta vaid õiguse eratud tütarlastele kirjutamist ja arvutamist õpetada.

Tartus kerkis tütarlastekooli probleem üles, kui raad 1747. aastal otsustas, et seni oma muust koolist eraldi asuvas majas väiksemaid poisse ning tütarlapsi õpetanud arvutusmeister peab hakkama tunde pidama koolimajas.²³ Et ühendatud kroonu- ja linnakool oli mõeldud üksnes poistele, tuli tütarlaste jaoks 1748. aastal ametisse võtta eraldi koolipidaja.

Seega oli sajandi kesksaigaks suuremates linnades rootsiaegne koolivõrk enam-vähem taastatud ja kohati jõutud kaugemalegi. Ka väiksemates linnades-alevites tehti koolide elustamise katseid.

²¹ Beiträge zur Geschichte der Ehstländischen Ritter- und Domschule, S. 46.

²² ENSV RAKA, f. 1000, nim. 1, s.-ü. 4603, l. 1, 2, 4, 8, 10, 14—16, 18, 19, s.-ü. 4602, l. 58.

²³ F. K. Gadebusch, Livländische Jahrbücher IV, 2, S. 364, 365, 390.

Eesti ala linnades oli sellal põhiliselt viis koolitüüpi.

Segakoolid, mille ülalpidamisest ning juhtimisest võttis osa ka riik, olid Tallinna akadeemiline gümnaasium (pidasid ühiselt ülal raad ja riigivõim), Tallinna Toomkool (peeti ülal toomkiriku, Eestimaa rüütelkonna ja riigi poolt), Tartu ühendatud kroonu- ja linnakool, (oli riigi ja rae ühisel ülalpidamisel).

Raadide ülalpeetavad ja juhitavad linnakoolid tegutsesid Pärnus, Narvas, Kuressaares, Valgas, Haapsalus. Seda tüüpi koolide hulka kuulusid ka Tallinna triviaalkool ning tütarlastekoolid Tallinnas (kokku kaks), Tartus ja Pärnus (kummaski üks).

Saksa kogudusekooli tegutses neli: Viljandis, Paides ja Lihulas ning peale nende Tallinna Toomorbude kool.

Kihelkonnakooli tüüpi eestlastele ja teistele «mittesaklastele» määratud koole oli Tallinnas kolm või neli, Pärnus ja Tartus kummaski üks.

Peale eelloefletute tegutsesid Eesti linnades vene õppekeelega garnisonikoolid, mille arv pole täpselt teada. Kindel on sellal vaid Tallinna garnisonikooli olemasolu, Tartu garnisonikoolist pärinevad esimesed teated 1760. aastast.

Linnaeestlastele, rootslastele ja spomlastele määratud kogudusekoolide õppekava oli piiratud. Sarnaselt talurahvakihelkonnakoolidega oli nende peamine eesmärk õpilaste leeriks ettevalmistamine. Õpetajaks oli tavaliselt «mittesaksa» kiriku köster, peamine õppeaine usuõpetus (sel otstarbel õpiti ka lugema) ja kirikulaul. Tallinna kogudusekoolides õpetati siiski ka kirjutamist, Toomorbude koolis soovijaile ladina keeltki. Ka väikelinnade sageli juhuti peetavais saksa koguduse koolides, tütarlastekoolides ning Haapsalu ja Valga linnakoolides õpetati eelnimetatule lisaks veidi arvutamist.

Koolides, kus peale algteadmiste õpetaja (kirjutus- või arvutusmeistri) oli ametis ka kõrgemate klasside õpetaja või õpetajad, oli õppekava laiem. Kõrgematesse klassidesse astusid enamasti need, kes soovisid saada vajalikke eelteadmisi ülikoolidesse astumiseks

või fööks mõnel enam teadmisi nõudval ametikohal. Enamik õpilasi piirdus ainult leeriks ja leivateenistuseks hädavajalike ainetega. Seetõttu olid koolide madalam ja kõrgem aste teineteisest tihtipeale rangelt lahutatud. Näiteks nimetati Pärnu suures linnakoolis 1749. aasta visitatsiooni andmetel kirja- ja arvutusmeistri klassi «saksa klassiks», kõrgemaid klasse aga keskaegse traditsiooni põhjal «ladinakooliks».²⁴ Samasugune jaotus eksisteeris 18. sajandi keskpaiku ka Tartu ühendatud kroonu- ja linnakoolis. Narva linnakoolis oli arvutusmeistri ülesanne õpetada ainult neid, kel polnud kavas õppida n.-õ. akadeemilisi aineid. Need, kes kavatsesid kooli õppekava täielikult omandada, astusid tema juures õppimata kohe kooli III klassi, kus neilegi esmalt lugemist, kirjutamist ja arvutamist õpetati.²⁵

Koolide kõrgemates klassides oli põhiorhk pandud tolle aja peamise teaduskeele, ladina keele õpetamisele, millele mõnes koolis selfsis kreeka keel. Kõrgemate klasside õpilased said teadmisi ka ajaloos ja geograafias ning saksa keele stiiliõpetuses. Enamiku koolide kõrgemate klasside nn. avalike tundide kavas puudus matemaatika. Seda oli võimalik täiendavalt kirja- ja arvutusmeistri tundides õppida või võtta kõrgemate klasside õpetajailt eratunde. Erand oli selles suhtes vaid Tallinna gümnaasium, kus kahe kõrgema klassi tarbeks oli ametisse võetud eraldi matemaatikaprofessor. Koolide kõrgemais klassides (priimas ja osalt ka sekundas) õpiti tavaliselt põhjalikult tundma antiikautorite teoseid, koostama kirjatöid ladina keeles, kõnekunsti, loogikat, uuemat ajalugu, põhjalikumalt geograafiat, vajaduse korral ka ülikoolide usuteaduskondades tarvilikke heebrea ja kreeka keelt.

Sellist peamiselt nn. akadeemilistele elukutsetele ettevalmistavat haridust tarvitsesid ning võisid lubada endale kõrge õppemaksu

²⁴ Läti NSV RAKA, f. 233, nim. 4, s.-ü. 1091, l. 45, 124.

²⁵ Geschichte der deutschen Stadtschule in Narva, S. 9.

tõttu vaid väga väheste eesõigustatud seistuste ja jõukamate linnaelanike lapsed. Seetõttu oli kõrgemais klassides õppijate arv äärmiselt väike. Näiteks oli Pärnu suures linnakoolis 1749. aastal kirja- ja arvutusmeistril 44 õpilast, kõrgemas klassis vaid kuus; 1752. aastal Tartu ühendatud kroonu- ja linnakooli arvutusmeistril 42, kolme kõrgema klassi peale kokku seitse õpilast.²⁶

Õpilaste vähesus kõrgemates klassides tingis õppemaksu napi laekumise, see omakorda õpetajate madala sissetuleku ja sundis neid tihti peale tulusamat ametit otsima. See sai üheks koolide suhtelise allakäigu põhjuseks sajandi 50.—60. aastatel. Teine olulisem allakäigu põhjus oli see, et kas eelmisel sajandil või kohe pärast Põhjasõda ehitatud koolimajad ning õpetajate elamud kippusid nüüd lagunema, raadide sissetulekust aga ei piisanud mitmel pool nende remondiks.

Esimesed allakäigu tundemärgid ilmsesid juba 1740. aastate lõpul. 1749. aastal oli Pärnu suures linnakoolis ametis vaid kaks õpetajat. Järgmisel aastakümnel õnnestus ajutiselt kõik neli õpetajakohta täita, kuid alates 1762. aastast töötas kool kolme, 1781.—1785. aastani aga jälle vaid kahe õpetajaga.²⁷ Narva linnakoolis kadus 1750. aastate teisel poolel V klass. Tartu ühendatud kroonu- ja linnakoolis töötas 1760. aastate keskpaiku tegelikult vaid arvutusmeister. Õpilaste vähesuse, distsipliinilanguse ja kehvade majandusolude üle kaevati ka Tallinna Toomkoolis ja gümnaasiumiski. Toomorbude koolis aga otsustati piirata pansionaadiõigustele orbude arvu, sest suurematele annetustele ei saanud enam loota.²⁸

Kooliolude parandamise katsed kandsid enamikus linnades suhteliselt nappi vilja.

Mõningaid resultaate need katsed siiski andsid, ehkki näiteks Tallinna Toomkoolis ettevõetud õppetase tõstmise tulemuseks oli alamkihtidest pärinevate laste õppimisvõimaluste piiramine. 1765. aastal võttis Eestimaa rüütelkond Toomkooli tegelikult enda kätte. Toomkiriku esindajad lülitati kooli juhtimisest välja, riigi osa seisnes vaid õppejõududele palga maksmisel.²⁹ Sisuliselt muutus kool kitsalt seisuks, enam-vähem gümnaasiumile vastavaks aadliõppeasutuseks, mida hakati nimetama akadeemiliseks rüütlikooliks või rüütliakadeemiaks. Kooli võeti nüüdsest vastu vaid neid, kes olid lugemise ja kirjutamisoskuse eelnevalt omandanud. Kõrgemates klassides seati sisse üldjoontes gümnaasiumiga sarnane, ent suurema realkallakuga õppekava. Analoogiliselt gümnaasiumiga võeti ametisse neli professorit, kes pidid 5-klassilise kooli kahes kõrgemas klassis eriaineid õpetama. 1777. aastal oldi siiski sunnitud ülepingutatud õppekava kärpima. Välja jäeti näiteks heraldika ja mütoloogia, aga ka filosoofia.

Teatud määral väikelinnade kooliolud 18. sajandi kolmandal veerandil siiski paranesid. 1760. aastatel hakati kogudusekooli pidama Paldiskis,³⁰ 1768. aastal algas koolipidamine ka Rakveres.³¹ Lihulast teatas kohalik pastor 1774. aastal, et alevi elanikud peavad üleval koolmeistrit, mistõttu köster koolipidamisega enam ei tegele.³² Paides, kus kehvade palgaolude tõttu õpetajate vaheldumine oli eriti kiire, õnnestus 1778. aastal leida pikemaks ajaks ametisse jäänud koolmeister.³³ Ent kooliolude kitsust väikelinnades näitab seegi, et kui Liivi-Eesti- ja Soome Õigussajade Justiitskolleegium andis 1771. aastal välja reskripti oma võimupiirkonnas korraldamiseks Rakvere koolimaja ehitamise otstarbel, siis veel seitse aastat hil-

²⁶ Läti NSV RAKA, f. 233, nim. 4, s.-ü. 1091, l. 45, 127, 128, ENSV RAKA, f. 1197, nim. 1, s.-ü. 751: 4, l. 12, 18.

²⁷ Fr. R. V o s s, Abriss, S. 9; ENSV RAKA, f. 1000, nim. 1, s.-ü. 4612, l. 10, 11; s.-ü. 4602, l. 42; s.-ü. 4618, l. 5.

²⁸ H. W. W i g a n d, Kurzgefasste Geschichte, S. 33.

²⁹ Beiträge zur Geschichte der Ehstländischen Ritter- und Domschule, S. 48—50.

³⁰ ENSV RAKA, f. 1187, nim. 2, s.-ü. 455, l. 329.

³¹ Sealsamas, s.-ü. 429, l. 146.

³² Sealsamas, s.-ü. 435, l. 87.

³³ Sealsamas, s.-ü. 438, l. 10.

jem polnud teada laekunud summa suurus ja seetõttu polnud võimalik koolimaja ehitamist alustada.³⁴ Lõpuks selguski, et kogutud summadest ehituseks ei piisanud ning koolimaja ehitus oli päevakorral veel 19. sajandi algulgi.

*

Põhjasõja tagajärgede likvideerimine oli haridusalal pikaldane, väldates suuremates linnades peaaegu kolm aastakümnet, väiksemates veelgi kauem. Nagu eelmisel sajandilgi, oli 18. sajandil suuremates linnakoolides antava õpetuse lõppsihiks õpilaste ettevalmistamine klassikalise kõrghariduse omandamiseks. Peamiselt käsitöölis-kaubandusliku linnakodanikkonna enamik piirdus seetõttu oma laste õpetamisel algklassides antavate algteadmistega. Balti erikorra ning linnade feodaalsete privileegide säilimise ja tugevnemise tingimustes oli takistatud nn. mitteesakslaste peaaegu põhjalikuma hariduse juurde.

Väiksemates linnades ja alevikes oli koolipidamine majandusliku kehvuse olukorras üsna ebastabiilne. Suurematelgi linnadel oli tihti raskusi õpetajatele rahuldavate töö- ja elutingimuste kindlustamisel. Puudus ühtne koolikorraldus.

Igandlik Balti erikord pidurdas rahvahariduse arengut. 1780. aastatel asehalduskorra kehtestamise järel keskvalitsuse poolt Baltimaadel ettevõetud reformikatsed (sealhulgas ka haridusalased) olidki suunatud balti erikorra likvideerimisele või vähemalt selle nõrgendamisele.

³⁴ ENSV RAKA, f. 1000, nim. 1, s.-ü. 4614, l. 3; f. 1187, nim. 2, s.-ü. 438, l. 79; s.-ü. 5182, l. 62.

K R O O N I K A

Möödunud õppeaastal viibisid mitmed E. Vilde nimelise Tallinna Pedagoogilise Instituudi õppejõud loomingulisel komanderingul välismaal.

Nii viibis Saksa Demokraatlikus Vabariigis saksa keele kateedri juhataja, dotsendi kt., filoloogikandidaat **Maimu Laan**. Kolmenädalase õpisõidu eesmärk oli tutvuda saksa keele õpetamise metoodika uute suundadega.

Füüsikakateedri juhataja dotsent **Hannes Tammet** käis Ameerika Ühendriikides seasete ülikoolide kutsel esinemas teaduslikel seminaridel aeroioonide liikuvuse spektrometriast ja tutvumas Ameerika kolleegide töödega atmosfäärielektri valdkonnast.

Füüsika- ja matemaatikateaduskonna dekaan, tehnikakandidaat **Hergi Karik** oli Gdanski Ülikooli kutsel kaks nädalat Poolas, et uurida keemiahariduse sisu nii üldhariduskui ka kõrgkoolis.

Pedagoogikakandidaat **Rein Virkus** kehalise kasvatuse kateedrist tutvus neljänädalasel õppereisil Saksa Demokraatlikku Vabariiki sealse klassivälise sporditöö ja kehalise kasvatuse aktuaasete probleemidega.

*

Tallinna Pedagoogilise Instituudi külaliseks oli Güstrowi Pedagoogilise Instituudi rektor professor **Hans Luffer**. Kahe nädala jooksul tutvus ta meie kõrgkooli eluga, pidas loenguid Tallinna ja Güstrowi pedagoogiliste instituutide sõpruslepingu 10. aastapäeva üritustel.

Detsembris käis didaktika probleemides konsultatsioone saamas ja teadusliku koostöö lepinguid sõlmimas Güstrowi Pedagoogilise Instituudi pedagoogika ja psühholoogia sektsiooni direktor **Werner Naumann**.

Viis päeva viibis Tallinnas pedagoogikadoktor **Liesel Stopperam W. Piecki** nimelisest Rostocki Ülikoolist. Ka tema käis pedagoogikakateedri töötajate juures konsultatsioonil, kõne all olid õpetajapsühholoogia ja selle ettevalmistamise probleemid.

Juunis olid külalisteks Berliini Humboldti-nimelise Ülikooli doktorid **Heide Babing** ja **Rolf Gapp**. Nende eesmärk oli saada kogemusi õppetöö organisatsioonilistes küsimustes. Nad kohtusid ka instituudi vene keele kateedri õppejõudude ja Eesti NSV Haridusministeeriumi töötajatega.

MEILT JA MUJALT

Ajakirja «Sovetskaja Pedagoogika» käesoleva aasta mainumbris kirjutab J. Stepanova täiskasvanute intellektuaalse arengu iseärasustest. B. Ananjevi juhtimisel korraldatud diferentsiaalpsühholoogilistest uuringutest inimese kompleksseks tundmaõppimiseks on varemgi kirjutatud (vt. «Sovetskaja Pedagoogika», 1969, nr. 10 ja 1972, nr. 10). Intellektuaalse arengu ealiste muutuste jälgimine võimaldas eristada ealise küpsuse makro- ja mikroperioode, mis sai ealise periodiseerimise aluseks.

B. Ananjev püstitas hüpoteesi ühete ja samade funktsioonide arengu kahefaasilisusest. Esimene — funktsioonide frontaalne progress lapsepõlves, nooruses ja osalt keskeas. Teine — samade funktsioonide spetsialiseerumine, mis saavutab optimumi küpsuse hilisematel perioodidel. See spetsialiseerumine ilmneb ka teatud objektide ja inimtegevuse liikide suhtes. Teine faas kasvab välja esimese tasemest ja saavutab optimumi küpses eas. Spetsialiseeritud funktsioonide arengu lagi võib ühte langeda üldiste omaduste algava involutsiooniga. Näiteks professionaalse mälu täiustumisega üheaegselt võib töövõime mnemooniline funktsioon (meeldejätmise, meelepidamise võime) üldiselt langeda.

NSV Liidu Pedagoogika Akadeemia Täiskasvanute Üldhariduse Teadusliku Uurimise Instituudi psühholoogiasektoris saadud eksperimentaalsete andmete alusel võib küpsuse saavutamisel eristada kolme makroperioodi aastatevahemikus 18—25, 26—35 ja 36—40. Võib oletada, et esimene on intellekti terviksüsteemi kujunemise periood. Alates 26. eluaastast stabiliseeruvad funktsioonidevahelised struktuurid, 30. eluaastast ilmneb tendents funktsioonide diferentseerumisele. Sellele aitavad kaasa elukogemus ja kutsetöö. Kõige vastuvõtlikumad õpetusele on inimesed elueas 18—25 aastat. Hiljem tajuvõime säilib, kuid tuleb ületada selliseid barjääre nagu olemasolev teadmiste süsteem, kunagi kinnistunud kogemus. Elukogemus ei ole alati uute teadmiste kujunemist soodustav, mõnikord tekib vajadus ümber õppida, kuid ümberõppimine on raskem esmaõppimisest, sest on vaja murda juba olemasolevaid stereotüüpe.

On kogunenud hulgaliselt materjali täiskasvanute õpetamise viiside kohta. Uuringuid on tehtud nii verbaalsel kui ka motoorsel

fasemel. Verbaalne õpetamine on edukam nooruses ja keskeas. B. Grekovi andmetel on keskiga kõige produktiivsem kõnestereotüübi ümberkujundamiseks, olemasolevad seosed on väga ümberlülitumisvõimelised. Psühhomotoorsete funktsioonide nõrgenemine algab 30—35-aastaselt. N. Roze andmetel 30—40-aastastel psühhomotoorsed funktsioonid küll nõrgenevad, kuid kasvab suurte koormuste taluvus. Autori andmetel teise makroperioodi lõpus (32—35-aastaselt) ilmneb verbaalses õpetatavuses progress, psühhomotoorsete sfääris edukuse langus.

Tänapäevaühiskonnas on haridusel psühholoogilise faktori funktsioon: gerontoloogid väidavad, et kõrgharidusega inimesed säilitavad kauem intellektuaalse töövõime võrreldes madalama haridustasemega inimestega. Seejuures ei ole intellekti arengu näitajaks üksnes teadmiste maht, vaid intellektuaalsete funktsioonide sisemehhanismide arenguaste. Suurimaid muutusi mälu, mõtlemise ja tähelepanu arengus täheldatakse varajasemas eas. Sel ajal ilmneb verbaalloomilise mõtlemise kõrgtase, 18.—21. eluaastaks saavutab see lae, edestades kujundilist ja praktilist mõtlemist, samuti mälu. Seos mõtlemise ja mälu vahel on väiksem kui järgmistel eluaastatel. On alust väita, et loogilist mõtlemist arendatakse mälule küllaldaselt tuginemata. Tõenäoliselt ei anta õppeprotsessis mälule küllaldaselt koormust. Oluline on mitte ainult mõista õpetaja kõnet ja õpiku teksti, vaid ka pidada see meeles ja reprodutseerida, kui vaja. Reprodutseerimine võimaldab kontrollida, kui täpselt on omandatud õppematerjal. Mälu nõuab treenimist, nii õpetaja kui ka õpilase enese tähelepanu.

Mõtlemise põhifunktsioon on saadud informatsiooni ümbertöötamine. Selles võib eristada kolme etappi. Esiteks — informatsiooni kogumine. Teiseks — selle töötlemine, abstraherimine ja üldistamine. Kolmandaks — loominguline mõtlemine, mida iseloomustab hüpoteeside püstitamine, valik võimaluste vahel, teoreetiliste oletuste realiseerimine praktikas. See etapp on mõeldamatu kahe eelnevata.

Kõikidel arenguetappidel on oluline osa mälul. Soodsat mõju selle kujunemisele avaldavad vastavad õpetamismeetodid ja -võtted. Täiskasvanute õpetamisel tuleb kindlustada intellektuaalsete funktsioonide võrdne koormus. Seejuures tuleb treenida ka mälu. Kui võrd täiskasvanutel ei lange kujundilise mõtlemise osa informatsiooni töötlemisel, tuleb mitmekesistada näitlikustamist, sellega kinnistuvad seosed mõtlemise kujundiliste, loogiliste ja tegevuskomponentide vahel. Vanuse tõusuga kasvab praktilise mõtlemise

osakaal, kulminatsioon langeb 32.—35. eluaastale. Erinevalt mälust ja mõtlemisest langevad tähelepanu kõrged näitajad teise makroperioodi (26.—33. eluaasta). Vanemas eas on tähelepanul reguleeriv funktsioon.

Täiskasvanu intellektuaalne arenemine ei toimu üksnes õppeprotsessis, vaid ka kutsetegevuse kaudu. Nii ühel kui teisel puhul on vaja organiseerida informatsiooni

tajumist, treenida psüühilisi funktsioone ja protsesse, äratada aktiivset huvi ümbritseva ja õppimise vastu. Et täielikumalt ära kasutada täiskasvanute intellektuaalse arengu potentsiaalseid võimalusi ja juhtida seda arengut, on vaja rohkem uuringuid, mis saaksid olla aluseks täiskasvanute õpetamise psühholoogia probleemide väljatöötamisele, lõpetab autor.

SISUKORD

617. Üleliidulisele õpetajate kongressile.
619. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomiteele, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumile, NSV Liidu Ministrite Nõukogule, NLKP Keskkomitee peasekretärile, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehele seltsimees Leonid Iljitš Brežnevile.
621. Üleskutse õpetajatele, haridustöötajatele, lastevanematele ja üldsusele.
625. Haridusorganite ja koolide ülesannetest partei XXV kongressi otsuste ning NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu määruse 22. detsembrist 1977. a. «Üldhariduskoolide õpilaste õpetamise ja kasvatamise ning nende tööks ettevalmistamise edasisest täiustamisest» täitmisel.
642. Üleliiduline õpetajate kongress.
648. H. Roosvee, E. Kaisma. Uute ülesannete lahendamisel.
657. V. Kornel. Klassi- ja koolivälise kasvatustöö organisaator ja õpilaste vaba aeg.
662. A. Soosaar. Vaimse töö tõhusus ja närvisüsteemi omadused.
666. A. Lõhmus. Võimekus ja töökus edukusmudeli aluseks.
669. V. Lulla. Klassiväliline töö ja korrigeerimine.
672. A. Eglon. Lõppes kabinetisüsteemi ülevaatus.
680. Ы. Вахар, Н. Ребане. Реализация в комплексе учебных пособий по русскому языку принципа воспитывающего и развивающего обучения.
685. E. Lepik. Keeleõpetus lasteaias.
695. J. Naber. Koolid Eesti linnades Põhja-sõjast asehalduskorral (1710—1789).
702. Kroonika.
703. Meilt ja mujalt.

ОГЛАВЛЕНИЕ

617. Всесоюзному съезду учителей.
619. Центральному Комитету Коммунистической партии Советского Союза, Президиуму Верховного Совета СССР, Совету Министров СССР, Генеральному секретарю ЦК КПСС, Председателю Президиума Верховного Совета СССР товарищу Леониду Ильичу Брежневу.
621. Обращение к учителям, работникам народного образования, родителям и общественности.
625. О задачах органов народного образования и школ по выполнению решений XXV съезда КПСС и постановления ЦК КПСС и Совета Министров СССР от 22 декабря 1977 года «О дальнейшем совершенствовании обучения, воспитания учащихся общеобразовательных школ и подготовки их к труду».
642. Всесоюзный съезд учителей.
648. Х. Роосвез, Э. Кайсма. О решении новых задач.
657. В. Корнел. Организатор внеклассной и внешкольной работы и свободное время учащихся.
662. А. Соосаар. Эффективность умственной работы и особенности нервной системы.
666. А. Лыхмус. Способности и работоспособность как основа модели успешности.
669. В. Лулла. Внеклассная работа и вопросы коррекции.
672. А. Эглон. Закончился смотр кабинетной системы.
680. Ы. Вахар, Н. Ребане. Реализация в комплексе учебных пособий по русскому языку принципа воспитывающего и развивающего обучения.
685. Э. Лепик. Обучение языкам в детском саду.
695. Я. Набер. Школы в городах Эстонии с периода Северной войны до настоящего времени (1710—1789).
702. Хроника.
703. Новости отовсюду.

▲ Grupp koduvabariigi esindajaid üleliidulisel õpetajate kongressil Moskvas.

V. RUDKO (ETA)

▼ Pioneeride XI ülevabariigiline kokkutulek võib alata.
Eelmise kokkutuleku tule töid kaasa Võru rajooni koondrühma pioneerid.

VOLDEMAR MAASKI foto

Калыңыраа
78-913a

